

TARTU ÜLIKOOOL
RAKE

KÕRGKOOLIÕPINGUTE KATKESTAMISE PÕHJUSED
JA ENNETAMISE VÕIMALUSED
EUROOPA LIIDU RIIKIDE NÄITEL

Lõpparuanne
November 2014

TULE

Eesti tuleviku heaks

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Uuringu valmimist toetati Haridus- ja Teadusministeeriumi vahenditest ja Euroopa Sotsiaalfondi programmist „Kõrghariduse katkestanute haridustee jätkamine – TULE“. Uuringu koostas Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuringute keskus RAKE.

Uuringu autorid: Kerly Espenberg
Merli Aksen
Mai Beilmann
Sille Vahaste
Terje Loogus
Uta Kührt

RAKE on võrgustiku tüüpi rakendusuringute keskus. Meie missioon on tõsta teadmisel põhineva otsustamise osakaalu Eesti ühiskonnas. Lisaks RAKE meeskonnale kaasame kõrgeima kvaliteedi tagamiseks oma uuringutesse parimaid valdkonna eksperte nii Tartu Ülikoolist kui vajadusel ka väljastpoolt. RAKE võrgustik hõlmab kõiki TÜ sotsiaalteadlasi ning meditsiini-, loodus-, tehnika- ja humanitaarteaduste valdkonna esindajaid.

ISBN 978-9985-4-0861-2 (pdf)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. KÕRGHARIDÕPINGUTE KATKESTAMINE JA RAHASTAMINE EUROOPA RIIKIDES	6
Kõrgharidusõpingute rahastamine Euroopa Liidu riikides	7
2. HISPAANIA.....	9
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	9
Kõrgharidusõpingute rahastamine	9
Katkestamise põhjuste uuringud	10
Katkestamise ennetamise meetmed	11
3. HOLLAND.....	13
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	13
Kõrgharidusõpingute rahastamine	13
Katkestamise põhjuste uuringud	14
Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud	16
4. IIRIMAA	19
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	19
Kõrgharidusõpingute rahastamine	19
Katkestamise põhjuste uuringud	20
Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud	21
Katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomist toetavad meetmed	23
5. ROOTSI	24
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	24
Kõrgharidusõpingute rahastamine	25
Katkestamise põhjuste uuringud	26
Katkestamise ennetamise meetmed	27
Katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomist toetavad meetmed	29
6. SAKSAMAA	30
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	30
Kõrgharidusõpingute rahastamine	31
Riiklikud toetused ja õppelaenud	32
Katkestamise põhjuste uuringud	33
Kõrghariduse katkestamine	34
Katkestamise ennetamise meetmed	37
Katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomist toetavad meetmed	38
7. SOOME	39
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	39
Kõrgharidusõpingute rahastamine	40

Katkestamise põhjuste uuringud	42
Katkestamise ennetamise meetmed	42
8. SUURBRITANNIA.....	44
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	44
Kõrgharidusõpingute rahastamine	44
Katkestamise põhjuste uuringud	47
Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud	48
9. TAANI.....	51
Kõrgharidussüsteemi ülevaade.....	51
Kõrgharidusõpingute rahastamine	52
Katkestamise põhjuste uuringud	52
Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud	53
10. ARUTELUSEMINARIDE TULEMUSED.....	57
11. KOKKUVÕTE	63
VIIDATUD ALLIKAD	68
LISA 1. LÜHIÜLEVAADE KÄSITLETUD RIIKIDE KÕRGHARIDUSSÜSTEEMIDEST	86
LISA 2. ARUTELUSEMINARIDEL OSALENUTE NIMEKIRI.....	89

SISSEJUHATUS

Selleks, et suurendada erialaste teadmiste ja oskustega kvalifitseeritud töötajate hulka tööturul, on õpingute katkestamise vähendamine ja katkestanute tagasipöördumise soodustamine Eesti kõrgharidusstrateegia ja "Inimressursi arendamise rakenduskava", sh TULE programmi oluline eesmärk.

Uuringu eesmärk on anda ülevaade katkestamist ennetavatest ja kõrgharidusõpingute edukat lõpetamist toetavatest meetmetest Euroopa Liidu liikmesriikides ning analüüsida, milliseid teistes riikides rakendatud kõrgharidusõpingute katkestamise ennetamisel ja katkestanute õpingute jätkamise ning eduka lõpetamise toetamisel edukaks osutunud meetmeid oleks võimalik Eestis rakendada, sealhulgas kuidas need sobituvad või kuidas on võimalik neid kohandada Eesti kõrgharidussüsteemiga. Analüüsis antakse ülevaade riikide kõrgharidussüsteemist ja selle rahastamise põhimõtetest, õppetoetustest ja nende maksmise alustest, katkestamise põhjuste uuringutest, katkestamise ennetamise meetmetest riiklikul ja kõrgkoolide tasandil, katkestanute kõrgharidusse tagasitoomise meetmetest ja meetmete mõju ning efektiivsuse uuringutest.

Andmeallikana kasutati avalikult kättesaadavaid materjale, sealhulgas uurimisraporteid, teadusartikleid, juhendeid, kõrgkoolide ja valitsusasutuste kodulehti. Teemadel, mille kohta ei leitud dokumendianalüüsi käigus vastust, küsiti infot riigi haridusministeeriumilt ja kõrgharidusasutustelt. Projekti lõpufaasis toimus kaks aruteluseminari (Tartus ja Tallinnas), kus keskenduti küsimusele, mis meetmeid tuleks Eesti kõrgharidussüsteemis rakendada, et katkestamisi ennetada ja katkestanute õpingute jätkamist toetada.

Analüüsi Euroopa Liidu riike, kus on OECD kõrgharidusstatistika (OECD 2008, 2010, 2013) andmete järgi kõrgeim lõpetamise määr¹. Selle näitaja alusel valiti analüüsi seitse Euroopa Liidu liikmesriiki: **Taani, Suurbritannia, Soome, Saksamaa, Rootsi, Hispaania ja Iirimaa**. Tartus toimunud aruteluseminaril selgus, et lisaks eelnevalt mainitud riikidele oleks hea eeskujuna ka **Holland**, kus tegeletakse samuti aktiivselt kõrgharidusõpingute katkestamise ennetamise ja vähendamisega.

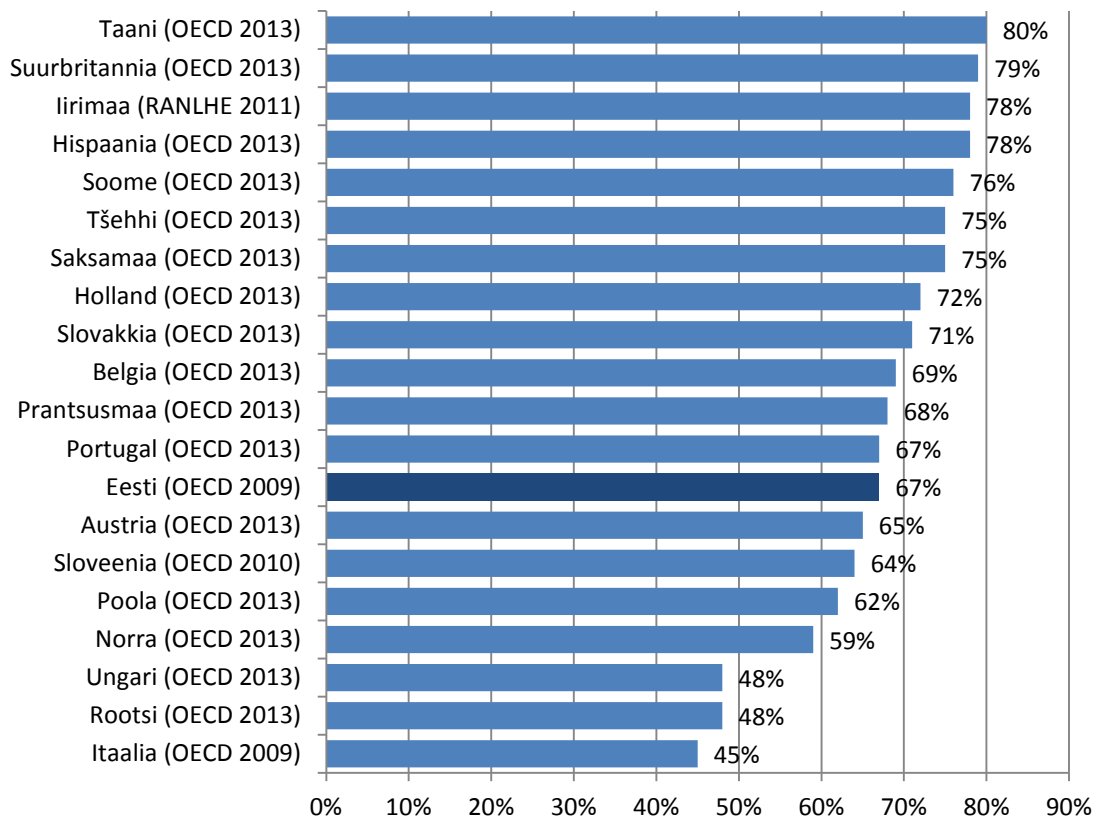
Kõrghariduse katkestamise ennetamisel ja õpingute eduka lõpetamise toetamisel on olulised nii üliõpilase individuaalsete õpioskuste ja eluks toimetulemiseks vajalike oskuste arendamine, toetava akadeemilise ja sotsiaalse keskkonna loomine, kvaliteetse ja motiveeriva õppimis- ja õpetamiskeskonna kujundamine, aga ka üliõpilaste vajadustele vastava õppetoetuste ja -laenude süsteemi välja arendamine. Nimetatud aspektid on nii kõrgkoolide kui riigi kujundada ja mõjutada.

Raport koosneb 11 peatükist. Esimeses peatükis esitatakse üldine ülevaade kõrghariduse katkestamise põhjustest ja nende ennetamisest Euroopa riikides, peatükkides 2–9 tutvustakse Hispaania, Hollandi, Iirimaa, Rootsi, Saksamaa, Soome, Suurbritannia ja Taani kõrgharidussüsteeme ning kõrgharidusõpingute katkestamise vähendamiseks kasutatavaid meetmeid, peatükis 10 esitatakse Tallinnas ja Tartus toimunud aruteluseminaride tulemused ning peatükis 11 on toodud kokkuvõte.

¹ Rootsi puhul võeti aluseks RANLHE (*Retention and Access: experiences of Non-Traditional Learners in Higher Education*) (2011, viidanud Quinn 2013) uuringu 2006/2007. õppeaasta andmed. OECD andmed on Rootsi puhul eksitavad, sest arvesse on võetud ka need üliõpilased, kes on võtnud vaid mõned üksikud kursused ning ei plaanigi võtta kõiki kursuseid, mis on vajalikud õppekava täitmiseks ja kõrgkooli lõpetamiseks.

1. KÕRGHARIDÕPINGUTE KATKESTAMINE JA RAHASTAMINE EUROOPA RIIKIDES

Üliõpilaste väljalangemine ülikoolist enne kõrghariduse omandamist ei valmista muret mitte üksnes Eestis, vaid ka teistes Euroopa riikides. OECD andmetel jõuab kõige rohkem üliõpilasi kõrgharidusõpingute lõpetamiseni Taanis ja Suurbritannias, kõige vähem Itaalias ja Ungaris (joonis 1). Rootsi positsioon lõpetamise määra pingerea lõpus on eksitav, kuna katkestajate hulka on arvatud ka ajutised õppijad, kes on tulnud ülikooli ennast vaid mõne üksiku kursuse raames täiendama, kavatsuseta läbida kogu õppekava.

Joonis 1. Kõrgharidusõpingute (bakalaureuse- ja magistriõppekavade) lõpetamise määrad Euroopa Liidu riikides*

*OECD defineerib lõpetamise määra väljastatud lõputunnistuste arvuna vaatlusalusel aastal sisseastunud 100 üliõpilase kohta.

*Osade Euroopa Liidu riikide kohta andmed puuduvad. Olemasolevate andmete puhul tuleb silmas pidada, et andmekogumismeetodid on riigiti erinevad ja need erinevused võivad mõjutada ka riigi positsiooni antud joonisel. Näiteks Rootsi madalat positsiooni selgitab see, et katkestajate hulka on arvatud ka ajutised õppijad, kes on tulnud ülikooli ennast vaid mõne üksiku kursuse raames täiendama, kavatsuseta läbida kogu õppekava.

* Sulgudes on toodud allikas, mida antud riigi statistika esitlemiseks kasutati.

Allikad: OECD 2009 (2005. aasta andmed); 2010 (2008. aasta andmed); 2013 (2011. aasta andmed); Quinn 2013, RANLHE (2011) 2006/2007. õa andmete põhjal.

Kõrgharidusõpingute katkestamiseni viivad tegurid võib tinglikult jagada sotsiaalkultuurilisteks, struktuurseteks, poliitilisteks, institutsionaalseteks, isiklikeks ja õppimisega seotuteks (Quinn 2013). Samas on erinevad autorid juhtinud tähelepanu sellele, et sageli on õpingute katkestamise põhjuseks erinevate tegurite koosmõju (DAMVAD 2013, Georg 2009, Heublein jt 2009, Heublein ja Wolter 2011, National Audit Office 2007, Quinn 2013, Troelsen 2011). See, mis probleemid on teravamad, sõltub lisaks ka **riigi kõrgharidussüsteemi ajaloolisest kujunemisloost, praegusest kõrgharidussüsteemist ning poliitikatest kõrgharidusõpingute toetamisel**.

Kuigi kõrghariduse kättesaadavuse laienemist on nähtud kõrgkoolist väljalangevuse kasvu põhjusena (Heublein jt 2009), rõhutab Quinn (2013), et kõrghariduses osalemise kasv iseenesest ei ole väljalangevuse suurenemise põhjuseks: väljalangevus on kasvanud pigem seetõttu, et kõrghariduses osalemise ulatusliku laienemise järel ei ole suudetud pöörata piisavalt tähelepanu mitmekesistunud üliõpilaskonna vajadustele. Gómez jt (2014) leiavad, et kõrgharidusse püsijäämise (*retention*) toetamine peab olema kontekstipõhine. See tähendab, et tegevuste või meetmete valikul peab arvestama kraadiõppeprogrammide ja ülikoolide eripäradega ning lisaks on oluline mõista riiklike poliitikate, prioriteetide, õppetraditsioonide ja organisatsioonikultuuride potentsiaalset mõju. Pidevate ja läbipaistvate katkestamise ennetamise strateegiate puudumist heidavad ette ka Gómez jt (2012). **Väljalangevuse ennetamiseks on vajalik süsteemne lähenemine**, mis arvestaks väljalangevuse peamiste põhjuste ja nende omavaheliste seostega (Quinn 2013).

Rahvusvahelisi võrdlevaid uuringuid kõrgharidusõpingute katkestamise määradest, põhjustest ja võimalikest ennetusmeetmetest on tehtud vähe. Kõrgharidusõpingute katkestamismäärade ja katkestamise ennetamise meetmete tõhususe võrdlemisele rahvusvahelisel tasandil seab piirid andmete kättesaadavus. Katkestamismäärade andmekogumise kvaliteet (nt regulaarsus ja detailsus) on riigiti väga erinev, mida tuleb riikide võrdlemisel arvestada.

Kõrgharidusõpingute rahastamine Euroopa Liidu riikides

Euroopa riigid on väga erinevad selles, kui palju nad toetavad üliõpilasi ja nende perekondi kõrgharidusõpingute rahastamisel. On riike, kus üliõpilased ei maksa õppemakse, ning riike, kus kõik üliõpilased maksavad õppemakse; on riike, kus kõik üliõpilased saavad rahalist õppetootust, ning riike, kus seda saavad üksnes vähesed (Eurydice Network 2012).

Üldiselt võib öelda, et kõrgharidusega seotud kulutused jagunevad nelja grupi vahel – (1) riik (maksumaksjad), (2) üliõpilase perekond, (3) üliõpilane ise ja (4) teised toetajad (nt erasektori stipendiumid). Kulude jagunemine nende gruppide vahel on riigiti väga erinev. Riikides, kus üliõpilasi nähakse „sõltuvate lastena“, mängib perekonna toetus palju olulisemat rolli kui riikides, kus üliõpilasi käsitletakse kui „iseseisvaid täiskasvanuid“ (Santiago jt 2008).

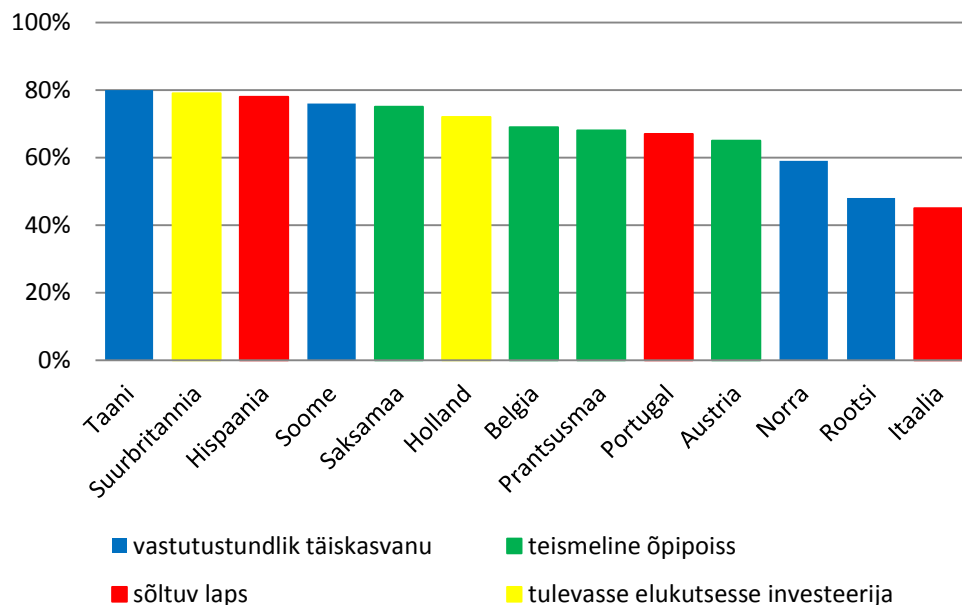
Võttes aluseks üliõpilaste sõltumatuse vanematest ja riigi rolli kõrgharidusõpingute rahastamisel, töid Schwarz-Hahn ja Rehburg (2004) välja neli kõrgharidusõpingute toetamise süsteemi tüüpi:

- riikides, kus üliõpilast käsitletakse **vastutustundliku täiskasvanuna**, kes vastutab iseenda ja oma majapidamise eest, on kogu rahaline abi (stipendiumid, toetused, laenud) suunatud otse

üliõpilasele, olenemata tema perekondlikust taustast ja vanemate sissetulekust. Selline süsteem kehtib Taanis, Rootsis, Norras ja Soomes.

- Riikides, kus üliõpilast käsitletakse **teismelise õpipoisina**, lasub kõrgharidusõpingute rahastamise kohustus vanematel. Riik pakub rahalist abi üksnes kehva majandusliku toimetulekuga peredele. Üliõpilastel on seaduslik õigus oodata ülalpidamist oma vanematelt. Samas saavad üliõpilaste vanemad riigilt erinevaid maksusoodustusi ja toetusi. Selline süsteem toimib Prantsusmaal, Belgias, Austrias ja Saksamaal.
- Riikides, kus üliõpilast käsitletakse **sõltuva lapsena**, maksavad kõrgharidusõpingute eest üliõpilase vanemad. Majanduslik tugi vanematele on erand. Üliõpilased sõltuvad täielikult kas oma vanemate toetusest või enda teenitud palgast. Toetused ja laenud on marginaalse tähtsusega, aga eluase, transport ja arstiabi on subsideeritud. Selline süsteem kehtib Itaalias, Hispaanias, Portugalis ja Kreekas.
- Riikides, kus üliõpilast käsitletakse oma **tulevasse elukutsesse investeerijana**, ei toetu üliõpilased oma vanematele, kuigi õppemaksud on sellistes riikides reeglina kõrged. Paljud üliõpilased finantseerivad oma õpinguid ise, võttes selleks peamiselt laenu. Üliõpilaste vanemad toetusi ei saa. Selline süsteem toimib näiteks Suurbritannias (v.a Šotimaa) ja Hollandis.

Kõrvutades Schwarz-Hahn ja Rehburgi (2004) poolt väljapakutud jaotust kõrgharidusõpingute katkestamise määradega Euroopa Liidu riikides (joonis 2) ilmneb, et **ei saa välja tuua üht kindlat lähenemist kõrgharidusõpingute rahastamisele, mis tagaks, et võimalikult paljud üliõpilased jõuavad lõpetamiseni**. Nii suhteliselt madalate kui ka väga kõrgete katkestamismääradega riikide seas on esindatud erinevaid kõrgharidusõpingute rahastamise süsteeme eelistavad riigid.

Joonis 2. Kõrgharidusõpingute (bakalaureuse- ja magistriõppe) lõpetamise määrad erineva kõrgharidusõpingute rahastamise süsteemiga riikides (aluseks võetud Schwarz-Hahn ja Rehburgi (2004) rahastussüsteemide jaotus).

Allikad: OECD 2009; 2013; Schwarz-Hahn ja Rehburg (2004).

2. HISPAAANIA

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Hispaania kõrgharidussüsteem jaguneb ülikooli- ja rakenduskõrghariduseks (*advanced vocational training*) ning professionaalse kunstihariduse ja spordivaldkonna kõrghariduseks (*specialised education* – kunsti-, keelte- ja spordiharidus)². Hispaania ülikoolid jagunevad riiklikeks ja eraülikoolideks. Enamik üliõpilastest õpib riiklikes ülikoolides (2010/2011. õppeaastal 87,8% üliõpilastest)³. Hispaania kõrgharidussüsteemis on viimasel viiel aastal toimunud olulised ümberkorraldused, mille eesmärk on muuta Hispaania kõrgharidussüsteem Euroopa kõrghariduspiirkonnas (*European Higher Education Area*) kehtivale haridusmudelile vastavaks. Bologna protsessiga seoses loodetakse muuhulgas, et uued kraadiõppekavad ja õppekvaliteedi parandamine toob kaasa ka katkestanute arvu vähenemise (Rodríguez-Gómez jt 2014).

Veel eelmisel aastal (2013. a.) kehtis Hispaanias paralleelselt kaks erinevat kõrghariduse mudelit. Esimene, mis rakendati 2001. aastal vastavalt ülikoolide seadusele (*Act on Universities, LOU*), lõppes 2014. aastal. Teine mudel on loodud Bologna protsessi tulemusena. Uus struktuur, kus õppekava on kolmetsükkliline (bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõpe) nagu enamikes Euroopa Liidu riikides, rakendus täielikult 2014. aastal⁴. Enne Bologna protsessi oli tavaliselt Hispaania kõrgkoolide kraadiõpe pika tsükliga, mis tähendab 4–5-aastast õpet. Siinkohal on oluline märkida, et enamus Hispaania kõrgkooli hakkas rakendama Bologna protsessile vastavat süsteemi 2010. aastal, mõned ülikoolid alustasid uue süsteemiga juba 1–2 aastat varem (Rodríguez-Gómez jt 2014).

Ülikoolide rahastusmudeli kujundab autonoomne piirkond (*autonomus community*)⁵, mille territooriumil ülikool asub. Rahastusmudelid on mitmeaastased ning nendes pannakse paika ressursside eraldamise kriteeriumid, mis põhinevad õpetamise mahul, teadustööl, tehnoloogiasiidel ja innovatsioonitegevusel ülikoolides. Rahastamine sõltub suurel määral ka üliõpilaste arvust⁶. Seega on ülikoolide rahastamine nii sisendi- kui ka väljundipõhine. Otse riiklikust eelarvest rahastatakse kahte ülikooli: *National University of Distance Education* ja *Menéndez Pelavo International University*.

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Hispaanias on kõrgharidus tasuline ning õppemaksu suurus sõltub erialast, omandatavast kraadist, ainepunktide mahust ja sellest, kui paljudel eksamitel on üliõpilane läbi kukkunud. Samuti on õppemaksud piirkonniti erinevad, ühtset õppemaksude süsteemi ei ole. Õppemakse maksab umbes 70% üliõpilastest. Üliõpilastel on võimalik taotleda õppemaksuvabastust, mille aluseks on eelkõige perekonna sissetulekud,

² Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Higher_Education

³ Ecapedia. Higher education system in Spain:

http://ecahe.eu/w/index.php/Higher_education_system_in_Spain

⁴ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Higher_Education

⁵ Hispaania jaguneb 17 autonoomseks piirkonnaks ja kaheks autoomseks linnaks. Seejuures kõrgkoolide arv on piirkondades järgmine: Andalusia (15), Aragon (3), Asturias (1), Balearic Islands (3), Canarias (2), Castille and Leon (8), Cantabria (2), Castilla- la Mancha (2), Extremadura (1), Catalonia (22), Madrid (26), Galicia (4), Murcia (3), Basque (3), Navarre (3), Rioja (1), Valencia (11).

http://www.altillo.com/en/universities/universities_spain.asp

⁶ Eurypedia. Higher Education Funding:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Higher_Education_Funding

aga ka akadeemiline edukus. Lisaks on suured soodustused suurtest peredest pärit üliõpilastele ja puuetega inimestele ning mõningatel juhtudel võivad nad olla õppemaksust vabastatud (European Commission 2014/15).

Kuigi üliõpilastele pakutakse nii riiklikke, regionaalseid kui kohaliku tasandi õppetoetusi, piirduakse alljärgnevas ülevaates riikliku tasandi toetustega, sest need on oma suuruse tõttu kõige olulisemad. Riiklikud toetused on suunatud erinevate kulude (näiteks transport, eluase, lõunasööök, raamatud, õppevahendid jms) katmiseks. Keskmine toetuse suurus on 2539 eurot aastas, seejuures maksimaalne toetuse suurus on aastas 6056 eurot ja minimaalne 244 eurot aastas. Riiklikke õppetoetusi saab umbes 27% üliõpilastest (European Commission 2014/15) ja neid saavad taotleda ka eraülikoolides õppivad üliõpilased – 2010/2011. õppeaastal sai kõikidest eraülikoolide üliõpilastest kümnendik riigi toetusi. Lisaks pakuvad paljud eraülikoolid lisatoetusi oma ressursidest⁷. Õppelaenu süsteemi Hispaanias ei ole (European Commission 2014/15). Üliõpilased, kes saavad õppetoetusi, on vabastatud õppemaksust.

Riikliku õppetoetuse maksmisel arvestatakse üliõpilase pere sissetuleku ja muu varaga. Toetuse maksmisel võetakse arvesse järgnevaid asjaolusid: (1) taotleja pere suurus (toetatakse üliõpilasi, kelle peres on kolm või enam last); (2) taotluse esitaja või tema pereliikme (õde/vend või poeg/tütar) puue; (3) taotleja elukoha asukoht (kas taotleja või keegi tema vendadest/õdedest elab kodust eemal ülikooliõpingute ajal); või (4) kas taotleja on orb ning tema vanus on alla 25 eluaasta⁸.

Lisaks pakuvad riiklikud ülikoolid täielikku või osalist õppemaksuvabastust üliõpilastele, kes on kas:

- suurte perede liikmed;
- terrorismirünnakute ohvrid või nende sugulased;
- soolise vägivalla ohvrid;
- ametiülesandeid täites surma saanud ametnike ja sõjaväelaste orvud;
- üliõpilased, kellel on ülalpeetavaid pereliikmeid.

Samuti võivad riiklikud ülikoolid osaliselt või täielikult vabastada õppemaksust hea õppeedukusega üliõpilased.

Katkestamise põhjuste uuringud

Hispaanias oli 2011. aastal lõpetamise määr bakalaureuse- ja magistriõppes 78% ning rakenduskõrghariduses 73%. See asetab Hispaania Euroopa edukamate riikide sekka.

Hispaania ülikoolide nõukogu tõi oma 2000. aasta raportis välja, et pika tsükli (5-aastane õpe) üliõpilastest lõpetab oma õpingud edukalt 21%, samal ajal kui 50% lükkavad lõpetamist edasi ning 29% katkestavad (Arco jt 2006). Olukord oli parem lühema õpingutsükli (3-aastane õppekava) puhul, kus katkestanuid oli 23%. Seejuures aga toodi välja, et halvim on olukord 5-aastase inseneriõppekava puhul, kus 61% ei lõpetanud nominaalajaga ja 33% katkestas (Arco jt 2006). Lisaks on leitud, et katkestamise määr⁹ on

⁷ Eurypedia. Ongoing Reforms and Policy Developments:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Ongoing_Reforms_and_Policy_Developments

⁸ Eurypedia. Higher Education Funding:

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Higher_Education_Funding

⁹ Katkestamise määr näitab kui suur osa sisseastunud üliõpilastest oma õpingud katkestavad.

kõrgeim sotsiaalteadustes (40%), tehnoloogiaaladel (30%) ning kunsti- ja humanitaarteadustes (17%) (Rodríguez-Gómez jt 2012). Erinevusi erialade vahel selgitavad õpetamise ja õppimise kultuur, õppevahendid, üliõpilastele pakutav tugisüsteem, rahulolu, motivatsioon ja õppekvaliteet (*ibid.*).

Kõrgkooli katkestanute seas on ka neid, kes valivad teise õppekava või ülikooli. Cabrera jt (2006) leidsid, et 66% Laguna ülikooli (*University of La Laguna*) üliõpilastest, kes olid oma õpingud pooleli jätnud, asus õppima sama ülikooli teisele erialale, 4% läks õppima teise ülikooli ning 30% katkestasid kõrgharidusõpingud. Autorid leidsid, et kuigi need arvud on probleemsed, võib see tähendada, et katkestanute arv on mõnevõrra madalam, kui näitab statistika.

Hispaanias on katkestanuid kõige enam esimese aasta üliõpilaste seas – keskmiselt 26% katkestamisest toimub ülikooli esimesel aastal (Cabrera jt 2006). Málaga ülikoolis aastatel 1996–2004 läbiviidud uuringus selgus, et isegi üle poole katkestanutest jätab õpingud pooleli just esimesel aastal (Lassibille ja Gómez 2008). Hiljem väheneb katkestamine oluliselt – kui 56% katkestanutest jätvavad õpingud pooleli esimesel aastal, siis teisel aastal teeb seda 15% (*ibid.*). Uuringus jälgiti esimest korda ülikooli astunud üliõpilaste kohordi (kokku 7000 üliõpilast, kes astusid sisse 46 erialale) akadeemilisi andmeid. Kuigi viidatud uuring viidi läbi vaid ühes kõrgkoolis, võib see tulemus autorite hinnangul selgitada katkestamise mustreid üldiselt (Lassibille ja Gómez 2008).

Samas leiti, et olulised indikaatorid, mis prognoosivad katkestamist, on akadeemiline ettevalmistus ja sisseastuja vanus ning seda olenemata erialast. Üliõpilased, kes lükkavad kõrgkooli sisseastumist edasi, aga ka need, kes ei saanud õppima asuda oma soovitud erialale, katkestavad õpingud suurema tõenäosusega (Lassibille ja Gómez 2008).

Cabrera jt (2006) toovad Corominase (2001) uuringule (uuring viidi läbi Girona ülikoolis) toetudes välja, et esimesel õppeaastal katkestatakse õpingud valede akadeemiliste valikute, madala õppeedukuse, nõutud ainepunktide mahu mittetäitmise, ebahuvitavate õppeainete ning vähese pingutuse ja pühendumuse tõttu (Cabrera jt 2006).

Katkestamist mõjutavad ka majanduslikud tegurid. Kuigi õppemaksud on Hispaanias võrdlemisi madalad, ei saa suur osa üliõpilastest õppetootusi või stipendiume ning on seetõttu sunnitud õpingute kõrvalt töötama. See ei tule aga alati õpingute edukale lõpetamisele kasuks (Rodríguez-Gómez jt 2014). Ka Málaga ülikoolis läbiviidud uuringus leiti, et üliõpilased, kes saavad rahalist toetust, katkestavad oma õpingud harvemini, kui need, kes toetust ei saa. Seejuures on rahaliste toetuste mõju eriti oluline õpingute alguses (Lassibille ja Gómez 2008).

Katkestamise ennetamise meetmed

Rodríguez-Gómez jt (2012) leiavad, et vaatamata erinevatele meetmetele, mida rakendatakse, et esmakursuslased kohanduksid kõrgkooliga paremini (tervitusprogrammid¹⁰ (*welcome days*), avatud uste päevad jms), ei ole paljud üliõpilased esimesel õpinguaastal saanud kogemusega rahul. Autorite hinnangul näitab see järjekindla katkestamise ennetamise tegevuskava puudumist. Lisaks leiavad autorid, et üliõpilastele suunatud stipendiumid ja rahalised toetused ei ole olnud piisavad, et soodustada üliõpilaste

¹⁰ Tavaliselt sisaldavad tervitusprogrammid uutele üliõpilastele nt ülikooli, töötajate, asutuste tutvustust, sisekorra tutvustust (reeglid jms), kuhu pöörduda, kui on abi tarvis jms

edukat õpingute lõpetamist. Seetõttu on autorite hinnangul oluline, et tähelepanu pöörataks toetuste ja laenuprogrammide arendamisele ning vaja on enam toetada üliõpilaste akadeemilist edukust.

Head tulemust katkestamise vähendamisel on näidanud Granada ülikooli poolt rakendatud üliõpilastevaheline tuutorlusprogramm (*peer-tutoring programme*) (Arco jt 2006). Programmi eesmärk oli ennetada üliõpilaste isiklikke ja akadeemilisi hoiakuid ning käitumist, mis on iseloomulikud neile üliõpilastele, kellel on risk katkestada. Programmi juhendajateks olid viimase kursuse üliõpilased ja vilistlased, kes juhendasid nelja eriala (ehitusinsener, farmaatsia, majandus ja keemiatehnoloogia) esimese aasta üliõpilasi 1,5 tundi nädalas. Hindamisel leiti, et tuutorlusprogrammis osalenud üliõpilased olid akadeemiliselt mõnevõrra edukamad kui kontrollgrupi üliõpilased¹¹. Samuti näitasid uuringu tulemused, et tuutorlusprogrammi mõju ei ole näha mitte ainult vahetult pärast programmi lõppu, vaid ka 4–7 kuud pärast seda. Autorite hinnangul toob selline programm ka pikaajalist kasu ning teatud tingimustel võib sel olla oluline mõju neile üliõpilastele, kes on katkestamise riskigrupis.

Granada ülikoolis viidi aastatel 2009–2010 läbi ka teine programm – kombineeritud õpe, mille üks eesmärk oli samuti katkestamist vähendada (López-Pérez jt 2011). Kombineeritud õppe all peetakse silmas õpet, kus kombineeritakse silmast-silma loenguid veebipõhiste materjalide ja ülesannetega. Programmis seostati traditsiooniline loeng ülesannetega (nt ristsõnad, lünkade täitmine, valikvastustega küsimused jms) ja tegevustega (foorumid, grupitööd), mida üliõpilased said teha veebilehe kaudu. E-õppe ülesannete ja tegevuste eesmärk oli loengutes räägitut põhjalikumalt käsitleda. Programmi hindamine näitas, et kombineeritud õpe aitas vähendada katkestanute arvu ja parandada eksamite tulemusi. Selline õppevorm aitas üliõpilastel ainet paremini mõista, mistõttu olid üliõpilased ka motiveeritumad oma õpinguid jätkama (López-Pérez jt 2011).

¹¹ Programmis osalemine oli vabatahtlik. Üliõpilased, kes avaldasid soovi programmis osaleda jaotati kaheks: tuutorlusprogrammis osalejad ja kontrollgrupp. Selleks, et grupid oleksid sarnased, jälgiti üliõpilaste jaotamise juures, et gruppides olevate üliõpilaste demograafilised ja akadeemilised tunnused oleksid sarnased.

3. HOLLAND

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Hollandis pakuvad rakenduskõrgharidust 43 ning akadeemilist kõrgharidust 13 õppeasutust¹². Ülikoolide rahastamine sõltub tulemusnäitajatest, sh sisseastunud üliõpilaste ning lõpetajate arv (Jongbloed 2010: 21; *Government of the Netherlands* 2014). Ülikoolid kasutavad saadud raha vastavalt oma eesmärkidele, jagades seda õpetamis- ja teadustegevuse vahel. Alates 2002/2003. õppeaastast on Hollandi kõrgharidussüsteem kolmeastmeline, järgides levinud *bachelor-master-PhD* (Bologna) mudelit¹³.

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Hollandis kehtivad õppemaksud¹⁴. Õppemaksude täpse määra kehtestab valitsus ning igal aastal kohandatakse õppemakse vastavalt muutustele inflatsioonitasemes¹⁵. Õppemaksud kehtivad kõigile – nii hollandlastele kui välistudengitele¹⁶. Need üliõpilased, kes on vanemad kui 29 eluaastat, peavad maksma *instellingencollegegeld*¹⁷, mille suurus on ülikoolides erinev.

Õpingute rahastamiseks on Hollandis erinevaid võimalusi. Üldiselt eristatakse õpingute rahastamisel nelja komponenti¹⁸:

- baastoetus;
- täiendav toetus;
- transporditoetus (*student travel card, student travel product*);
- „*collegegeldkrediet*“ ehk kolledžilaen.

Toetuste saamine on seotud üliõpilase rahvuse ja vanusega (kuni 29-eluaastani k.a) ning eeldab täiskoormusel õppimist. Kehtiv süsteem on järgmine. Kui üliõpilane lõpetab õpingud 10 aastaga, siis ei pea ta kolme esimest toetust tagasi maksma („*from loan to a gift*“). Seda tõlgendatakse sageli tulemustoetusena – kui üliõpilane lõpetab ettenähtud aja piires, siis on tal õigus toetustele. Kolledžilaen tuleb tagasi maksta. Üliõpilastel on õigus toetustele kuni 4 aastat. Pärast seda on neil kuni 3 aastat õigus teistele õppelaenudele ja kolledžilaenule. Alates 1. jaanuarist 2015 on Hollandi haridusministeeriumil

¹² Government of the Netherlands. Higher Education: <http://www.government.nl/issues/education/higher-education>

¹³ The European Education Directory. The Netherlands: <http://www.euroeducation.net/prof/netherco.htm>; Government of the Netherlands. Higher Education: <http://www.government.nl/issues/education/higher-education>

¹⁴ Study in Holland. Tuition fees: http://www.study-in-holland.com/450,1,tuition_fees.html; Study in Holland. Tuition fees in the Netherlands: http://www.studyinholland.co.uk/tuition_fees.html; Studyportals taking you further. Studying in the Netherlands – Tuition Fees and Funding:

<http://www.mastersportal.eu/articles/341/studying-in-the-netherlands-tuition-fees-and-funding.html>

¹⁵ Study in Holland. Tuition fees in the Netherlands: http://www.studyinholland.co.uk/tuition_fees.html

¹⁶ Studyportals taking you further: <http://www.mastersportal.eu/articles/341/studying-in-the-netherlands-tuition-fees-and-funding.html>; Study in Holland. Tuition fees: http://www.study-in-holland.com/450,1,tuition_fees.html

¹⁷ Study in Holland. Tuition fees: http://www.study-in-holland.com/450,1,tuition_fees.html

¹⁸ Dienst Uitvoering Onderwijs. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/international-student/student-finance/how-does-it-work.asp>; Study in Holland. How does Studiefinancierung work: http://www.studyinholland.co.uk/loans_and_grants.html

plaanis minna üle süsteemile, kus ka nimetatud toetusi käsitletakse laenudena, mis tuleb edaspidi tagasi maksta.

Kehtiva süsteemi baastoetus on diferentseeritud selle alusel, kas üliõpilane elab kodus koos vanematega või vanematest eraldi. Baastoetus ei ole seotud vanemate sissetulekuga ning seda võivad taotleda kõik üliõpilased. Küll aga sõltuvad vanemate kahe viimase aasta sissetulekust täiendava toetuse saamine ja suurus. Kui vanemate sissetulekud vähenevad ootamatult, siis on üliõpilasel võimalik jooksvalt taotleda kõrgemat täiendavat toetust¹⁹. Transporditoetus on samuti osa õppetoetuse süsteemist ning võimaldab odavamalt reisimist teatud transpordivahendites ja aegadel.

Üliõpilastel on võimalik õpinguid rahastada ka „*collegegeldkrediet*“ ehk kolledžilaenu abil²⁰. Igakuiselt kantakse see osadena üliõpilase arvele ning üliõpilane tasub sellega õppemaksu. Sageli taotlevad üliõpilased laenu siis, kui nad ei kvalifitseerunud toetustele. Sealjuures ei sõlta laenu taotluse rahuldamine üliõpilase sissetulekust. Tagasi tuleb maksta kogu laen koos intressidega. Kolledžilaenu tuleb hakata tagasi maksma hiljemalt kaks aastat pärast lõpetamist ning maksimaalne tagasimaksmise periood on 15 aastat, kuigi mööndused on võimalikud. Kolledžilaenu tuleb tagasi maksta ka siis, kui üliõpilane jätab õpingud pooleli²¹.

Katkestamise põhjuste uuringud

Kui teiste analüüsitud riikide puhul leidis arvukalt uuringuid katkestamise põhjuste kohta, siis Hollandis on katkestamist uuritud veidi teises kontekstis. Uuringute objektiks on sageli edutegurid ehk need tegurid, mis soodustavad kõrgkooliõpingute edukat lõpuleviimist. Tulenevalt Hollandi mitmerahvuselisest ning avatud ühiskonnast on samuti aktuaalne uurimissuund kõrgkooliõpingute edenemise võrdlus põhi- ja vähemusrahvuste vahel (Crul ja Wolff 2002; Herfs 2003; Hofman ja van den Berg 2003; Severiens ja Wolff 2008; Meeuwisse jt 2010). Sarnaselt teiste riikide kogemusele esineb ka Hollandis enam katkestamisi inseneriteadustes ning teistel reaali- ja tehnikaaladel (Hofman ja van den Berg 2000).

Hollandis tehtud uuringutes on seoses õpingute edenemisega uuritud ja hinnatud akadeemilise ja sotsiaalse lõimumise, ühtekuuluvustunde, varasemate õpitulemuste ja -saavutuste, individuaalsete ja psühholoogiliste tegurite ning töötamise olulisust. Mõjude ja efektiivsuse hindamisel lisanduvad loetelule õppetoetused ja õpikeskkonnast tulenevad võimalused ja takistused.

On uuringuid, mis on näidanud, et nooremate üliõpilaste õpingute tulemuslikkus on parem (van der Hulst ja Jansen 2002; Jansen 2004; Bruinsma ja Jansen 2009), sest nende õpingud ei ole vahepeal katkenud, aga on ka uuringuid, mis on tõendanud vanemate üliõpilaste kõrgkooliõpingute kõrgemat tulemuslikkust: selle põhjuseks peetakse oskust kasutada efektiivsemalt sügavamaid informatsiooni töötlemise strateegiaid (Jansen ja Bruinsma 2005). Mitmed uuringud kinnitavad seaduspära, et naiste kõrgkooliõpingud võivad paremini edeneda (Hofman ja van den Berg 2000; van der Hulst ja Jansen 2002; Beekhoven jt 2003; Jansen 2004; Jansen ja Bruinsma 2005; van den Berg ja Hofman 2005) ning seda põhjendatakse naiste

¹⁹ Dienst Uitvoering Onderwijs. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/international-student/student-finance/a-supplementary-grant.asp>

²⁰ Study in Holland. How does Studiefinanciering work:
http://www.studyinholland.co.uk/loans_and_grants.html

²¹ Study in Holland. How Dutch Student Finance Work:
http://www.studyinholland.co.uk/loans_and_grants.html

suurema töödistsipliini, efektiivsema õppimise, kõrgema sisemise motivatsiooni ning parema ajajuhtimisoskusega.

Isiklike võrgustike ja suhete olulisust on hinnanud Eggens jt (2008). Autorid leidsid, et üliõpilane lõpetab seda kõrgema tõenäosusega, mida suurem ja tihedam on tema isiklik suhetevõrgustik. Suhetevõrgustikud on lisaks stressi ja pingete maandamisele ka sotsiaalse toe allikaks ning mõjutavad üliõpilase käitumist ning eesmärkide saavutamist.

Seotus- ja ühtekuuluvustunde olulisus võib varieeruda sõltuvalt rahvusest – põhi- ja vähemusrahvusest üliõpilaste õpikäitumine ja -probleemid ei pruugi kattuda (Meeuwisse jt 2010, Severiens ja Wolff 2008). On leitud, et erinevalt vähemusrahvusest on põhirahvuse hulgas ühtekuuluvustunde seotud positiivselt õpingute edenemisega (Meeuwisse jt 2010). Kui põhirahvusest üliõpilastele tuleb üldiselt sage akadeemiline kokkupuude (õppe- ja teadustöö raames) õppejõududega kasuks, siis vähemusrahvusest üliõpilaste puhul ei ole seosed nii selged (Severiens ja Wolff 2008). Suhted kaastudengitega, aktiivne kokkupuude õppejõududega ning aktiivõppe kasutamine (grupitööd, seminarid, õpioskuste teadlik arendamine jms) on aluseks tugevale ühtekuuluvus- ja seotustundele. Sotsiaalsel lõimumisel ei ole õpingutele alati positiivset mõju, sest aktiivne suhtlemine kaastudengitega võib tulla õpingute arvelt, ent sage kokkupuude õppejõududega ja loengutes kohalkäimine võivad tähendada kõrget õpimotivatsiooni ning huvi eriala vastu, mis omakorda tõstab õpingute tulemuslikkust (Torenbeek jt 2010).

Sarnaselt teiste riikide kogemusele (vt nt Suurbritannia, Taani ja Iirimaa ülevaadet) on ka Hollandis leitud, et varasemad õpitulemused ja -saavutused (gümnaasiumi lõpuhinded) ennustavad suhteliselt hästi õpingute edenemist kõrgkoolis (Bruinsma ja Jansen 2009, Jansen 2004, Jansen ja Bruinsma 2005, Olani 2009, Torenbeek jt 2010). Kõrgema töödistsipliiniga üliõpilased saavutavad paremaid tulemusi (Jansen ja Bruinsma 2005). Samas need üliõpilased, kes õppetööst sageli puuduvad ja kodutöid ning õppimist edasi lükkavad, ei suuda enamasti juba esimest aastat edukalt lõpetada (Bruinsma ja Jansen 2009).

Katkestamine on vähetõenäolisem ka siis, kui üliõpilane on valitud õppekavaga rahul (Suhre jt 2007). Kõrge saavutusvajadus, motivatsioon ning akadeemiline enesetõhusus²² tõstavad üliõpilaste õpingute tulemuslikkust (hinnati kogutud ainepunktide arvu ja hindeid esimese aasta tudengitel) (Beekhoven jt 2003, Olani 2009). Järelikult on ka psühholoogilised tegurid õpingute edenemisel olulised. Samas on need tegurid, mida on võimalik teatud määral arendada.

Üldiselt on leitud, et õpingute kõrvalt töötamine vähendab Hollandis õpingute tulemuslikkust (sh õppetöös osalemine ja kohalkäimine, kogutud ainepunktide arv ja hinded, õpingute lõpetamine) ning sellega on omakorda seotud vähene ajaline pühendumine õpingutele (Hofman ja van den Berg 2000; Eggens jt 2008; Torenbeek jt 2010; van den Berg ja Hofman 2005). Täiskoormusel õppides konkureerivad töötamine ning õppimine omavahel ajaressursi pärast. Sageli ei suuda üliõpilased neid omavahel tasakaalustada.

²² Akadeemilise enesetõhususe (*academic self-efficacy*) all mõeldakse üliõpilase eneseusku ja oskusi kõrgkooliõpingutega toime tulla ehk suutlikkust saavutada enda poolt püstitatud eesmärged, samuti täita saadud ülesanded ja lahendada probleeme.

Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud

Holland on defineerinud erinevad katkestamise mõõdikud, mille alusel kogutakse süstemaatiliselt kõrgkooliõpingute edenemise ja lõpetamise kohta informatsiooni²³. Eristatakse bakalaureuse- ja magistriõppe katkestamise määrasid, mis mõlemal juhul on nende täiskoormusel õppivate üliõpilaste osakaal esimese aasta üliõpilaste hulgas, kes ei jätka pärast esimest aastat õpinguid (*dropout rate*). Samuti eristatakse nii bakalaureuse- kui magistriõppes neid katkestanud üliõpilasi, kes pärast esimest aastat küll jätkavad, kuid katkestavad hiljem õpingute nominaalse kestuse jooksul. Lisaks kogutakse andmeid bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilaste kohta, kes jätkavad õpinguid pärast esimest aastat ning lõpetavad nominaalaja jooksul või nominaalaja lisa-aasta jooksul (*success rate*).

Hollandi praktikast võib katkestamise ennetamisel tuua välja järgmisi üldisi, kuid olulisi põhimõtteid (van Stolk jt 2007: 47–49):

- teadlik eriala valik;
- gümnaasiumi ja kõrgkooli vaheliste seoste väljatoomine ja sujuv üleminek;
- tasandus- ja sissejuhatavad kursused esimesel aastal;
- sisseelamisprogrammid;
- tuutorite ja õppenõustajate aktiivne kasutamine;
- motiveeriv õpikeskkond;
- tähelepanu pööramine riskirühmadesse kuuluvatele üliõpilastele;
- õpetoetuste ja stipendiumide tähtsus.

Tulevasel üliõpilasel peab tekkima õige ettekujutus ja realistlikud ootused õpitava eriala suhtes (teadlik valik). Võimekamatel ja silmapaistvate õpitulemustega õpilastel on näiteks võimalik veeta üks õppepäev üliõpilaste seltsis. Levinud on kõrgkoolide ja gümnaasiumide koostöös infopäevade korraldamine nii lapsevanematele kui õppuritele. Eindhoveni Tehnoloogiakõrgkoolis viiakse esimese semestri lõpus (detsembris) kõikide üliõpilastega läbi nn õppenõustamise vestlus (Dekker jt 2009). Selle sisuks on üliõpilase õpingute edenemine ning aluseks saadud hinded ja muu silmapaistev akadeemiline ning ühiskondlik tegevus, samuti tagasiside õppejõududelt ja mentoritelt. Õppenõustamise vestluse tulemusena selguvad valitud erialal õpinguid jätkavad üliõpilased ja õpingud katkestavad üliõpilased. Üldiselt on ka teised ülikoolid selle lähenemise omaks võtnud ning kasutavad esimese semestri õppenõustamise vestlusi, et võimalikult varakult üliõpilane õigele erialale suunata (van Stolk jt 2007).

Lõpetamine ja katkestamine võivad sõltuda ka sellest, kuidas üliõpilane ja kõrgkool kokku sobivad ning kuidas sobituvad üliõpilase eelnev ehk gümnaasiumi ning ülikooli akadeemiline õpikeskkond. Kui õpikeskkondi tajutakse sarnastena, siis võib üleminek ühelt õppeastmelt teisele olla sujuvam ning see võib soodustada õppetöös osalemist, samuti vähendada õppimisele kuluvat aega (Torenbeek jt 2010). Sujuva ülemineku korral on üliõpilase kohanemine akadeemilise õpikeskkonnaga kiirem ja väiksemat pingutust nõudev.

²³ Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders. New definitions of dropout rates, success rates, student-teacher ratio, qualifications of the teaching staff and education intensity: http://nvaot.com/news/item/new_definitions_of_dropout_rates_success_rates_student-teacher_ratio_the_qualifications_of_teaching_staff_and_education_intensity/48

Kõrgkooliõpingute edenemise eeldusteks loetakse sageli individuaalsete õpioskuste, akadeemilise enesetõhususe ja ajajuhtimisoskuste olemasolu. Samas tekib õigustatud küsimus, kas neid oskusi tuleb arendada juba gümnaasiumis või alles kõrgkooli esimesel kursusel. Ühes Hollandi gümnaasiumis võimaldati õpilastele nende oskuste arendamist enne ülikooli astumist ning tulemused olid positiivsed – need üliõpilased, kes olid eelnevalt läbinud õpioskuste ja ajajuhtimise ained, olid esimesel aastal ülikoolis edukamad ja järjekindlamad (Jansen ja Suhre 2010). Nad tulid paremini toime õpingutest tuleneva stressiga ning nende motivatsioon õppida oli suurem. Samas, võrreldes teiste teguritega, sealhulgas õpingutega toimetulek ja tulemused eelnevas õppeastmes, rahulolu valitud eriala ja õppekavaga ning tuutoritundides osalemisega, oli ettevalmistuse mõju tulemustele tagasihoidlik. Õpioskuste ja õpimotivatsiooni arendamise olulisust esimesel kursusel on tõendanud Jansen ja van der Meer (2012). Nad leidsid, et nende oskuste arendamine ülikooli esimesel kursusel on efektiivsem ja kasulikum, võrreldes ettevalmistusega eelnevas õppeastmes.

Tuutorite ja õppenõustajate roll on kõrgkoolides suur. Omaks on võetud suund, et kohtumisi tuutorite ja õppenõustajatega registreeritakse, sealhulgas märgitakse üles kohtumise sisu, tegevused ja kohtumisel seatud eesmärgid tulevikuks. On leitud, et tuutorid suudavad üsna täpselt tajuda, millised üliõpilased lõpetavad ja millised katkestavad (Franssen ja Nijhuis 2011). Tuutoreid aitavad selles erinevad tegevused: üliõpilaste õpingute edenemise jälgimine, samuti üliõpilase kohanemisvõimet mõõtvate testide ja küsimustike, aga ka probleemipõhise õpikeskkonna kasutamine tuutorluses²⁴. Seetõttu on võimalik tuutorite aktiivse tegevuse korral õigeaegselt märgata katkestamise ohus üliõpilasi.

Sarnaselt teiste riikide kogemusele on levinud tasanduskursuste kasutamine, et nõrgemaid üliõpilasi järele aidata ning levinud on ka õpioskuste, enesetõhususe ja motivatsiooni arendamise sissejuhatavad kursused väiksemates rühmades. Erinevatest uuringutest selgub, et lisaks individuaalsetele teguritele on oluline hinnata institutsionaalseid ja õpikeskkonna erisusi, sest ka need mõjutavad õpingute edenemist ning edukat lõpetamist (Jansen 2004, Schmidt jt 2009, van den Berg ja Hofman 2005). Aktiivsed õpetamismeetodid, sealhulgas probleemipõhine õpe, gruppitööd ning perioodõpe²⁵ võivad õpingute edenemist soodustada. Kasulik võib olla ka ainekursuse ning ülesannete diferentseerimine sõltuvalt üliõpilaste tasemest (Bruinsma ja Jansen 2009). Esimese kursuse üliõpilased ei ole sageli veel omandanud efektiivseid õppimisstrateegiaid (õppimine ja seoste loomine on pinnapealne), seetõttu on esimesel kursusel oluline arendada üliõpilaste õpioskusi, sealhulgas anda võimetele vastavaid ülesandeid ja koduseid ülesandeid, suurendada ülesannete raskusastet kursuse jooksul ja seada realistlikke eesmärgi (Nedermeijer jt 2010).

Selleks, et tegeleda sotsiaalmajanduslikel või muudel põhjustel riskirühma kuuluvate üliõpilastega (nt vähemusrahvused) luuakse eraldi tugigruppe ning koolitatakse nendega tegelevaid inimesi. Näite riskigruppidesse kuuluvatele üliõpilastele suunatud fookuseeritud lähenemisest võib tuua Utrechti ülikoolist, kus meditsiini õppivatele vähemusrahvusest üliõpilastele pakutakse individuaalset nõustamist tööruhmas, mis koosneb kolmest lektorist, üliõpilasnõustajast ning kahest üliõpilasest (van Stolk jt 2007:

²⁴ Probleemipõhise õpikeskkonna kasutamine tähendab antud juhul seda, et tuutorid saavad kaks korda nädalas väikestes rühmades oma üliõpilastega kokku. Kohtumisel arutatakse kohustusliku akadeemilise kirjanduse ja probleemsituatsioonide üle. Tuutorid jälgivad üliõpilasi ning annavad hinnangu sellele, kuidas nad on kohanenud ja milline on nende toimetulek.

²⁵ Perioodõppe all mõeldakse ainekursuste sellist ülesehitust, kus mingil kindlal perioodil toimuvad paralleelselt vaid paar ainet. Sellel ajal õpitakse süvendatult ja suuremas mahus vaid neid aineid. Järgmisel perioodil õpitakse paralleelselt ja süvendatult teisi aineid.

46). Pärast iga eksamiperioodi on võimalik käia üliõpilasnõustaja juures individuaalsel nõustamisel, et arutada õpingute edenemist. Vajadusel soovitatakse neile täiendavatel keelekursustel või õpioskuste kursustel osalemist. Lisaks võidakse teatud juhtumitel kaaluda eriliste eksamitingimuste loomist (nt suuline eksam, sõnaraamatu kasutamine, pikem eksami kestvus).

Uuringute kohaselt ei ole vähem tähtis ka toetuste roll – nii tulemusstipendiumid kui õppetoetused võivad parandada õpingute tulemuslikkust (van den Berg ja Hofman 2005). Seejuures on leitud, et majanduslik tugi ning selle positiivne efekt tulemustele on suurem nooremate üliõpilaste hulgas, kes saavad tänu toetustele täiskoormusel õppida ilma töötamiseta (Hofman ja van den Berg 2000).

Üldiselt leitakse Hollandis, et katkestamise ennetamisel on kõrgkoolides võimalik palju ära teha õpetamis- ja õpikeskkonda parendades ning riigi roll selles on pigem tagasihoidlik.

4. IIRIMAA

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Iirimaa annab kõrgharidust 7 ülikooli, 14 tehnoloogiainstituuti ja 7 pedagoogilist kolledžit, millele lisanduvad eriharidust (nt meditsiin, põllumajandus, teoloogia, muusika jne) pakkuvad kõrgharidusasutused²⁶. Ülikoolide ja teiste kõrgharidusasutuste rahastamise eest vastutab *Higher Education Authority (HEA)*, mis on ka keskne kõrghariduspoliitikat planeeriv, juhtiv ning arendav asutus²⁷. Kuna kõrgharidussektorisse suunatud riiklike rahaliste vahendite maht on 2008. aasta finants- ja majanduskriisi tagajärjel vähenenud, siis soovib haridusministeerium muuta kõrghariduse omandamise tasuliseks ning suurendada tasu eest õppivate välistudengite arvu (Barry 2014).

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Kehtiva süsteemi kohaselt ei pea Iirimaa üliõpilased kõrghariduse eest maksma, kui on täidetud teatud kodakondsuse, elukoha ja õppimisega seotud kriteeriumid (*Free Fees Initiative*)²⁸. Samas on enamik kolledžeid kehtestanud nn üliõpilase registreerimise aastamaksu. Selle suurus varieerub ja sõltub kolledžist. Maksu eesmärgiks on katta üliõpilasega tegelemise ning eksamite läbiviimisega seotud kulud.

Üliõpilastoetuste süsteemi reguleerivad erinevad õigusaktid²⁹. Riiklik üliõpilastoetuste (*student grant*) süsteem³⁰ pakub majanduslikku tuge neile, kes vastavad nõutud kriteeriumidele. Toetust saavad taotleda täiskoormusel õppivad üliõpilased. Üldiselt sõltub riiklike toetuste taotlemine taotleja kodakondsusest, elukohast ning eelneva aasta sissetulekust (nii isiklikust kui leibkonna sissetulekust). Kui taotleja on noorem kui 23-aastane, siis loetakse ta sõltuvaks vanematest või eestkostjast ning sissetuleku suuruse arvestamisel on aluseks nii üliõpilase enda sissetulek kui ka tema vanemate või eestkostja sissetulek. Kui taotleja vanus on üle 23 eluaasta, siis loetakse ta sõltumatuks ning eelneva aasta sissetuleku arvestamisel on aluseks üliõpilase isiklik sissetulek ning abikaasa ja/või elukaaslase sissetulek. Samuti on toetuse taotlemise tingimuseks alaline Iirimaa residentsus eelneva 3–5 aasta jooksul. Toetuse taotlemine on võimalik ka Euroopa Liidu, Euroopa Majandusühenduse ja Šveitsi kodanikel. Süsteem on paindlik erinevate peresündmuste (nt lahutused, surmad) suhtes. Sissetuleku hulka ei arvestata erinevaid laste-, puude-, eestkostja ja muid sotsiaaltoetusi. Samal ajal arvestavad sissetuleku lävendid laste olemasolu ja arvuga. Üldine nõue toetuste taotlemisel on ka see, et valitud ainekursused tuleb edukalt läbida (toetust ei ole võimalik saada kui tegemist on nt kursuse kordamisega).

²⁶ Department of Education and Skills. Higher education: <http://www.education.ie/en/The-Education-System/Higher-Education/>

²⁷ Department of Education and Skills. Higher education: <http://www.education.ie/en/The-Education-System/Higher-Education/>

²⁸ Citizens Information. Third level student fees and charges: http://www.citizensinformation.ie/en/education/third_level_education/fees_and_supports_for_third_level_education/fees.html

²⁹ SUSI. Student Grant Legislation: <http://www.susi.ie/SUSI-information/The-Student-Grant-Scheme-2013.aspx>; Student Support Regulations 2014: http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Support-Regulations-2014_1.pdf; Student Support Act 2011: <http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Support-Act-2011website.pdf>; Student Grant Scheme 2014: http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Grant-Scheme-2014_1.pdf

³⁰ Student Finance. Student Grant: <http://www.studentfinance.ie/mp7232/maintenance-grant/index.html>

Eristatakse kolme üldist toetuse (grandi) liiki³¹: elamiskulude toetus (*maintenance grant*), õppetasu toetus (*fee grant*) ja doktoriõpingute stipendium (*PhD fee contribution*). Doktoriõpingute rahastamine ei kuulu käesoleva uuringu fookusesse ja seetõttu antakse allpool ülevaade eelnimetatud esimesest kahest toetusest.

Üliõpilase elamiskulude hüvitamiseks mõeldud toetus on diferentseeritud sõltuvalt sissetuleku suuruselt. Lisaks sõltub see üliõpilase elukoha kaugusest õppeasutusest (*adjacent, non-adjacent rates*). Õppetasu toetus võib koosneda kuni kolmest järgmisest elemendist: õppemaks, üliõpilase registreerimise aastamaks ja välisreisi toetus (*field trip*). Iga elemendi osakaalu otsustab vastutav kõrgharidusasutus juhtumipõhiselt. Õppetasu toetusega võib katta täielikult või osaliselt õppemaksu, täielikult või osaliselt üliõpilase registreerimise aastamaksu ja õpingute läbimiseks kohustusliku välisreisi kulud. Kui üliõpilasel on õigus saada elamiskulude toetust, siis reeglina on tal täidetud nõuded ka õppetasu toetuse saamiseks. Samuti on akadeemilise õppeaasta jooksul võimalik ootamatute asjaolude ilmnemisel või olukorra muutumisel toetused ümber vaadata (nt toetuse suurendamine, vähendamine). Riiklike toetuste väljamaksmine vaadatakse üle vähemalt kord aastas (vajadusel sagedamini).

Eespool kirjeldatud toetuste süsteemi täiendab üliõpilastoetusfond (*Student Assistance Fund*)³², mis pakub majanduslikku tuge täiskoormusel õppivatele ajutiselt või pikaajaliselt finantsraskustes üliõpilastele (nt kaetakse toidu- või tervishoiukulud). Lisaks riiklikele toetustele ja stipendiumidele süsteemile pakuvad ülikoolid ise erinevaid toetusi ja stipendiume nii bakalaureuse-, magistri- kui doktoriõppe üliõpilastele³³. Selle tarvis teevad eraldi ülikoolid ise, samuti erasponsorid ning teised partnerid erasektorist. Eraldi toetusfond on loodud täiskoormusel õppivatele puuetega ja erivajadustega üliõpilastele, kelle sissetulekuid toetuse määramisel ei arvestata³⁴.

Katkestamise põhjuste uuringud

lirimaa ülikoolides ja kolledžites on katkestamise põhjuste selgitamiseks tehtud mitmeid uuringuid (Mathews ja Mulkeen 2002, Baird 2002, Blaney ja Mulkeen 2008, Moore 2004, Mooney jt 2010, Redmond jt 2011). Kõige sagedasem põhjus kõrgkooliõpingute katkestamiseks on vale erialavalik (Mathews ja Mulkeen 2002, Blaney ja Mulkeen 2008, Redmond jt 2011). Samal ajal varieeruvad katkestamise põhjused sõltuvalt õpingustaadiumist (Baird 2002): esimesel aastal mõjutavad õpingute edenemist ja seeläbi lõpetamist kõige tugevamini eriala- ja kursuste valik ning nende valikute sobivus, samuti pühendumus õpingutele. Õpingute keskel osutuvad olulisemaks madal stressitaluvus, ebapiisav akadeemiline edenemine ning sellest tingitud vajadus võtta õpingutest paus. Viimasel õpinguaastal tuuakse katkestamise põhjuste hulgas välja probleemid töö ja õpingute ühildamisel ning majanduslikud raskused.

Ootuspäraselt katkestavad suurema tõenäosusega need üliõpilased, kelle gümnaasiumi lõputunnistuse (*Leaving Certificate*) hinded ning eksamipunktid on madalamad (Mathews ja Mulkeen 2002, Blaney ja

³¹ Student Grant Scheme 2014: http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Grant-Scheme-2014_1.pdf

³² Student Finance. Student Assistance Fund: <http://www.studentfinance.ie/mp7235/student-assistance-fund/index.html>

³³ Irish Universities Association. Grants and Scholarships: <http://www.iua.ie/students-graduates/student-support/grants-scholarships/>

³⁴ Student Finance. Fund for Students with disabilities: <http://www.studentfinance.ie/mp7582/other-supports-and-services-for-students-with-disabilities/index.html>

Mulkeen 2008, Mooney jt 2010). Lisaks üliõpilasest endast tulenevatele teguritele on olulised ka õpikeskkonnast tulenevad mõjutused: kõrgemate sisseastumismõnnetega erialadel lõpetab suurem osakaal üliõpilasi ning madalamate sisseastumismõnnetega erialadel on katkestamise osakaal suurem (Morgan jt 2001: 43). Rangemad kriteeriumid selekteerivad välja võimekamad ja motiveeritumad üliõpilased. Teatud erialade puhul nagu inseneriteadused, arvutiteadused ja ehitus on katkestamise osakaal keskmisest märgatavalt kõrgem (Mooney jt 2010). Iiri tehnoloogiainstituutides õppivad üliõpilased katkestavad kolm korda suurema tõenäosusega võrreldes teiste üliõpilastega (Donnelly 2013). Samuti on leitud, et võrreldes teiste erialadega esineb rohkem katkestamist kunstide ja humanitaarteaduste ning loodusteaduste valdkondades (Blaney ja Mulkeen 2008).

On leitud, et katkestamist põhjustavad ka vähene ettevalmistus ja võimekus matemaatikas (Mathews ja Mulkeen 2002, Moore 2004, Mooney jt 2010); vähene kokkupuude karjäärinõustamisega (Moore 2004, Redmond jt 2011); ebarealistlikud ja väärad ootused õpingutele (Moore 2004, Redmond jt 2011); madal kohanemisvõime kõrghariduse õpikeskkonnaga (Moore 2004, Redmond jt 2011); suured õpperühmad, mis raskendavad akadeemilise personaliga ja mentoritega suhtlemist ning seega akadeemilist lõimumist (Redmond jt 2011); raskused sotsialiseerumisel, sõprade ja tuttavate leidmisel (Mathews ja Mulkeen 2002, Blaney ja Mulkeen 2008); ebasõbralik või ebasobilik ülikoolilinnak ja kohapealne õhkkond (Mathews ja Mulkeen 2002, Blaney ja Mulkeen 2008); vähene seotus kogukonna (sealhulgas suhtlemine akadeemilise personaliga) ja ülikoolilinnakuga (Mathews ja Mulkeen 2002, Blaney ja Mulkeen 2008); õpingute ajal kodus elamine (Blaney ja Mulkeen 2008, Redmond jt 2011); ning see, et üliõpilased ei saa valida neid mooduleid ja ainekursuseid, mida nad soovivad (Blaney ja Mulkeen 2008).

Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud

Iirimaaal on ülikoolide esindajatest loodud ülikoolidevaheline võrgustik (*Irish Universities Association – IUA*), mille eesmärgiks on vahetada informatsiooni ning jagada häid kogemusi katkestamise vähendamiseks (van Stolk jt 2007: 30-31). Ülikoolide ühendus on välja arendanud nn katkestamise intervjuu, mis viiakse läbi iga katkestajaga, et koguda standardiseeritud metoodikaga võrreldavat informatsiooni katkestamise põhjuste kohta ülikoolides (Moore 2004). Täiendavalt püütakse alates 2004/2005. õppeaastast jälgida iga üliõpilase õpingute edenemist nn üliõpilasregistriga (*Student Record System – SRS*), mida kõik ülikoolid kasutavad oma andmete HEA-le edastamiseks (van Stolk jt 2007: 31). Ülikoolide ühenduse põhimõtete kohaselt ei ole eesmärgiks katkestamine täielikult kaotada, vaid jälgida katkestamist ning koostöös üliõpilaste ja tugitöötajatega leida parimaid lahendusi õpingute tulemuslikkuse parandamiseks (Blaney ja Mulkeen 2008, Moore 2004).

Iirimaa erinevate ülikoolide ning tehnoloogiainstituutide kogemusest võib katkestamise ennetamisel ja vähendamisel välja tuua järgmisi üldisi põhimõtteid (Mathews ja Mulkeen 2002: 6; Moore 2004: 2; van Stolk jt 2007: 31-33; Blaney ja Mulkeen 2008: 9-10; Fleming ja Finnegan 2011: 6-8; Ferguson 2012: 4-6):

- sujuva ülemineku soodustamine gümnaasiumist ülikooli;
- teadliku erialavaliku soodustamine;
- tutvustus- ja tutvumisprogrammide pakkumine esmakursuslastele;
- erinevate tugiteenuste tagamine üliõpilastele (psühholoogiline nõustamine ja karjäärinõustamine, õpioskused);
- positiivse kogemuse pakkumine ülikoolist (tudengisõbralik õpikeskkond);
- kaastudengitest mentorite ja tuutorite kasutamine;

- üliõpilaste loengutes ja seminarides kohalkäimise jälgimine;
- tasanduskursuste võimaldamine neile, kes seda vajavad;
- spetsiifiliste tugiteenuste/tugikeskuste võimaldamine teatud õppeainete puhul (nt matemaatika);
- õppejõudude professionaalse arengu toetamine;
- katkestajate katkestamise põhjuste uurimine;
- tudengite rahulolu ja tagasiside jooksev hindamine;
- riskirühmadesse kuuluvate tudengite jälgimine (täiendavad tugiteenused).

Üldine soovitus erinevate Iirimaa kõrgharidusasutuste uuringute põhjal on, et üliõpilaste loengutes ja seminarides kohalkäimist tuleks jälgida ja registreerida. See aitaks omakorda hiljem läbi viia intervjuusid nii lõpetajate kui katkestajatega ning varakult tuvastada katkestamise ohu. Samuti on rõhutatud, et iga üliõpilane, kes on ülikooli astunud, ei peagi lõpetama, vaid oluline on tagada igale üliõpilasele positiivne kogemus ülikoolist – ka siis, kui ta erinevatel põhjustel lõpetamiseni ei jõua. Üldine lähenemine katkestamise ennetamisel eeldab, et alustada tuleb kõrgharidusele eelnevatest haridustasemetest, kus luuakse tugev baas selleks, et noortel oleks tulevikus võimalus jätkata õpinguid kõrgkoolis. Tudengisõbralikuks muudavad ülikooli kaastudengitest mentorid ja tuutorid, samuti tasanduskursuste võimaldamine neile, kes seda soovivad, ning üliõpilastelt jooksva tagasiside kogumine ja sellega arvestamine.

Näide ülikoolist

Limericki Ülikooli meetmed

Ühe hea näitena on välja toodud Limericki Ülikool³⁵, kus viimastel aastatel on katkestamise osakaal langenud. Selle põhjuseks peetakse õppijakeskset lähenemist ning õppijate toetamist, mille alla kuuluvad erinevad õppimise tugikeskused (loodusteaduste, matemaatika, õpioskuste, kirjutamise ja keelte õppimise tugikeskused) ja põhjalik vastuvõtu- ja tutvustusprogramm sisseastunutele nädal enne semestri algust. Õppimis- ja õpetamistehnikatest on kasutusel nt probleemipõhine õpe ja rühmatöö. Aktiivselt on ellu rakendatud kaastudengitest mentorite süsteem. Esmakursuslastele pööratakse erilist tähelepanu, et kergendada nende ülikooliellu sisseelamist. Kasutusel on ka „esimese seitsme nädala programm“, kus jagatakse nõu, pakutakse juhendamist ja tuge kõikidele sisseastunutele. Seeläbi toetatakse nende sisseelamist ja kohanemist, õpi- ja aja juhtimisoskuste arendamist, juhendaja/nõustajaga tutvumist, suurendatakse teadlikkust õppimise tugikeskustest ning karjääriplaneerimise tähtsusest, toetatakse kriitilise mõtlemise ja pikaajalise planeerimise arendamist. Samuti julgustatakse sarnaste huvidega üliõpilaste koondumist võrgustikesse. Üliõpilastele võimaldatakse vajadusel individuaalset juhendamist ja abi õppimisel. Üliõpilasnõustamine hõlmab nii akadeemilist kui ka isiklikku arengut. Õppimiskustega sisseastunutele võimaldatakse eduka kandideerimise korral õppimist väiksemas mahus õppekaval.

Erinevad näited ülikoolidest ning neis kasutatud lahendustest näitavad, et kõrgharidusasutuste aktiivset tööd üliõpilastega ei saa alahinnata ning vaid riiklikust lähenemisest ja kõrgematel tasanditel seatud meetmetest ei piisa. Samal ajal on oma vajalikkust tõendanud ka riiklikud toetused ja stipendiumid. Iiri tehnoloogiainstituutides on leitud, et toetuste saamine on lõpetamisega positiivselt seotud: toetuste

³⁵ University of Limerick. Supporting you: <http://www3.ul.ie/courses/supportingyou.shtml>; University of Limerick. University of Limerick found to have Strong student retention rate: <http://www2.ul.ie/web/WWW/Services/News?did=951806762&pageUrl=/WWW/Services/News>

saamine vähendab vajadust õpingute kõrvalt töötada, mis omakorda võimaldab pühenduda õpingutele (Mooney jt 2010).

Katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomist toetavad meetmed

Üheks näiteks on tööturul tööhõive seisukohast riskirühmadesse kuulujatele loodud „tagasi haridusse toetus“ (*back to education allowance*)³⁶. Neid pakutakse töötutele, üksikvanematele ja puuetega inimestele ning teistele sotsiaaltoetusi saavatele inimestele, kes on minevikus oma õpingud erinevatel põhjustel pooleli jätnud. Tagasi haridusse toetust ei ole võimalik saada koos elamiskulude toetusega, ent seda on võimalik saada koos õppetasu toetusega.

³⁶ Department of Social Protection: <http://www.welfare.ie/en/Pages/thirdleveloption.aspx>

5. ROOTSI

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Rootsis on 14 riiklikku ülikooli ja 17 riiklikku ülikooli kolledžit, lisaks on Rootsis kolm erakõrgkooli, kus on võimalik haridust omandada kõikides õppeastmetes (bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõpe), 9 erakõrgkooli, mil on õigus väljastada bakalaureusediplomit ja mõnel juhul ka magistridiplomit ning neli asutust, kus on võimalik omandada psühhoterapia kvalifikatsioon (Swedish Higher Education Authority 2014). Kõrgharidus on korraldatud kursustena, mida saab kombineerida õppekavadeks, mille läbimisel omandatakse ülikoolidiplom³⁷.

Rootsis moodustas 2013. aastal otsene riiklik eraldis 62% kõrgkoolide rahastusest. Lisaks otsesele riiklikule rahastusele rahastatakse kõrgkoole ka läbi erinevate riigiasutuste, mis tähendab, et kokku tuleb umbes 80% kõrgkoolide aastatulust riiklikest allikatest (Swedish Higher Education Authority 2014). Ressursse jaotatakse kõrgkoolidele bakalaureuse- ja magistriõppekavade puhul vastavalt sellele, kui palju on registreerinud üliõpilasi (täiskoormuse ekvivalendina) ja kui palju ainepunkte on õppeaasta jooksul üliõpilased kokku kogunud. Igal aastal määrab valitsus kõrgkoolidele rahastuse ülempiiri (Swedish Higher Education Authority 2013).

2010. aasta juunis otsustas valitsus, et bakalaureuse- ja magistriõppekavade rahalisi vahendeid peaks jaotama ka vastavalt Rootsi Kõrghariduse Ameti kvaliteedihindamise tulemustele. Selle kohaselt saavad hindamisel kõrgeima hinnangu saanud institutsioonid lisarahastust (nn kvaliteedirahastus). Kvaliteedil põhineva lisarahastuse süsteem hakkas kehtima 2013. aastal (Swedish Higher Education Authority 2013).

Teadustöö, doktoriõppe kursuste ja -õppekavade otsene rahastus põhineb enamasti riiklikel eraldistel, kuid alates 2009. aastast sõltub 10% eraldatud rahastusest ja uutest ressurssidest kahest kvaliteedi indikaatorist: publikatsioonid ja viitamised ning teadusrahastus välisallikatest. Rootsi põllumajandussülikoolile (*The Swedish University of Agricultural Sciences*) kehtib teistest kõrgkoolidest erinev eelarvestamise ja aruandluse süsteem, kus rahastust teadusele, kursustele ja õppekavadele eraldatakse kolmeaastaseks perioodiks koos hariduslike eesmärkidega samaks perioodiks (Swedish Higher Education Authority 2013).

Sisseastumise tingimused otsustavad kõrgkoolid ise³⁸. Peaaegu kõik esimese õppeastme kursused ja õppekavad kasutavad enam-vähem samu üliõpilaste valimise kriteeriume, mis põhinevad peamiselt keskkooli lõpuhinnetel või Rootsi akadeemilise sobivustesti (*Swedish Scholastic Aptitude Test*) tulemustel (Swedish Higher Education Authority 2013). Vähemalt kolmandik kohtadest peab olema eraldatud kooli lõputunnistuse hinnete alusel ja vähemalt kolmandik vastavalt Rootsi akadeemilise sobivustesti tulemustele. Kõrgkoolidel on lubatud eraldada ka maksimaalselt üks kolmandik kohtadest vastavalt

³⁷ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

³⁸ The Swedish Higher Education Act. Swedish Code of Statutes (SFS) No 1992:1434. Chapter 4 Students, section 2: <http://www.uhr.se/sv/Information-in-English/Laws-and-regulations/The-Swedish-Higher-Education-Act/>

eelnevale õppe- ja/või töökogemusele, asjatundlikkusele spetsiifilistes valdkondades ja intervjuude tulemustele³⁹.

Mõningates Rootsi kõrgkoolides kasutatakse üliõpilaste valikul ka süsteemi, kus hinnatakse igapäevaeluga seonduvaid oskusi (*real-life skills*) kombineerituna kvoodisüsteemiga. Tavaliselt on kindel arv kohti mõeldud üliõpilastele, kes on lõpetanud mõne kolledži ning teisena kasutatakse sookvoote. Mõnikord kasutatakse kvoote, mis põhinevad etnilisel päritolul, kutsekogemusel ja elukohal. See süsteem aitab kaasa vähemusgruppide ligipääsule ja püsimisele kõrghariduses, seda eriti rakenduskõrghariduses, nt õenduse ja õpetajakoolituse puhul. Sellist alternatiivset valikusüsteemi kasutab 14 kõrgkooli (Quinn 2013).

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Rootsi üliõpilaste toetuste süsteem on kavandatud selliselt, et kõrgharidus oleks kättesaadav kõigile, olenemata sotsiaalmajanduslikust taustast ja sellest, millises Rootsi piirkonnas üliõpilane elab. Kõrgkoolis õppimine on Rootsi ülikoolides tasuta ning õppetoe eesmärk on katta elamis- ja õppematerjalide kulud⁴⁰. Üliõpilastele pakutav toetus koosneb riigipoolsest toetusest ja õppelaenust.

Bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilastel on õigus saada õppetoe, kui nad õpivad vähemalt osalise koormusega ning vähemalt kolm nädalat õppeaasta jooksul (kehtib ka nende puhul, kes võtavad kursuseid konkreetsel õppekaval osalemata). Üliõpilastoetuse saamise vanusepiir on 54 aastat⁴¹. Õppetoe sai 2012. aastal 67% üliõpilastest (European Commission 2014/15).

2014/2015. õppeaastal on õppetoe täiskoormusel õppides umbes 80 eurot nädalas (umbes 345 eurot kuus), mida makstakse üheksa kuud aastas. Maksimaalne õppetoe suurus aastas on 3099 eurot ja minimaalne 1539 eurot (European Commission 2014/2015). Õppetoe makstakse maksimaalselt 12 semestrit või kuus aastat (Swedish Higher Education Authority 2013). Ülalpeetavate lastega üliõpilased võivad saada lisatoetust, mille suurus sõltub laste arvust⁴².

Üliõpilastel on võimalik võtta ka õppelaenu, mis on täiskoormusel õppides kuni 174 eurot nädalas (umbes 755 eurot kuus). Samuti on teatud üliõpilastel võimalik võtta laenu, et katta õpingutega seotud lisakulutusi. See puudutab näiteks üliõpilasi, kellel on lisakulud seoses kahe eluasemega, reisimisega, muusikainstrumentide soetamisega jms (European Commission 2014/2015). Lisaks on üliõpilastel teatud tingimustel võimalik saada lisalaenu. Lisalaenu eesmärgiks on lihtsustada üleminekut töölt õppima ning seda on võimalik saada üliõpilastel, kes on 25-aastased või vanemad ning kes on varasemalt töötanud ja saanud selle eest tasu. Lisalaenu summa on umbes 172 eurot kuus⁴³.

³⁹ The Higher Education Ordinance. Swedish Code of Statutes, (SFS) No. 1993:100, Chapter 7. Admission to courses and student programmes, section 12; 13; 23: <http://www.uhr.se/sv/Information-in-English/Laws-and-regulations/The-Higher-Education-Ordinance/>

Swedish Higher Education authority. Studying at higher education institutions: <http://english.uk-ambetet.se/highereducation/studyingathighereducationinstitutions.4.4149f55713bbd917563800011069.html>

⁴⁰ Swedish Higher Education authority. Funding: <http://english.uk-ambetet.se/highereducation/funding.4.4149f55713bbd917563800011054.html>

⁴¹ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

⁴² Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

⁴³ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

Õppelaenu tagasimaksmine põhineb aastamakse süsteemil, mille järgi peaks laen olema tavaliselt tasutud 25 aastaga või enne, kui laenusaaja saab 60-aastaseks (Swedish Higher Education Authority 2013). Laenu tagasimaksmisel on turvalisuse klausel, mis tähendab seda, et iga-aastaselt tagasimakstavat laenusummat võib vähendada. See sõltub laenusaaja maksevõimest ja on seotud laenusaaja sissetulekuga vastaval aastal. Kui tagasimakstavat laenusummat on ühel aastal vähendatud, tähendab see seda, et laenusaaja peab järgnevatel aastatel tagasi maksuma suurema summa, kuna laen peab olema siiski tagastatud 25 aasta jooksul⁴⁴.

Pikka aega oli Rootsi üks vähestest riikidest, kus kõrgharidus oli täiesti tasuta nii Rootsi kodanikele kui ka välisstudengitele (Swedish Higher Education Authority 2013). 2010. aasta juunis lisati kõrgharidusseadusesse⁴⁵ klausel, et kõrgharidus on tasuta Rootsi elanikele ning Euroopa Liidu ja Euroopa Majandusühenduse riikide ning Šveitsi kodanikele. Kolmanda riikide üliõpilased peavad alates 2011. aasta sügissemestrist tasuma sisseastumise tasu ning õppemaksu esimesel ja teisel õppeastmel õppimise eest (Swedish Higher Education Authority 2013).

Katkestamise põhjuste uuringud

Rootsis ei kasutata mõisteid „katkestamine“ ja „õpingutes püsimine“ (*retention*). Kui üliõpilased on kursusele või õppekavale vastu võetud, ei saa vastuvõtmise otsust tühistada, välja arvatud juhul kui üliõpilane ise soovib sel õppimisest loobuda. Samuti ei pea üliõpilased õpinguid lõpetama kindla perioodi möödumisel (European Lifelong Learning Project 2008–2010; Quinn 2013). Üliõpilased võivad oma õpinguid igal ajal jätkata (seejuures ei kaota varem teenitud ainepunktid kehtivust), kuid seda juhul, kui on vabu õppekohti⁴⁶ ning kursust/õppekava ei ole vahepeal suletud⁴⁷. Samuti on siin erinevusi vastavalt sellele, mis ajal õppekaval või kursusel oma õpingutega alustati. Näiteks enne 1993. a juulit kursusele või õppekavale sisseastunutel ja õpingutega alustanutel oli võimalik vastavalt sisseastumise ajal kehtinud sätetele oma õpinguid jätkata ja vastav kvalifikatsioon saada enne 2000. aasta septembrit. Samas need, kes astusid küll enne 1993. a juulit kursusele või õppekavale sisse, kuid lükkasid õpinguid edasi, saavad õpingutega jätkata vastavalt uutele sätetele⁴⁸. Rootsis on tavaline, et lahutakse ülikoolist, töötatakse ning seejärel jätkatakse oma õpinguid (samas on pikalt eemaloleku juures riskiks see, et õppekava võib olla muutunud ja mõned kursused suletud⁴⁹). Seetõttu ei kohaldu Rootsi näitel katkestamise puhul kasutatav sagedane kontseptsioon, et tegu on kriisiga elus (Quinn 2013).

OECD (2013) andmete kohaselt oli 2011. aastal Rootsis lõpetamise määr ülikoolides 48% ja rakenduskõrgkoolides 50%, samas sisaldavad need numbrid ka neid üliõpilasi, kes võtavad ainult üksikuid kursuseid ning ei plaanigi võtta kõiki kursuseid, mis on vajalikud kõrgkooli lõpetamiseks. Seetõttu on OECD

⁴⁴ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

⁴⁵ The Swedish Higher Education Act. Swedish Code of Statutes (SFS) No. 1992:1434, Chapter 4 Students, section 4: <http://www.uhr.se/sv/Information-in-English/Laws-and-regulations/The-Swedish-Higher-Education-Act/>

⁴⁶ Kursustel on kohad tagatud eelkõige neile üliõpilastele, kes õpivad õppekava järgi või kes naasevad oma akadeemiliselt puhkuselt. Teised üliõpilased saavad kursustel osaleda siis, kui õppekohti jätkub (*Swedish Higher Education Authority* vastus autorite päringule).

⁴⁷ *Swedish Higher Education Authority* vastus autorite päringule.

⁴⁸ The Higher Education Ordinance. Swedish Code of Statutes, (SFS) No 1993:100. Entry into effect and transitional provisions: <http://www.uhr.se/sv/Information-in-English/Laws-and-regulations/The-Higher-Education-Ordinance/#transition>

⁴⁹ *Swedish Higher Education Authority* vastus autorite päringule

statistika mõneti eksitav. RANLHE (*Retention and Access: experiences of Non-Traditional Learners in Higher Education*) uuringu (2011) kohaselt oli 2006/2007. õppeaastal ülikoolides lõpetamise määr 83% ja ülikoolide kolledžites 77% (European Lifelong Learning Project 2008–2010; Quinn 2013). Lõpetamise määr on kõrgeim neil õppekavadel, mille lõpetamine annab kvalifikatsiooni reguleeritud ametialadel ehk kvalifikatsiooni omandamine on antud ametis töötamiseks kohustuslik (Swedish Higher Education Authority 2013). Neil õppekavadel, kus lõpetamisel omandatakse kutsekvalifikatsioon, on lõpetamise määr kõrgeim arstiteadustes ja madalaim inseneriteadustes. 2011/2012. õppeaastal oli taolistel õppekavadel 90% lõpetamise määr ämmaemanda ja arstiteaduse õppekavadel. Õppekavadel, kus omandatakse kutsekvalifikatsioon, oli madalaim lõpetamise määr inseneriteadustes – 41% õppekaval, kus lõpetatakse rakenduskõrghariduse diplomiga ja 49%, kus lõpetatakse magistrikraadiga (Swedish Higher Education Authority 2014).

Õppekavade võrdluses on madalaim lõpetamise määr kaheaastastel õppekavadel, kus omandatakse rakenduskõrghariduse diplom. Antud õppekavadel lõpetas enda valitud erialal 2011/2012. õppeaastal vaid 20% neist, kes astusid 2007/2008. õppeaastal sisse, 6% omandas rakenduskõrgharidusdiplomi mõnel muul erialal ning 8% omandas muu kvalifikatsiooni. Kaks kolmandikku 2007/2008. õppeaastal sisseastunutest ei olnud 2011/2012. õppeaastaks kvalifikatsiooni omandanud (Swedish Higher Education Authority 2014).

Katkestamise ennetamise meetmed

Riiklikul tasandil rakendatavaid katkestamise ennetamise meetmeid Rootsis ei ole⁵⁰, kuid katkestamisi võib aidata ennetada tasuta kõrgharidus ja suhteliselt kõrged õppetoetused. Alates 2007. aastast viib Rootsi riiklik õppetoetuste keskus (*Centrala studiestödsnämnden*) iga kahe aasta tagant läbi laiaulatusliku uuringu, kus osaleb pea 10 000 üliõpilast. Selle uuringu tulemused näitavad, et umbes 50% üliõpilastest ei oleks enda hinnangul kõrgharidust omandanud, kui nad ei saaks riiklikke õppetoetusi. Samuti on üliõpilaste väitel õppelaenu del positiivne mõju kõrghariduse omandamisele – 52% õpinguteks õppelaenu võtnud üliõpilastest leidsid, et kui puuduks võimalus saada riiklikku õppelaenu, ei omandaks nad tõenäoliselt kõrgharidust (De Boer jt 2013)

Katkestamise ennetamiseks on erinevaid programme rakendanud ülikoolid. Programmide eesmärk on vähendada katkestanute arvu, suurendada õpingutes püsimist ning tõsta üliõpilaste õppeedukust, keskendudes seejuures ka vähemusgruppidesse kuuluvate (nt madala sotsiaal-majandusliku taustaga üliõpilased, vähemusrahvused) üliõpilaste toetamisele (Quinn 2013, Malm jt 2010).

Näiteks on Göteborgi ülikoolis läbi viidud projekt, kus toetatakse madala sotsiaalmajandusliku taustaga ja etnilisse vähemusse kuuluvaid üliõpilasi. Projekti käigus on organiseeritud töötube, et anda üliõpilastele ülevaade alternatiivsetest sisseastumise võimalustest, mis annavad väheesindatud gruppidele parema ligipääsu kõrgharidusele. Seejärel pakutakse projekti raames nendele üliõpilastele mentorlust, keeletuge, sissejuhatavaid seminare ning pidevat nõustamist ja toetust. Projektile on tehtud kaks põhjalikku sisemist hindamist, mis viitavad, et projekt on olnud õpingute lõpetamise toetamisel edukas (Quinn 2013).

Göteborgi ülikoolis on kasutusel ka nn kaaslaste abi programm (*Peer Help Programme*), mis kujutab endast ühist õppimist, kus spetsiaalse koolituse läbinud üliõpilased aitavad kaasa teiste üliõpilaste

⁵⁰ Swedish Higher Education Authority vastus autorite päringule.

arengule⁵¹. Programmi eesmärk on luua õpikeskkond, kus on tagatud sotsiaalne, emotsionaalne ja füüsiline heaolu. Kaaslaste abistamine põhineb teadmisel, et üliõpilased pöörduvad oma murede ja probleemide korral pigem teiste üliõpilaste poole. Vajadust sellise üliõpilaste toetusüsteemi järgi on põhjendatud sellega, et erinevad üliõpilaste seas tehtud uuringud on näidanud, et uued üliõpilased (eriti vähemusgruppidesse kuuluvad) tunnevad, et lisaks ülemineku probleemile peavad nad omandama uued „keelekoodid“ sotsiaalses suhtluses. Abistajad ei asenda professionaalseid nõustajaid, nad ei nõusta, ei paku probleemidele lahendusi ega paku teraapiat. Kaaslastest abistajad toetavad, kuulavad aktiivselt ning vajadusel suunavad professionaalide juurde⁵².

Lundi ülikoolis kasutatakse nn õpiabi (*Supplemental Instruction*) meetodit (Malm jt 2010). Õpiabi meetod sai alguse 1973. aastal Kansases Missouri ülikoolis ning selle eesmärk on suurendada üliõpilaste edukust keerukate ainekursuste puhul. Õpiabi idee seisneb selles, et aines käsitletava mõistmine paraneb, kui üliõpilased saavad õpitut omavahel arutada ja ideid vahetada. Lundi ülikooli inseneriteaduste osakonnas on antud programm kasutusel esimesel kursusel. Õpiabi toimub sessioonides, kus osaleb 5–15 esimese aasta üliõpilast ning kus arutelu juhib teise või kolmanda aasta üliõpilane. Arutelu juhtiv vanem üliõpilane ei ole õpetaja, vaid tema eesmärk on selgitada mõningaid keerukaid küsimusi aine raames, esitades küsimusi, algatades tööd väikestes gruppides ja koordineerides järeldusteni jõudmist. Sellise meetodi peamine eesmärk on lihtsustada üleminekut keskkoolist ülikooli ja aidata üliõpilastel õppida vajalikke oskusi, et ülikoolis edukas olla. Malm jt (2010) viitavad ka Tinto (2010) uuringule, kus autor tõi välja, et sellised toetusprogrammid on väga olulised, et soodustada üliõpilaste õpingutes püsimist. Programmi hindamine näitas, et selles osalenud üliõpilased olid esimesel matemaatika eksamil edukamad (programmis osalenud üliõpilastest läbis eksami 70%, programmis mitteosalenutest läbis eksami 55%) ning programmis osalenud üliõpilastest 79% täitis strateegilise eesmärgi saada vähemalt 40 EAP-d esimese aasta lõpuks. Programmis mitteosalenud üliõpilastest täitis sama eesmärgi 55% (Malm jt 2010).

Erinevates riiklikes strateegiates on üheks eesmärgiks parandada juurdepääsu ja õpingutes püsimist osalise õppekoormuse puhul, näiteks arendades kaugõpet. Rootsis alustas 2002. aastal tööd Net Ülikool (*Net University*), mis koordineerib IT-toega kaugõppe kursuseid, mida kõrgkoolid pakuvad. Selle peamine eesmärk oli pakkuda kõrgharidust erineva taustaga üliõpilastele ja teha kõrgharidus enam kättesaadavaks nii, et ei esineks geograafilisi ega ajalisi piiranguid. Algusperioodil eraldasid kõrgkoolid lisarahastust kursuste jaoks, mida pakuti läbi Net Ülikooli. Rootsi riikliku kõrghariduse agentuuri (2005) andmetel oli 2004. aasta sügissemestril Net Ülikoolis ennast registreerinud 37 900 üliõpilast, mis moodustas 11% kõikidest üliõpilastest (Quinn 2013).

Rootsi kõrghariduse amet tõi käesoleva uuringu läbiviijate päringule vastates välja, et lisaks on mõned kõrgkoolid loonud osakonnad, kus aidatakse üliõpilasi esseede kirjutamisel ja üliõpilastööde metoodika küsimustes.

⁵¹ University of Gothenburg. Peer Help Programme: http://www.utbildning.gu.se/education/academic-life/student-services/peer-help-programme/Peer_Help_Programme/

⁵² Univeristy of Gothenburg. Student meets students: The peer help programme at the univeristy of Gotheburg: http://www.utbildning.gu.se/digitalAssets/1280/1280672_PH.GU_doc.draft_2006-2009.pdf

Katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomist toetavad meetmed

Rootsis kehtiv süsteem, kus üliõpilastel on võimalik õppekava täitmine (ajutiselt) pooleli jätta, siseneda tööturule ja hiljem taas õpingutega jätkata (seejuures jäävad varem teenitud ainepunktid kehtima)⁵³ (Quinn 2013), on olulisim meede, et katkestanuid kõrgharidussüsteemi tagasi tuua. Lisaks sellele, et kõrgharidusõpinguid on võimalik alati jätkata, on Rootsi toetuste süsteem üles ehitatud nii, et ka juba töötavatel inimestel oleks võimalik õpinguid jätkata, kas siis töö kõrvalt või keskendudes üksnes õpingutele. Kui üliõpilased töötavad õpingute kõrvalt võib neil samuti olla teatud sissetulek (maksimaalne võimalik sissetulek toetuse saamiseks sõltub sellest, mitu nädalat poole kalendriaasta jooksul õppetoetust saadakse ning mis koormusega õpitakse) ilma, et nende õppetoetust vähendataks (De Boer jt 2013). Lisaks on võimalik õppetoetust taotleda osalise koormusega ning lühiajaliselt (vähemalt 3 nädalat) õppides ning õppetoetusi on võimalik saada ka vanematel (kuni 54-aastastel) üliõpilastel⁵⁴. Kõrghariduses jätkamist soodustavad mitmed eelmainitud meetmed nagu näiteks lisatoetused lapsi kasvatavatele üliõpilastele ja lisalaen, et lihtsustada üleminekut töölt õpingutele⁵⁵.

Lisaks on alates 1974. aastast töötajatel võimalik võtta tasustamata õppepuhkust, seejuures ei ole määratud ajaliimi, kui kauaks on võimalik puhkust võtta. Puhkust on õigus võtta nii pikaks ajaks, kui on vajalik õpingute lõpetamiseks (vajadusel ka mitmeks aastaks), seejuures ei ole töötajal kohustust, et õppepuhkuselt naastes oleks õpingud lõpetatud⁵⁶. Samuti peab õppepuhkuselt tulles tööandja tagama töötajale võimaluse naasta samale või sarnasele töökohale ja saada sama palka, mis enne lahkumist, välja arvatud juhul, kui selle perioodi jooksul on toimunud töö ümberorganiseerimine. Viimane tähendab praktikas töötajatele suurt riski, seda eriti juhul, kui õppepuhkuse periood on pikk (De Boer jt 2013).

⁵³ Swedish Higher Education Authority vastus autorite päringule.

⁵⁴ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

⁵⁵ Eurypedia: https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Higher_Education

⁵⁶ Eurofound: <http://www.eurofound.europa.eu/emire/SWEDEN/ANCHOR-STUDIELEDIGHET-SE.htm>

6. SAKSAMAA

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Saksamaal on 423 kõrgharidusõpet pakkuvat asutust, sealhulgas 106 ülikooli (*Universität*), 6 pedagoogilist kõrgkooli (*Pädagogische Hochschule*), 17 teoloogilist kõrgkooli (*Theologische Hochschule*), 53 kunstikõrgkooli (*Kunsthochschule*), 212 rakenduskõrgkooli (*Fachhochschule*) ja 29 administratiivalade kõrgkooli (*Verwaltungsfachhochschule*)⁵⁷. Sügissemestril 2013/2014 oli Saksamaa kõrgkoolides immatrikuleeritud 2 616 881 üliõpilast, kellest 1 567 882 olid bakalaureuseõppe, 416 934 magistriõppe, 11 394 doktoriõppe ja 620 671 muude õppekavade üliõpilased⁵⁸. Samal ajal pakkusid Saksa kõrgkoolid õpet 16 634 õppekaval, nende seas 7477 bakalaureuseastme ja 7067 magistritaseme õppekaval (Hochschulrektorenkonferenz 2013). Lõpuleviidud õpingute osas on Saksamaa üks edukamaid riike Euroopa Liidus (Quinn 2013).

Saksamaa kõrgharidussüsteemi kirjeldamise muudab keeruliseks asjaolu, et haridusküsimused, sealhulgas kõrgharidus, kuuluvad peamiselt liidumaade pädevusse⁵⁹ ja neid reguleeritakse vastavate liidumaa seadustega. Seetõttu erineb kõrghariduse korraldus liidumaade vahel oluliselt. Nii on osa kõrgkoolitüüpe esindatud ainult teatud liidumaades, nt pedagoogilised kõrgkoolid asuvad kõik Baden-Württembergis. Avalik-õiguslikud ametiakadeemiad (Berufsakademien), mis on kõrgkoolikandidaatele alternatiiviks kõrgkooliõpingutele ja annavad ühtlasi teoreetilise, teaduspõhise ja praktilise kutsehariduse, asuvad Baden-Württembergis, Saksimaal, Berliinis ja Tüüringis, ja mitte-riiklikud ametiakadeemiad (Berufsakademien) Hessenis, Alamsaksimaal, Saarlandis ja Schleswig-Holsteinis (Lohmar ja Eckhardt 2013).

Saksamaa noorte ligipääsu kõrgharidusele määravad üldhariduskoolides tehtud valikud. Üldhariduskoolides eristatakse kolme kooliastet (nn algkooliaste, põhikooliaste, gümnaasiumiaste) ja liidumaati erinevaid koolitüüpe. Kõigile lastele on kohustuslik neljaklassiline (Berliinis ja Brandenburgi liidumaal kuueklassiline) algkool (*Grundschule*). Pärast algkooli lõpetamist on võimalik haridusteed jätkata põhikooliastmes neljas erinevas koolitüübis: *Hauptschule* (otsetõlkes: põhikool), 5.–9. või 10. klass; *Realschule* (otsetõlkes: reaalkool), 5.–10. klass; *Gymnasium* (gümnaasium), 5.–9. või 10. klass ja *Gesamtschule*, mis sarnaneb kõige enam Eesti nõ ühtluskoolile, 5.–10. klass. Valiku langetamisel eri koolitüüpide vahel on olenevalt liidumaal kehtestatud reeglitest määrav õpilase õppeedukus ja/või vanemate otsus. Kuna eri koolitüübid annavad erineva lõpudiplomi ja kvalifikatsiooni, siis sõltub koolitüübi valikust see, kas õpilasel on võimalik jätkata õpinguid gümnaasiumiastmes (10. või 11. kuni 13. klass), mille lõpetamine tagab võimaluse õppida ülikoolis. Seega otsustatakse Saksa haridussüsteemis varakult, kellel õpilastest on võimalus jätkata õpinguid kõrgkoolis. *Hauptschule* lõpetajad lähevad reeglina edasi kutseõppesse. *Realschule* lõpetajad saavad edasi õppida kutsekeskkoolis, mille lõpetamine võimaldab jätkata õpinguid kõrgemas kutsekoolis. *Gesamtschule* lõpetajad saavad omandada keskhariduse mõnes kutseõpet pakkavas koolis ja seejärel jätkata õpinguid rakenduskõrgkoolis või

⁵⁷ Statistisches Bundesamt. Hochschulen insgesamt:

<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/BildungForschungKultur/Hochschulen/Tabellen/HochschulenHochschularten.html>.

⁵⁸ Statistisches Bundesamt. Bildung und Kultur. Studierende an Hochschulen:

https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Hochschulen/StudierendeHochschulenEndg2110410147004.pdf?__blob=publicationFile.

⁵⁹ Eurypedia: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Deutschland:%C3%9Cberblick>

ametiakadeemias. *Gymnasium*'i lõpetajad saavad pärast gümnaasiumiastme läbimist minna ülikooli. Nimetatud koolitüüpide kõrval on ka üksikutele liidumaadele omaseid erisusi (Lohmar ja Eckhardt 2013; Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München 2011).

Uuringud näitavad, et õpilaste jagunemine erinevate koolitüüpide vahel on tugevalt seotud nende perekondliku taustaga (Demmer ja Welzel 2002; Zimmer ja Drossou 2011). Õpilase sotsiaalne taust mõjutab ühelt poolt tema valikut koolitüüpide vahel ja teiselt poolt ka edasijõudmist haridussüsteemis (*Bildung in Deutschland 2012*).

Ülikooli kandideerimise eeltingimus on reeglina abituriumi läbimine gümnaasiumis⁶⁰. Kuni viimase ajani oli enamikel erialadel (välja arvatud arsti- ja hambaarstiteadus) ülikoolikohtade jagamisel ainus otsustav faktor abituriumi keskmine hinne, kuid paaril viimasel aastal on olukord veidi muutunud. Nüüd võib kõrgkool kooskõlas vastava liidumaa seadustikuga erialati ise otsustada, kas sisseastujatele seatakse ka täiendavaid nõudmisi nagu praktikakogemuse olemasolu või sisseastumiskatsete läbimine. Paljudel erialadel ongi kasutatud võimalust kehtestada sisseastujatele täiendavad nõudmised, kuid ülikoolide ja liidumaade üleseid erialateste siiski pole (välja arvatud arsti- ja hambaarstiteaduses)⁶¹. Ühtlasi tuleb silmas pidada, et ülikooli astumise korda reguleeritakse liidumaa ja mitte föderaalvalitsuse tasandil⁶², mistõttu on see protsess kulgenud erinevates liidumaades erinevalt.

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Saksamaa kuulub nende Euroopa riikide hulka, kus õpingute rahastamise skeeme planeerides on üliõpilast käsitletud teismelise õpipoisina, kelle kõrgharidusõpingute rahastamise kohustus lasub eelkõige vanematel (Schwarz-Hahn ja Rehburg 2004). 2012. aastal moodustas kõrghariduse esimesel astmel õppivate üliõpilaste keskmisest sissetulekust (864 eurot) üle poole (476 eurot) vanemate rahaline toetus (Middendorff jt 2013). Riik pakub rahalist tuge majanduslikult vähekindlustatud peredest pärit üliõpilastele ja eriti edukatele ning aktiivsetele üliõpilastele olenemata nende majanduslikust toimetulekust (Lohmar ja Eckhardt 2013).

Kõrgharidusõpingute rahastamist toetavad meetmed Saksamaal võib tinglikult jagada kolme gruppi:

- riiklikud toetused ja õppelaenud (BAföG, *Bildungskredit*);
- stipendiumid parimatele üliõpilastele;
- maksusoodustused üliõpilaste vanematele.

⁶⁰ Põhimõtteliselt on võimalik abituriumi läbimise ja kõrgharidusõpinguteni jõuda ka neil, kes on algselt sattunud õppima mõnda teist tüüpi kooli kui gümnaasium, kuid selline haridustee on äärmiselt erandlik.

⁶¹ Hochschulrektorenkonferenz, Hochschulzulassung:

<http://www.hrk.de/themen/studium/arbeitsfelder/hochschulzulassung/>.

⁶² Eurypedia: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Deutschland:Hochschulbildung>.

Riiklikud toetused ja õppelaenu

- BAföG

BAföG⁶³ (lühend sõnast *Bundesausbildungsförderungsgesetz*, ehk hariduse toetamise seadus) on toetuste süsteem majanduslikult vähekindlustatud õpilastele ja üliõpilastele. Tegemist on riikliku toetusega, millest üliõpilased peavad üldjuhul poole intressivabalt tagasi maksta⁶⁴. Toetuse taotlemiseks peab üliõpilane olema Saksa kodakondsusega või elamisloaga, näitama õpitulemusi, mis lubavad eeldada, et üliõpilane jõuab kõrghariduseni, ning jääma lubatud vanuse piiridesse (õpingute alguses vanus kuni 30 eluaastat, magistriõpingute alguses kuni 35 eluaastat)⁶⁵.

Toetuse maksimummäär üliõpilastele on 670 eurot kuus. Piir on seatud lähtuvalt sellest, et arvestuslik kuusissetulek, millega peaks oma kulud katma üliõpilane, kes elab vanematest eraldi ja maksab üüri, on Saksamaal 670 eurot kuus (Middendorff jt 2013). Toetuse suurus sõltub üliõpilase vanemate või abikaasa sissetulekust (Lohmar ja Eckhardt 2013). Aastal 2012 sai toetust 24% kõigist Saksamaa üliõpilastest ja keskmine toetus oli 443 eurot kuus⁶⁶. BAföG-i toetust saavatest üliõpilastest 80% väidab, et ilma toetuseta poleks neil võimalik kõrgharidust omandada (Middendorff jt 2013).

- *Bildungskredit*

Lisaks BAföG-i toetusele või selle asemel on üliõpilastel võimalik võtta õppelaenu (*Bildungskredit*). Praegu kehtiv riiklik õppelaenude süsteem (*Bildungskreditprogramm*) juurutati 2001. aastal (Lohmar ja Eckhardt 2013). Erinevalt BAföG-ist võivad riiklikku õppelaenu taotleda kõik üliõpilased kuni 36. eluaastani, kes on edukalt lõpetanud vähemalt bakalaureuseõppe esimese aasta, sõltumata nende endi või nende vanemate majanduslikust olukorrast. Laenu saab võtta kuni kaheks aastaks, maksimaalne laenusumma õppeastme kohta on 7200 eurot ning seda makstakse välja igakuiste osamaksetena⁶⁷.

Stipendiumid

Deutschlandstipendium

Alates 2011. aasta kevadsemestrist hakati maksta eraldi stipendiumi andekatele üliõpilastele – *Das Deutschlandstipendium*⁶⁸ –, mida saavad taotleda ka lootustandvad esmakursuslased. Stipendiumide jagamisel arvestatakse õppeedukust ning üliõpilase ühiskondlikku aktiivsust. Stipendiumi suurus on 300 eurot kuus. Minimaalne stipendiumiperiood on kaks semestrit, kuid stipendiumi võib saada ka nominaalse õppeaja lõpuni. Poolt stipendiumist finantseerib riik, teist poolt erasektor (ettevõtted, üksikisikud,

⁶³ Bundesministerium für Bildung und Forschung. Bundesausbildungsförderungsgesetz – BaföG:

<https://www.bafög.de/de/das-bafoeg-372.php>.

⁶⁴ Erandid on kehtestatud teatud üliõpilaste gruppidele, nt puudega üliõpilased, väikelast kasvatavad üliõpilased, välismaal õppivad üliõpilased, kellele makstakse tagastamatut toetust seaduses sätestatud ulatuses ja aja jooksul.

⁶⁵ Bundesministerium für Bildung und Forschung: Wer hat Anspruch auf Leistungen?:

<http://www.bafög.de/de/wer-hat-anspruch-auf-leistungen--370.php>

⁶⁶ Bundesministerium für Bildung und Forschung. So viel Geld braucht ein Student: <http://www.bafög-aktuell.de/News/2013/06/27/so-viel-geld-braucht-ein-student/>

⁶⁷ Bundesministerium für Bildung und Forschung. Bildungskredit: <http://www.bafög.de/bildungskredit-110.php>

⁶⁸ Bundesministerium für Bildung und Forschung. Deutschlandstipendium: <http://www.deutschlandstipendium.de/>

valitsusvälised organisatsioonid, vilistlasühingud, kirikuorganisatsioonid jms). Aastal 2012 sai stipendiumi ligi 14 000 üliõpilast⁶⁹. Seda stipendiumi võib saada koos Bafög-i toetusega ning 2012. aastal saigi veerand *Deutschlandstipendiumi* saajatest samaaegselt ka Bafög-i toetust. Kõige rohkem jagatakse *Deutschlandstipendiume* jõukamates ja kõrgema elustandardiga liidumaades nagu Baieri ja Baden-Württemberg.⁷⁰

Lisaks riiklikule stipendiumiprogrammile pakuvad andekatele ja aktiivsetele tudengitele oma stipendiume ka mitmed usuorganisatsioonid, poliitilised parteid ja sihtasutused (Lohmar ja Eckhardt 2013).

Toetused ja maksusoodustused üliõpilase vanematele

Kuna üliõpilast loetakse Saksamaal oma perekonna juurde kuuluvaks ja vanematel on kohustus teda kõrgharidusõpingute jooksul üleval pidada, kuuluvad kõrghariduse toetuskeemi hulka ka üliõpilaste vanematele jagatavad toetused ja tehtavad maksusoodustused. Saksamaal saavad vanemad oma kõrgkoolis õppivate täiskasvanud laste eest kuni õppuri 25-aastaseks saamiseni lastetoetust (*Kindergeld*) (Lohmar ja Eckhardt 2013). Samuti võivad üliõpilaste vanemad arvestada oma lapse 25-aastaseks saamiseni tulumaksuvabastustega⁷¹.

Õppemaksud

Õppemaksude olemasolu ja suurus oleneb liidumaast ning tihti on õppemaksude kehtestamine või kaotamine seotud valimislubadustega konkreetsel liidumaal. Õppeaastal 2012/2013 kehtisid üldised õppemaksud üksnes Baieri ja Alam-Saksi liidumaades (Lohmar ja Eckhardt 2013). Üliõpilased maksavad mõnedes liidumaades ülikoolile eraldi haldus- ja/või sotsiaalmaksu (*Verwaltungsgebühr/Sozialbeitrag vms*), mida tasutakse kord semestris ning millest rahastatakse erinevaid üliõpilastele suunatud teenuseid (nt ülikoolide sööklad, lastehoid loengute ajal jms) (Lohmar ja Eckardt 2013).

Katkestamise põhjuste uuringud

Saksamaa on lõpuleviidud õpingute osas Taani ja Suurbritannia järel üks edukamaid riike Euroopa Liidus, kuid sealgi lõpetab õpingud vaid ligi 75% üliõpilastest (Quinn 2013). Seetõttu on kõrgharidusõpingute katkestamine Saksamaa kõrghariduspoliitikas juba pikemat aega kõrgendatud tähelepanu all (Heublein ja Wolter 2011). Viimasel kümnendil on Saksamaal kasvanud poliitiline ootus, et kõrgharidusõpe oleks võimalikult efektiivne (Georg 2009; Heublein ja Wolter 2011). See peegeldub ka selles, et ressursside jagamisel võetakse aina enam arvesse efektiivsuse ja tulemuslikkuse indikaatoreid (Heublein ja Wolter 2011). Üheks keskseks indikaatoriks, mida seejuures vaadatakse, on kõrgharidusõpingute katkestamise määr. *Deutsches Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung* (Saksamaa kõrgkooli- ja teadusuuringute keskus) on alates 2002. aastast regulaarselt kogunud kõrgkooliõpingute katkestamist puudutavaid statistilisi andmeid (Heublein jt 2014), lisaks on õpingute katkestamised pakkunud huvi erinevatele teadusrühmadele.

⁶⁹ Bundesministerium für Bildung und Forschung: Deutschlandstipendium. Zahl der Deutschlandstipendien wächst auf 14.000: <http://www.deutschlandstipendium.de/de/2325.php>

⁷⁰ Bundesministerium für Bildung und Forschung: Deutschlandstipendium. Zahlen und Fakten: das Deutschlandstipendium: <http://www.deutschlandstipendium.de/de/2157.php>

⁷¹ Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz: Einkommensteuergesetz § 32: http://www.gesetze-im-internet.de/estg/_32.html

Kõrghariduse katkestamine

Kõrgharidusõppe märkimisväärse laienemisega 1960. aastatel kasvas kõrgharidusõpingute katkestamise määr Saksamaal umbes 12%lt 20–25% piirimaile ning on sellel tasemel siiani (Heublein ja Wolter 2011). Kõrgkooliõpingute katkestamise määr bakalaureuseõppes oli Saksamaal 2010. aastal 28% ja magistriõppes 23% (*Bildung in Deutschland 2012*). Katkestajaid on rohkem ülikoolides (*Universität*) – 35% – kui rakenduskõrgkoolides (*Fachhochschule*) – 19%. Hiljuti avaldatud andmetel oli ka 2012. aastal bakalaureuseõppe katkestamise määr 28%, kuid magistriõppes 11% ülikoolides ja 7% rakenduskõrgkoolides (Heublein jt 2014).

Saksamaal on suhteliselt uus nähtus, et mehed katkestavad kõrgkooliõpingud sagedamini kui naised (*Bildung in Deutschland 2012*). Õppevaldkondade võrdluses on aastaid olnud kõrgeim katkestamise määr insenerierialade üliõpilaste seas, kus oma õpingud katkestasid veel mõne aasta eest enam kui pooled kõrgkooli sisseastunud üliõpilastest, kuid värskeimatel andmetel on insenerierialadel katkestamine nii ülikoolides kui ka rakenduskõrgkoolides jõudsalt vähenenud, nt masinaehituse erialal on katkestamise määr vähenenud 17 protsendipunkti ja elektrotehnika erialal 16 protsendipunkti. Erandiks on ehitusinseneri eriala, kus lõpudiplomini jõuab endiselt vaid 49% õpinguid alustanutest (Heublein jt 2014).

Saksamaal loodeti, et Bologna süsteemile üleminek vähendab õppeaja lühenemise tõttu kõrgharidusõpingute katkestamist, kuid siiani pole see lootus täitunud (*Bildung in Deutschland 2012*; Georg 2009; Heublein ja Wolter 2011). Kuigi õpingute katkestamine majanduslikel, tervislikel ja perekondlikel põhjustel on Bologna süsteemi järgi õppivate üliõpilaste seas võrreldes varasemate aastatega vähenenud (Heublein jt 2009), näitab peamise katkestamise põhjusena kasvutrendi toimetulematus kõrgharidusõppe nõudmistega (Heublein ja Wolter 2011).

Kõrgharidusõpingute katkestamist soodustavad sotsiaalsed tegurid

Kõrgharidusõpingute lõpetamist ja katkestamist mõjutavad mitmed tegurid, mida ei saa pidada otseselt katkestamise põhjusteks, kuid mis suurendavad teatud üliõpilaste gruppide riski õpinguid katkestada. Järgnevalt on välja toodud mõned sellised tegurid ja nende mõju kõrgharidusõpingute katkestamisele.

Kõrgharidusega ja majanduslikult hästi kindlustatud vanematega peredest noored on Saksamaal üliõpilaskonnas ülesindatud. Ebavõrdsus hariduse kättesaadavuse osas on Saksamaal suurem kui mujal Euroopas (Demmer ja Welzel 2002) ning tuleneb seejuures nii õpilaste elukohast kui nende vanemate sotsiaalsest positsioonist. Selle põhjuseid tuleb otsida juba madalamatel õppeastmetel tehtud otsustest: uuringud näitavad, et õpilaste jagunemine erinevate koolitüüpide vahel (see, millist tüüpi koolis õpilane algkooli lõpus toimunud seleksiooni järel õpinguid jätkas) on Saksamaal tugevalt seotud nende perekondliku taustaga (Demmer ja Welzel 2002). Suurema osa Saksa üliõpilastest (eriti ülikoolides) moodustavad aga just gümnaasiumilõpetajad ning teist tüüpi koolides käinutest jõuavad kõrgharidusõpinguteni vähesed (Heublein jt 2009). Sealjuures mõjutavad nii õppuri perekondlik taust kui varasem haridustee lisaks haridusvalikutele ka edasijõudmist kõrgharidussüsteemis (*Bildung in Deutschland 2012*; Middendorff jt 2013). Gümnaasiumi lõpetamine tõstab võrreldes kõigi teiste koolitüüpidega oluliselt kõrgharidusõpingute lõpetamise tõenäosust (Heublein jt 2009). On leitud ka, et kõrgharidusõpingute katkestajate hulgas on proportsionaalselt enam vähemharitud vanematega üliõpilasi. Nii on ainult *Hauptschule* haridusega isa järeltulijal 45% suurem tõenäosus kõrgharidusõpinguid katkestada kui kõrgharidusega isa lapsel (Georg 2009). Samuti on leitud, et suurem tõenäosus

kõrgharidusõpingute lõpetamiseks on üliõpilastel, kelle vanemad neid rahaliselt toetavad. Õpingute katkestajate seas on võrreldes lõpetajatega rohkem neid üliõpilasi, keda nende vanemad rahaliselt ei toeta ja kes sõltuvad majanduslikult rohkem teistest sissetulekuallikatest nagu riiklikud laenud ja toetused (Heublein jt 2009).

Perekondliku tausta olulisust kõrgharidusõpingute katkestamist mõjutava tegurina näitab ka see, et eriti rakenduskõrgkoolides peetakse viimasel kümnendil ilmnenuid väljalangevuse kasvu põhjuseks üliõpilaskonna mitmekesistumist (Heublein jt 2009). Võrreldes varasemaga on alates eelmisest kümnendist alustanud kõrgkooliõpinguid senisest märgatavalt enam madala haridustasemega ja väikese sissetulekuga peredest pärit noori. Neist suur osa on astunud rakenduskõrgkoolidesse ja kuna nende seas leidub palju majanduslikel põhjustel õpingute katkestajaid, siis tõstavad nad seal väljalangejate osakaalu (Heublein jt 2009).

Võrreldes saksa rahvusest üliõpilastega on õpingute katkestamise määr oluliselt kõrgem nii teistest riikidest Saksamaale kõrgharidust omandama tulnud välismaalaste kui ka kohalike migratsioonitaustaga üliõpilaste seas (*Bildung in Deutschland* 2012). Samuti on lapsesaamisega kasvavad perekondlikud kohustused üks tegur, mis võib soodustada kõrgharidusõpingute katkestamist. Kliegl ja Müller (2012) leidsid lastega üliõpilaste katkestamise põhjuseid uurides, et lapse/laste olemasolu iseenesest ei tõsta õpingute katkestamise riski, küll aga tõstavad kõrgkoolist väljalangemise riski probleemid lastehoiu korraldamisel (nt lasteaiakohtade nappus) ja seda eriti vanemate üliõpilaste seas. Sellest võib järeldada, et lastega üliõpilaste kõrgkoolis püsimist mõjutavad muuhulgas ka perepoliitilised meetmed.

Üliõpilase suhtlusvõrgustik pole tegur, mis kõrghariduse katkestamist soodustavate või põhjustavate tegurite hulgas väga tihti nimetamist leiaks, kuid sellele tuleks siiski tähelepanu pöörata. Heublein jt (2009) toovad välja huvitava erinevuse kõrgharidusõpingute lõpetajate ja katkestajate suhtlusvõrgustikes. Nimelt domineerivad kõrgharidusõpingute lõpetamiseni jõudvate üliõpilaste suhtlusvõrgustikes nende õpingukaaslased samalt erialalt, samast valdkonnast või samast kõrgkoolist, õpingute katkestajad seevastu suhtlevad rohkem kõrgkooliväliste sõprade ja tuttavatega. Kõrgharidusõpingute lõpetamiseni jõudmise tõenäosust tõstab ka näiteks nn õppegruppides (*Lerngruppen*) osalemine, kuna see võimaldab üliõpilasel tunda kaasüliõpilaste tuge ning tugevdada oma erialast identiteeti.

Kõrgharidusõpingute katkestamise põhjused

Üleriigilise üliõpilaste uuringu andmetel on Saksamaal peamisteks kõrgkooliõpingute katkestamise põhjusteks edasijõudmatus (20% kõigist katkestajatest), raskused õpingute rahastamisel (19%) ja madal õpimotivatsioon (18%) (Heublein jt 2009). Veidi vähem märgitakse katkestamise põhjusena rahulolematust õppetöö korraldusliku poole ja tasemega (12%), töökohustusi (10%), perekondlikke kohustusi (7%) ja terviseprobleeme (4%). Peamise katkestamise põhjusena näitab kasvutrendi edasijõudmatus õpingutes, eriti rakenduskõrgkoolides. (Heublein jt 2009)

Kõrgharidusõpingute katkestamise põhjuseid uurinud Saksa autorid on ühisel seisukohal, et reeglina ei vii katkestamiseni mitte üks põhjus, vaid mitme halva asjaolu samaaegne esinemine (Georg 2009; Heublein jt 2009; Heublein ja Wolter 2011). Heublein jt (2009) toovad välja tüüpilised katkestamiseni viivad stsenaariumid. Esimeses katkestajate grupis on üliõpilased, kellel olid juba gümnaasiumis kesised õppetulemused ning kelle erialavalik oli seetõttu piiratud. Tihti pole need üliõpilased kogunud enne õpingute alustamist piisavalt taustainfot õppekava läbimise tingimuste kohta, mistõttu võivad probleemid

edasijõudmisega viia õpingute katkestamiseni. Teine katkestajate grupp alustab kõrgharidusõpinguid valede ootustega õpitava eriala sisu ja tulevaste töövõimaluste suhtes ning peetakse seetõttu oma valikus. Kolmandasse katkestajate gruppi kuuluvad üliõpilased, kes töötavad õpingute rahastamiseks. Sageli on sellesse gruppi kuuluvad üliõpilased töötanud juba enne kõrgkooliõpingute alustamist ja saavutanud teatud elustandardi, millest nad ei taha õpingute tõttu loobuda. Seetõttu on neil teistest kõrgem tõenäosus katkestada õpingud majanduslikel põhjustel (Heublein jt 2009).

Mitmed autorid (Georg 2009; Heublein jt 2009; Meinefeld 2007) toovad ühe peamise kõrgharidusõpingute katkestamise põhjusena välja vale erialavaliku. Konstanzi Ülikooli poolt läbiviidud üleriigiliselt representatiivse üliõpilaste uuringu andmetel joonistas Georg (2009) välja mustrid, kuidas vale erialavalik viib lõpuks õpingute katkestamiseni. Uuringu tulemused näitavad, et üliõpilased ei lange kõrgkoolist välja mitte liigse eksamistressi või vähesse võimekuse tõttu, vaid eeskätt vähesse pühendumuse tõttu kas õpingutele üldiselt või konkreetsele erialale. Suurema õpingute katkestamise riskiga on üliõpilased, kes on algusest peale olnud oma õpingute suhtes ebakindlamad ja kaaluvad õpingute jooksul korduvalt eriala vahetamist. Ebasobiv erialavalik, mis tingib üldise rahulolematuse ülikooli ja erialaga ning kahandab motivatsiooni õpingutes edasi jõuda (kuigi võimekus võib üliõpilasel olla sama või isegi parem kui kaasõppuritel), toob kaasa selle, et üliõpilased tunnevad väiksemat seotust ülikooliga, hakkavad loengutest ja seminaridest puuduma ning kaaluma eriala või kõrgkooli vahetamist või õpingute katkestamist, kuni sünnibki otsus õpingud pooleli jätta.

Georgi (2009) teooriat toetavad Heubleini jt (2009) uuringu tulemused, mis näitavad, kui oluline on, et üliõpilastel oleks enne õpingute alustamist realistlik ettekujutus nii konkreetsest erialast ja kõrgkooliõpingutest üldiselt kui enda eesmärkidest ja võimalustest tööturul. Idealiseeritud pilt erialast, kõrgkoolist, iseendast ja/või oma võimalustest tööturul viib kergesti peetumiseni, mis kahandab õpimotivatsiooni ning võimendab kõiki muid probleeme, mis võivad päädida kõrgharidusõpingute katkestamisega.

Sarnastele tulemustele jõudis ka sotsioloogiatudengite erialavaliku ja väljalangevuse tagamaade uuring (Meinefeld 2007), mille tulemuste kohaselt on õpingute katkestamise peamiseks põhjuseks fundamentaalselt valed erialavalikud, mis on olulisem õpingute katkestamise põhjus kui rahulolematuse õppetöö korralduse ja tasemega. Institutsionaalsete põhjuste väikest mõju väljalangevuse tõenäosusele tõi välja ka Georg (2009), kelle analüüsitulemuste põhjal on mõningane mõju katkestamisele ainult õpetamise kvaliteedil. Kuivõrd õpetamise ja juhendamise kvaliteet on ainus institutsionaalne tegur, mis katkestamist märkimisväärselt mõjutab, on Georgi hinnangul just õpetamise ja juhendamise kvaliteedi tõstmise see, kuidas ülikoolid saavad katkestamise määrasi mõjutada.

Valdkondlikud erinevused kõrgharidusõpingute katkestamise põhjustes

Kõrgharidusõpingute katkestamise põhjused on erialade ja õppevaldkondade lõikes üsna erineva tähtsusega. Nii näiteks on Heubleini jt (2009) andmetel õpingutes edasijõudmatus katkestamise põhjusena eriti levinud matemaatika, loodusteaduste, meditsiini ja insenererialade üliõpilaste hulgas. Rahaliste raskuste tõttu katkestavad õpingud kõige sagedamini keele- ja kultuuriteaduste, kehakultuuri ning õpetajaõppe üliõpilased. Madalat õpimotivatsiooni märgivad peamise katkestamise põhjusena kõige sagedamini keele- ja kultuuriteaduste, kehakultuuri, õigusteaduse, majanduse ja sotsiaalteaduste üliõpilased.

Fellenberg ja Hannover (2006), kes uurisid ülikoolist väljalangemist ja erialavahetust esimestel kuudel pärast õpingute alustamist, võrdlesid väljalangevust mõjutavaid psühholoogilisi tegureid õppevaldkonna (reaal- vs sotsiaal- ja humanitaarteadused) lõikes. Nende tulemused näitasid, et õpingute katkestamise tõenäosust ei mõjuta see, kas õpitakse reaali- või humanitaarteadusi, küll aga vahetavad reaalteaduste üliõpilased eriala suurema tõenäosusega kui sotsiaalteaduste üliõpilased. Põhjuseks on eelkõige asjaolu, et reaalteadusi õppivad üliõpilased peavad õpinguid raskemaks kui humanitaar- ja sotsiaalteadusi õppivad üliõpilased. Reaalteadustes mõjutavad väljalangevust tugevamalt kui sotsiaal- ja humanitaarteadustes huvi eriala vastu, enesehinnang (st hinnang oma üldisele intellektuaalsele võimekusele) ja valmisolek kasutada tugiteenuseid (sh valmisolek paluda nõu ja abi kaasüliõpilastelt, õppejõududelt ja üliõpilasnõustajalt).

Katkestamise ennetamise meetmed

Saksamaal leitakse, et väljalangevuse vähendamiseks on olulised ühelt poolt varajane ja põhjalik karjäärinõustamine vale erialavaliku vältimiseks ning teiselt poolt kõrgkoolide rakendatavad ennetavad meetmed. Ennetavate meetmetena peetakse riiklikul tasandil oluliseks õppetingimuste ja õppekvaliteedi edendamist. Seetõttu toetab Saksa haridus- ja teadusministeerium läbi programmi „Qualitätspakt Lehre“⁷² aastani 2020 kahe miljardi euroga õppetingimuste ja õppekvaliteedi parandamist 186 kõrgkoolis.

Üheks katkestamist ennetavaks meetmeks Saksamaal on rahaline toetus õpingute finantseerimiseks. See meede on oluline eeskätt halvemas majanduslikus olukorras olevatest peredest pärit üliõpilastele, kes on sellise toetuse peamine sihtgrupp ja kellel on võrreldes oma jõukamate õpingukaaslastega suurem risk õpingud katkestada. Glocker (2009, 2011) on näidanud, et õppeaeg on otseselt seotud sellega, millist finantstoetust üliõpilane saab: riiklikku toetust (BAföG) saavad üliõpilased lõpetavad ülikooli kiiremini kui vanemate või erasektori toel õppivad üliõpilased. Samast uuringust (Glocker 2009, 2011) selgub, et kuigi BaföG-i toetusele kvalifitseeruvatel üliõpilastel on üldiselt suurem risk kõrgharidusõpingute katkestamiseks kui paremal majanduslikul järjel üliõpilastel, tõstab suurem rahaline toetus tõenäosust kõrgharidusõpingud edukalt lõpetada.

Fellenberg ja Hannover (2006) jõudsid järeldusele, et senisest suuremat tähelepanu on vaja pöörata üliõpilaste (sh eriti reaalteaduste ja insenerierialade üliõpilaste) nõustamis- ja tugiteenuste väljatöötamisele. See on teatavas vastuolus Kliegli ja Mülleri (2012) seisukohtadega, kes Duisburg-Esseni ülikoolis läbiviidud uuringus leidsid, et kõrgkooliõpingute katkestamist kaaluvad üliõpilased on nõustamis- ja infoteenuste suhtes kõige tõrjuvamad ega taha neid kasutada. Kliegl ja Müller (2012) nendivad, et see, kuidas tegelikult tugiteenuseid vajavad, kuid nende suhtes tõrjuvad katkestamisohus üliõpilased nõustajatega kokku viia, on üks keerulisemaid probleeme kõrgharidusõpingute katkestamise ennetamisel. Nad pakuvad välja, et üks moodus oleks kõrgkoolis kogutava statistika (üliõpilase edasijõudmine õppetöös, st eksamitulemused) põhjal välja sõeluda kõrgema õpingute katkestamise riskiga üliõpilased ja määrata neile kohustuslik õppenõustamine. Samas nendivad autorid, et selline süsteem ei pruugi rakenduda juba ainuüksi õiguslikel põhjustel (andmekaitse jms).

⁷² Bundesministerium für Bildung und Forschung. Qualitätspakt Lehre. Die politische Zielsetzung: <http://www.qualitaetspakt-lehre.de/de/1294.php>

Katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomist toetavad meetmed

Katkestanute haridussüsteemi tagasitoomist toetavad riikliku tasandi meetmed keskenduvad Saksamaal eelkõige infoteenustele. Samas on Saksamaa puhul märkimisväärne, et kõrgharidusõpingute katkestajaid ei proovita tagasi tuua mitte tingimata kõrgharidussüsteemi, vaid haridussüsteemi laiemalt, rõhuasetusega kutseharidusel. Haridus- ja teadusministeeriumi ning majandus- ja energiaministeeriumi koostöös on ellu kutsutud programm „*Berufliche Bildung – praktisch unschlagbar*“⁷³, kus tegeletakse muuhulgas ka kõrgharidusõpingud katkestanud inimeste informeerimisega nende võimalustest kutsehariduses. Kutseõppesse suunab kõrgharidusõpingute katkestajaid ka programm „*Jobstarter plus*“⁷⁴, mille eesmärgiks muuhulgas on viia kokku kõrgharidusõpingute katkestajad ja praktikaettevõtted ning tuua kõrgharidusõppest väljalangenud kutseharidusse⁷⁵. Katkestanutele pakutakse seejuures võimalust läbida kutsealane välja- või täiendõpe lühendatud ajaga.

⁷³ Bundesministerium für Bildung und Forschung und Bundesministerium für Wirtschaft und Energie. Praktisch Unschlagbar: Anerkennung und Anrechnung von Studienleistungen auf die berufliche Aus- und Weiterbildung: www.praktisch-unschlagbar.de/content/3294.php

⁷⁴ Bundesministerium für Bildung und Forschung. Jobstarter. Die JOBSTARTER-Projekte: <http://www.jobstarter.de/projekte-98.php>

⁷⁵ Bundesministerium für Bildung und Forschung. Jobstarter. Aktuelle Förderbekanntmachung: <http://www.jobstarter.de/de/aktuelle-foerderbekanntmachung-1254.php>

7. SOOME

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Soome kõrgkoolid jagunevad kahte tüüpi: polütehnikumid (rakenduskõrgkoolid) ja ülikoolid. 2014. aasta aprilli seisuga on Soomes 15 ülikooli: haridus- ja kultuuriministeeriumi haldusalas on 14 ülikooli, seejuures kaks neist on sihtasutused ja ülejäänud riiklikud kõrgharidusasutused; ning kaitseministeeriumi haldusalas on Riiklik kaitsekolledž (*National Defence College*), mis pakub haridust militaarvaldkonnas⁷⁶. Polütehnikume ehk rakenduslikke kõrgkooli on haridus- ja kultuuriministeeriumi haldusalas 24 (2014. aasta aprilli seisuga), lisaks neile on ka omavalitsusliku Ahvenamaa haldusalas olev Ahvenamaa rakenduslik kõrgkool (*Åland University of Applied Sciences*) ja politseikolledž, mis on siseministeeriumi haldusalas⁷⁷. 2009. aastal alanud reformi üheks eesmärgiks on muuhulgas ühinemiste kaudu vähendada 2020. aastaks nii ülikoolide (mitte rohkem kui 15 ülikooli) kui ka polütehnikumide (mitte rohkem kui 18 polütehnikumi) arvu⁷⁸ (Ministry of Education, Finland 2009).

Ülikoolide rahastus ja tegutsemine

Ülikoolides toimusid suuremad struktuurimuudatused 2010. aastal. Alates 2010. aasta 1. jaanuarist on Soome ülikoolid kas avalik-õiguslikud asutused või eraõiguslikud sihtasutused⁷⁹. Selle muudatusega suurenes ülikoolide autonoomia nii finantsiliselt kui ka muudes tegevustes. Iga kolme aasta järel seavad ülikoolid koos haridus- ja kultuuriministeeriumiga oma tegevuse ja kvaliteedi eesmärgid ning määratlevad ressursid, mis on vajalikud eesmärkide täitmiseks⁸⁰. Iga nelja aasta tagant esitab valitsus arengukava haridusteenuse pakkumise ning teadus- ja arendustegevuse kohta. Arengukavas määratletakse haridus- ja teaduspoliitika põhimõtted järgmisteks aastateks. Lisaks valitsuse programmile, arengukavale ja seadustele juhinduvad ülikoolid ka valitsusega sõlmitud tulemuslepingutest⁸¹. Ülikoolide rahastamine koosneb üldisest valitsuse rahastusest ja täiendavast rahastusest (nt tasulised teenused, välisprojektid, annetused, sponsorlus). Valitsuse otsene rahastus katab umbes 64% ülikoolide eelarvest⁸².

⁷⁶ Ministry of Education and Culture. Universities and University Networks:

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/yliopistot/?lang=en>

⁷⁷ Ministry of Education and Culture. Polytechnics (Universities of Applied Sciences):

<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/ammattikorkeakoulut/?lang=en>.

⁷⁸ 2008. aastal oli Soomes 20 ülikooli ning 26 polütehnikumi (Ministry of Education, Finland 2009).

⁷⁹ Universities Act 558/2009: Chapter 1, Section 1:3:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>; Ministry of Education and Culture. University Education in Finland: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/?lang=en>.

⁸⁰ Universities Act 558/2009: Chapter 6, Section 48:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>; Ministry of Education and Culture. Financing of Education: <http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/rahoitus/?lang=en>

⁸¹ Universities Act 558/2009: Chapter 11, Section 91:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>; Ministry of Education and Culture.

Administration and finance:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoyitus/?lang=en

⁸² Ministry of Education and Culture. Administration and finance:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoyitus/?lang=en

Polütehnikumide rahastus ja tegutsemine

Polütehnikumid on munitsipaal- või eraasutused, millele valitsus on andnud tegutsemisloa⁸³. Tegutsemisloas on määratud polütehnikumide haridusalane missioon, valdkonnad, õpilaste arv ja asukoht⁸⁴. Sarnaselt ülikoolidele määratletakse ka polütehnikumide haridus- ja teaduspoliitika järgnevateks aastateks teadus- ja arendustegevuse arenguplaanis, milles lepitakse kokku iga nelja aasta tagant⁸⁵. Polütehnikumide kulusid jagavad valitsus ja kohalikud omavalitsused. Valitsus eraldab ressursse baasrahastuse vormis, mis põhineb üliõpilaste arvul ja ühikuhinnal ühe üliõpilase kohta. Lisaks kasutatakse projekti- ja tulemuspõhist finantseerimist⁸⁶.

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Soome haridussüsteemi üks olulisemaid eesmärke on kõrgharidusele võrdse ligipääsu tagamine kõikidele inimestele (olenemata nende sotsiaalmajanduslikust taustast). Seetõttu on ka kõrgharidus tasuta ning lisaks sellele on üliõpilastele õpingute ajaks (ja osalt ka pärast õpinguid, nt toetused õppelaenu tagasimaksmisel) ette nähtud tugev riigi poolt tagatud toetuste süsteem. Soome toetuste süsteem on kujundatud eelkõige viisil, et üliõpilased saaksid oma õpingutele pühenduda, lõpetada nominaalajaga ning vältida majanduslikest raskustest tingitud katkestamisi.

Kõrgkooliõpingute toetuseks on üliõpilasel võimalik taotleda õppe- ja eluasemetoetust ja/või riigi poolt garanteeritud õppelaenu. Toetuste saamiseks peavad üliõpilased õppima täiskoormusel Soome kõrgkoolis, saavutama rahuldavaid õppetulemusi ning neil peab olema tõestatud vajadus saada rahalist tuge⁸⁷. Seejuures loetakse õpingute kulg rahuldavaks, kui üliõpilase õppeperiood täiskoormusel ei ületa nominaalset õppeaega antud erialal⁸⁸.

Saadav õppetoe suurus on iga üliõpilase puhul individuaalne, kuid maksimaalne toetuse summa enne maksude mahaarvamist on alates 2014. aasta 1. augustist umbes 335 eurot kuus (seejuures erinevad toetuste suurused ka vastavalt sellele, kas üliõpilased on sisse astunud enne või pärast 2014. aasta 1. augustit)⁸⁹. Õppetoe suuruse arvutamisel ei võeta arvesse vanemate sissetulekut (v.a juhul, kui üliõpilane elab koos vanematega), seda seetõttu, et nagu ka teistes Põhjamaades, peetakse üliõpilasi

⁸³ Polytechnics Act 351/2003. Chapter 2, Section 6:1:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf>; Ministry of Education and Culture.

Administration and finance:

http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/?lang=en

⁸⁴ Polytechnics Act 351/2003. Chapter 2, Section 7:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf>; Ministry of Education and Culture. Financing

of Education: <http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/rahoitus/?lang=en>

⁸⁵ Polytechnics Act 351/2003. Chapter 3, Section 8:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf>; Ministry of Education and Culture.

Administration and finance:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/?lang=en

⁸⁶ Polytechnics Act 351/2003. Chapter 8, Section 32, 33:

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf>; Ministry of Education and Culture.

Administration and finance:

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/?lang=en

⁸⁷ KELA. Financial aid for students: <http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students>

⁸⁸ KELA. Study progress: <http://www.kela.fi/web/en/academic-progress>

⁸⁹ KELA. Study grant: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_study-grant

18-aastaseks saamisel iseseisvaks ning ei seadus ega ka ühiskondlik tava kohusta vanemaid oma täiskasvanud lapsi õpingute ajal toetama (Davies jt 2009). Õppetoetuste määramisel võetakse arvesse kõik üliõpilase aasta jooksul teenitud sissetulekud (v.a riiklik rahaline abi), sealhulgas ka toetused ja stipendiumid. Kuul, mil saadakse rahalist abi, võib üliõpilase maksimaalne sissetulek (v.a rahaline abi), olla keskmiselt 660 eurot ja kuudel, mil rahalist abi ei saadud (*aid-free month*) 1970 eurot⁹⁰. Rahalist toetust võib saada nominaalse õppeaja jooksul. Üliõpilastel, kes elavad vanematest eraldi (ehk kes saavad ka eluasemetoetust), moodustab õppetoetus umbes poole sissetulekust (Ministry of Education and Culture 2012).

Eluasemetoetust makstakse õppeperioodi ajal üliõpilastele, kes elavad üüripinnal või sotsiaaleluasemel ning eluasemetoetust on üliõpilasel õigus saada neil kuudel, mil ta osaleb õppetöös⁹¹. Eluasemetoetus katab umbes 80% üürisummast, kuid eluasemetoetust ei ole võimalik taotleda, kui üür on väiksem kui 33,63 eurot kuus või suurem kui 252 eurot kuus. Maksimaalne eluasemetoetus on 201,60 eurot kuus⁹².

Üliõpilastel on võimalik taotleda riigi poolt garanteeritud õppelaenu, mille puhul ei ole laenu saamiseks tarvis teisi tagatisi. Riigi garantiiga õppelaenu suurus kuus on maksimaalselt 400 eurot⁹³. Õppelaenu tingimused seavad pangad. Kuigi riigi eesmärk on, et õppetoetused ja -laen koos tagavad piisavalt suure sissetuleku, et üliõpilased saaksid pühenduda täiskoormusel õppimisele, kasutatakse õppelaenu võtmise võimalust võrreldes õppe- või eluasemetoetusega vähem. Õppelaenu võttis Soome haridus- ja kultuuriministeeriumi 2012. aasta raporti andmetel umbes 40% üliõpilastest (Ministry of Education and Culture 2012). Õppelaenu võtmise asemel eelistavad üliõpilased ise lisaraha teenida. See kehtib eriti suuremates linnades elavate üliõpilaste puhul, kuna sealsed elamiskulud on kõrged ning õppe- ja eluasemetoetusest ei piisa. Samuti kardevad üliõpilased, et nad ei leia õpingute järel tööd või on nende sissetulek tulevikus liiga madal, et muretult laenu tagasi maksta (Ministry of Education and Culture 2012; *Student retention. Overview on the situation...*). Julgustamaks üliõpilasi õpingutele pühendumise ja vajadusel selleks õppelaenu võtma, on riik välja töötanud toetavad meetmed: osaline laenu tagasimakse riigi poolt ning abi intresside maksmisel. Üliõpilastel, kes alustasid oma õpinguid enne 2014. aasta 1. augustit, on võimalik taotleda laenu maksusoodustust, mis tähendab, et riik arvab kogu laenusummast maha 30%. Maksusoodustuse tingimuseks on nominaalajaga lõpetamine ning vähemalt 2500 euro suurune õppelaenu jääk⁹⁴. Aastatel 2007–2010 kasutas seda õppelaenu maksusoodustust umbes 2600 üliõpilast (Ministry of Education and Culture 2012). Üliõpilastel, kes alustasid esmakordselt oma õpinguid pärast 2014. aasta 1. augustit, on võimalik taotleda õppelaenu kompensatsiooni, mis on sarnane eelnevalt tutvustatud õppelaenu maksusoodustusele, kuid kompensatsioon on 40% laenusummast⁹⁵. Üliõpilastel,

⁹⁰ KELA. How other income affects financial aid?: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_how-other-income-affects-financial-aid

⁹¹ KELA. Housing supplement: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_housing-supplement

⁹² KELA. Housing supplement. Amount: http://www.kela.fi/web/en/housing-supplement_amount

⁹³ KELA. Government guarantee for student loans: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_government-guarantee-for-student-loans

⁹⁴ KELA. Student loan compensation or tax deduction for higher education students: <http://www.kela.fi/web/en/student-loan-tax-deduction>

⁹⁵ KELA. Student loan compensation or tax deduction for higher education students: <http://www.kela.fi/web/en/student-loan-tax-deduction>

kes on võtnud õppelaenu ning kel on õpingute järgselt madal sissetulek (vähem kui 1311 eurot kuus keskmiselt) on võimalik taotleda riigi abi õppelaenu intressi tasumisel⁹⁶.

Lisaks rahalistele toetustele pakub riik üliõpilastele võimalust soodsamalt einestada. Nimelt saavad üliõpilased tudengikohvikutes ja -restoranides ning mõnes partnerkohvikus üliõpilasele mõeldud soodustust, mida subsidierib riik, makstes ettevõttele tagasi toote täishinna ja allahindluse vahe⁹⁷.

Soome kõrghariduse toetuste süsteemis on käesoleva ülevaate koostamise ajal toimumas olulised muudatused. Nimelt seotakse alates 2014. aasta 1. augustist üliõpilastele suunatud toetused elukalliduse indeksiga. Süsteemi reformimise eesmärk on toetada täiskoormusega õppimist ja kõrgharidusõpingute kiiremat (nominaalajaga) lõpetamist⁹⁸.

Katkestamise põhjuste uuringud

OECD (2013) andmetel oli kõrgkooliõpingute lõpetamise määr Soomes 2011. aastal 76%, mis on OECD keskmisest (68%) kõrgem. Soome statistikaameti järgi on katkestamine mõnevõrra madalam⁹⁹: üliõpilasi, kes katkestas õpingud oma erialal ega naasnud 2011/2012. õppeaasta jooksul õpingute juurde oli Soome statistikaameti andmetel kõige enam polütehnikumides – 8,5%; ülikoolides oli neid katkestanuid 6,4%. Lisaks vahetas eriala nimetatud õppeaastal polütehnikumides 2% ja ülikoolides 0,9% üliõpilastest ning oma õpingud katkestas täielikult polütehnikumides 6,4% ja ülikoolides 5,4% üliõpilastest. Polütehnikumide katkestanutest 25% jätkas õpinguid teisel erialal ja 53% suundus tööle. Ülikooliõpingute katkestanutest suundus teisele erialale 16% ning tööle asus 56%. 2011/2012. õppeaastal katkestati õpinguid kõige enam loodusteaduste valdkonnas ning kõige vähem sotsiaalteenuste, tervise ja spordi valdkondades¹⁰⁰. Soome haridusministeerium tõi oma 2007. aasta raportis välja, et tüüpiline katkestaja Soome ülikoolides ja polütehnikumides on üliõpilane, kes on läbinud kõik oma ained, kuid ei ole veel kirjutanud oma lõputööd (*Student retention. Overview on the situation...*).

Samas on palju katkestanuid ka esimesel õppeaastal. Nii on kõrge katkestanute arv mitmeid aastaid probleemiks olnud Helsingi tehnikaülikoolis, kus arvutiteaduste esimesele kursusele astub aastas sisse umbes 500–600 üliõpilast ning katkestamise määr on umbes 30–50% (Kinnunen ja Malmi 2006). Uuringu tulemused näitasid, et kõige sagedamini katkestatakse kursus aja- ja motivatsioonipuuduse tõttu. Samas tulenevad mõlemad põhjused omakorda sellest, et ainekursus on üliõpilaste jaoks keerukas, õppetulemused on madalad, aja- ja õpingute planeerimisega on raskusi või otsustavad üliõpilased õppimise asemel tegeleda muuga (Kinnunen ja Malmi 2006).

Katkestamise ennetamise meetmed

Riiklikul tasandil rakendatavaid katkestamise ennetamise meetmeid Soomes ei ole (kui just mitte lugeda võimalikeks kaudseteks meetmeteks tasuta kõrgharidust ning suhteliselt suuri õppetootusi). Soome

⁹⁶ KELA. Help with student loan interest payments: <http://www.kela.fi/web/en/interest-assistance>

⁹⁷ KELA. Meal subsidy for higher education students: <http://www.kela.fi/web/en/meal-subsidy>

⁹⁸ Ministry of Education and Culture. Student financial aid reform: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/opintotuki/opintotukijaerjestelmae/?lang=en>

⁹⁹ Statistics Finland. Discontinuation of education decreased: http://www.stat.fi/til/kkesk/2012/kkesk_2012_2014-03-20_tie_001_en.html

¹⁰⁰ Statistics Finland. Discontinuation of education decreased: http://www.stat.fi/til/kkesk/2012/kkesk_2012_2014-03-20_tie_001_en.html

haridus- ja kultuuriministeeriumi esindaja tõi uuringu autorite päringule vastates välja, et katkestamise ennetamisega tegeletakse eelkõige kõrgkoolide tasandil.

Kuna kõige tõenäolisemalt katkestavad üliõpilased oma kõrgkooliõpingud esimesel aastal, on paljud Soome ülikoolid keskendunud sellele, et aidata äsja ülikooli astunud üliõpilastel oma õpingutega toime tulla. Näiteks on Turu Ülikoolil ulatuslik esimese aasta programm, mis keskendub sellele, et kaasata uued üliõpilased kaasüliõpilaste ja akadeemilisse kogukonda. Selle programmi käigus korraldatakse tervitusüritusi ja sissejuhataavaid kursusi (*orientation courses*), kus tutvustatakse ülikooli, linnakut, traditsioone jne. Samuti on esimestel kuudel oluline roll kaastudengitest tuutoritel ning hiljem õppejõudude juhendamisel. Lisaks koostavad kõik üliõpilased õppenõustaja ja/või tuutori abiga oma isikliku õppeplaani. Tegevused ei piirdu ainult esimese õppeaastaga, vaid programmi erinevate elementidega jätkatakse ka järgnevatel aastatel (Quinn 2013). Eelkõige tähtsustatakse seda, et üliõpilane tunneks end ülikooli ja akadeemilise pere osana.

Katkestamisi võib ennetada rangete vastuvõtutingimuste kohaldamine ning kooli kõrge maine. Näiteks on Helsingi kunsti ja disaini ülikooli (*University of Art and Design Helsinki*) filmikooli (*School of Motion Picture*) vastuvõtutingimused väga ranged: mõne õppekava puhul on konkurents nii tihe, et vastu võetakse vähem kui 2% avalduse esitanutest ning seetõttu on ka üliõpilased väga motiveeritud. See võib olla üks peamisi põhjusi, miks selles koolis on väljalangenute arv madal (Hiltunen 2009).

Samas on Soomes ülikoolidesse sissesaamine keskmiselt niigi konkurentsitihe – tänu piiratud kohtade arvule võetakse kõige populaarsemates õppekavades vastu vähe üliõpilasi: tavaliselt 4–10% taotlejatest (Mäkinen jt 2004). Konkurents ja piiratud kohtade arv sunnivad paljusid noori mitu korda kandideerima, enne kui nad soovitud õppekavale vastu võetakse. Kuigi eelnevast näitest oli näha, et suur konkurents võib katkestamisi ennetada, võib sel vähem populaarsete erialade puhul olla vastupidine toime, sest kui üliõpilastel õnnestub mõne aasta pärast saada sisse eelistatumale erialale, siis katkestatakse õpingud praegusel erialal (Häkkinen 2004).

8. SUURBRITANNIA

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Suurbritannias on 160 kõrgharidusasutust, millel on õigus väljastada kõrgharidust tõendavaid diplomeid (*recognised bodies* – tunnustatud kõrgkoolid). Lisaks neile on ligikaudu 700 kolledžit ja muud kõrgharidusasutust (*listed bodies*), mis ise kraadi omistada ei tohi, kuid võivad pakkuda (koostöös tunnustatud kõrgkoolidega) täiemahulisi kursusi, mille läbimisel saab üliõpilane tunnustatud kõrgkooli akadeemilise kraadi¹⁰¹. Viimastel aastatel on kavandatud ning rakendatud erinevaid reforme kõrghariduse kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse kindlustamiseks, ent ekspertide hinnangul on katkestajate suur osakaal endiselt ühiskonnale tõsiseks väljakutseks (Clark 2012).

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Inglismaal, Walesis, Põhja-Iirimaal ja Šotimaal on tudengite õpingute rahastamine mõnevõrra erinev (Universities UK 2013). Omavahel sarnasemaks võib pidada kolme esimest. Erinevalt kolmest esimesest on Šotimaal kõrghariduse omandamine üliõpilasele tasuta. Seetõttu antakse lühülevaade kõigist nimetatutest.

Inglismaa

Sarnaselt Taanile ja Iirimaale on ka Inglismaal kõrgharidussüsteemis riigipoolset rahastust pärast 2008. aasta finantskriisi vähendatud (Adams 2014, Department for Business ... 2010, Universities UK 2013). Aastatel 2006–2007 kehtestasid, uuendasid ja suurendasid enamik ülikoole Inglismaal õppemakse (Universities UK 2013: 9). Selle tulemusena vähenes kõrgharidust omandavate üliõpilaste arv. Aastatel 2012–2013 reformiti süsteemi uuesti, et muuta seda tudengisõbralikumaks ja taskukohasemaks (Universities UK 2013: 9). Reformi peamiseks sisuks oli see, et kui üliõpilane maksab ise oma hariduse eest, siis peab ta saama nii kvaliteetse hariduse, et ta suudaks pikas perspektiivis õppimise kulud tagasi teenida (Department for Business ... 2012). Näiteks pikendati laenude tagasimaksmise perioodi 25 aastalt 30-le, kehtestati kõrgem tagasimakse künnis¹⁰², tõsteti elamiskulude toetust ja laenusummasid. Kui varem oli tagatud nullväärtusega reaalne intressimäär, siis pärast reformi seati see sõltuvusse sissetuleku suurusel (Universities UK 2013: 9–11).

Kõrghariduse omandamist on võimalik rahastada riikliku toetuste ja laenude süsteemi vahendusel¹⁰³. Eristatakse elamiskulude toetust (*maintenance grant*), elamiskulude laenu (*maintenance loan*) ja õppelaenu (*tuition fee loan*) ning loodud on ka riiklik stipendiumide programm (*national scholarship programme*) (Universities UK 2013: 9–11; Student Finance 2014). Elamiskulude toetuse ja laenu taotlemine sõltub leibkonna sissetulekust, samuti sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega ning elukoha asukohast¹⁰⁴. Riiklik stipendiumide programm on samuti seotud sissetuleku suurusel, ent

¹⁰¹ Government UK. Recognised UK degrees: <https://www.gov.uk/recognised-uk-degrees#recognised-bodies>; British Council. Universities and Colleges: <http://www.educationuk.org/global/articles/higher-education-universities-colleges/>

¹⁰² See on aastane sissetuleku tase, mille ületamisel tuleb hakata laenu tagasi maksta.

¹⁰³ The Education (Student Support) Regulations 2011, No.1986, Education England:

<http://www.legislation.gov.uk/uksi/2011/1986/made>

¹⁰⁴ Student finance. Loans and grants: <https://www.gov.uk/student-finance/loans-and-grants>

erinevalt kahest varem mainitud toetusest ei ole sissetuleku suurus määrava tähtsusega (Universities UK 2013: 9–11). Kõik laenud tuleb tagasi maksta, toetusi tagasi maksuma ei pea¹⁰⁵.

Üksikvanematel, terviseprobleemide ja erivajadustega inimestel on võimalik taotleda ka nn spetsiaalset toetust (*special support grant*)¹⁰⁶, millele on üliõpilasel õigus siis, kui ta saab erinevaid sotsiaalset toetusi. Elamiskulude toetust ja spetsiaalset toetust ei ole võimalik saada samaaegselt (üks välistab teise). Spetsiaalset toetuse saamine sõltub samuti üliõpilase leibkonna sissetulekust ning on mõeldud raamatute, muude õppimisega seotud vahendite, õppereiside ja lapsehoiu kulude kompenseerimiseks¹⁰⁷.

Nendel üliõpilastel, kellel on ülalpeetavaid, on võimalik taotleda lapsehoiu toetust, täiskasvanud ülalpeetava toetust ja vanemate õppimise toetust (*parents` learning allowance*)¹⁰⁸. Neid toetusi ei pea tagasi maksuma ning toetuse suurus sõltub olukorrast.

Puue ja õppimisraskustega üliõpilastele on ette nähtud eraldi toetused (*disabled students` allowances – DSAs*), mille taotlemine ei sõltu leibkonna sissetulekust ning on mõeldud nende täiendavate kulude kompenseerimiseks, mis üliõpilasel ülikoolis tekivad tulenevalt tema erivajadusest (nt transport, tasu abistavatele tugitöötajatele)¹⁰⁹. Ülikoolidelt ja kolledžitelt on võimalik taotleda täiendavaid stipendiume ja toetusi. Enamik neist eeldavad täiskoomusel õppimist (Universities UK 2013).

Wales

Walesis on kõrghariduse omandamine tasuline sarnaselt Inglismaale. Erinevates kõrgkoolides kehtivad erineva suurusega õppemaksud¹¹⁰. Seega tuleb üliõpilastel kanda kahte olulist kulu: õppemaksud ja elamiskulud.

Üliõpilastel on võimalik võtta õppelaenu (*tuition fee loan*), mis tuleb tagasi maksta siis, kui üliõpilane õpingud lõpetab või katkestab ning kui üliõpilase tulevane sissetulek aastas ületab teatud seaduses sätestatud määra¹¹¹. Lisaks on üliõpilastele ette nähtud nn õppetasu toetus (*fee grant*), mille eesmärk on katta see osa õppemaksust, mis võib jääda laenuga tasumata. Kui õppetasu toetus ühtib õppemaksu suurusega, siis ei pea üliõpilane õppelaenu võtma. Sarnaselt Šotimaale ja Inglismaale on ka Walesis võimalik üliõpilastel võtta elamiskulude laenu (*maintenance loan*), millega kantakse õppimisega seotud kulud (nt toit, raamatud, majutus). Elamiskulude toetuse ja laenu taotlemine sõltub leibkonna sissetulekust, samuti sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega ning elukoha asukohast. Kui üliõpilane saab lisaks sellist õppetaset nagu *Welsh Government Learning Grant*, siis vähendatakse tema elamiskulude laenu suurust. Nimetatud õppetaset on samuti mõeldud erinevate õppimisega seotud kulude kandmiseks ning see sõltub vaid leibkonna sissetulekust, tagasi tuleb see maksta siis, kui õpingud

¹⁰⁵ Student finance. Overview: <https://www.gov.uk/student-finance/overview>

¹⁰⁶ The Education (Student Support) Regulations 2011, No.1986, Education England: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2011/1986/made>

¹⁰⁷ The Education (Student Support) Regulations 2011, No.1986, Education England: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2011/1986/made>

¹⁰⁸ Student finance. Extra help: <https://www.gov.uk/student-finance/extra-help>

¹⁰⁹ Student finance. Disabled Students` Allowances: <https://www.gov.uk/disabled-students-allowances-dsas>

¹¹⁰ Which university? Quick guide to fees and finance if You`re studying in Wales: <http://university.which.co.uk/advice/quick-guide-to-fees-and-finance-if-youre-studying-in-wales>

¹¹¹ Student finance Wales 2014/2015:

http://www.studentfinancewales.co.uk/media/8634/sfw_1415_fshe_en_d_a.pdf

pooleli jäetakse. Nn spetsiaaltoetust (*special support grant*) on võimalik taotleda riskirühmadesse kuuluvatel üliõpilastel (nt üksikvanemad, erivajadustega üliõpilased). Määratava spetsiaaltoetuse suurus sõltub samuti leibkonna sissetulekust ning seda ei pea tagasi maksma, v.a siis, kui õpingud pooleli jäävad. Spetsiaaltoetust ja õppetoetust ei ole võimalik saada samaaegselt. Sarnaselt Inglismaale on Walesis nähtud eraldi toetused puuete ja õppimisraskustega üliõpilastele (*disabled students` allowances – DSAs*) ja nendele üliõpilastele, kellel on ülalpeetavaid (*parents` learning allowance*).

Põhja-Iirimaa

Põhja-Iirimaa on kõrghariduse omandamine tasuline ning õppemaksude suurus kõrgkoolides varieerub¹¹². Üliõpilaste võimalused oma õpingute rahastamiseks on väga sarnased Inglismaale ja Walesile. Taotleda saab nii õppelaenu kui elamiskulude laenu¹¹³. Õppelaenu ja elamiskulude laenu tuleb tagasi maksta siis, kui üliõpilane õpingud lõpetab või katkestab ning kui üliõpilase tulevane sissetulek aastas ületab teatud seaduses sätestatud määra. Elamiskulude laenu suurus sõltub leibkonna sissetulekust, samuti sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega ning elukoha asukohast. Elamiskulude toetuse suurus sõltub leibkonna sissetulekust. Kui üliõpilane saab elamiskulude toetust, siis mõjutab see ka tema taotletava elamiskulude laenu suurust. Elamiskulude toetus tuleb tagasi maksta siis, kui üliõpilane oma õpingud pooleli jätab. Sarnaselt Inglismaale ja Walesile on Põhja-Iirimaaal ette nähtud nn spetsiaaltoetus riskirühmadesse kuuluvatele üliõpilastele, mille suurus sõltub leibkonna sissetulekust. Elamiskulude toetust ei ole võimalik saada koos spetsiaaltoetusega. Ka Põhja-Iirimaaal on loodud eraldi toetused puuete ja õppimisraskustega üliõpilastele (*disabled students` allowances – DSAs*) ja nendele üliõpilastele, kellel on ülalpeetavaid (*parents` learning allowance*).

Šotimaa

Šotlased ja Euroopa Liidu riikidest pärit üliõpilased ei pea Šotimaal õppimise eest maksma¹¹⁴. Nende üliõpilaste õppemaksud finantseerib *Student Awards Agency for Scotland (SAAS)*¹¹⁵. Seega tuleb üliõpilastel peamiselt katta oma elamiskulud.

Ka šotlastel on võimalik taotleda elamiskulude laenu (*maintenance loan*), mis on mõeldud üliõpilase igapäevaste elamiskulude tarvis (nt transport, majutus, raamatud, toit)¹¹⁶. Lisaks elamiskulude laenule on võimalik taotleda elamiskulude toetust (*bursaries*), mida erinevalt laenust ei pea tagasi maksma¹¹⁷. Nii elamiskulude toetuse määramisel kui elamiskulude laenu rahuldamisel on aluseks üliõpilase leibkonna

¹¹² A guide to financial support for full-time students in higher education 2014/15:

http://www.studentfinancen.co.uk/pls/portal/docs/PAGE/NPIPG001/NPIPS001/NPIPS129/SFNI_PURPLE%20BOOK_1415_V7_DC.PDF; How much will university cost:

http://www.studentfinancen.co.uk/portal/page?_pageid=54,1266341&_dad=portal&_schema=PORTAL

¹¹³ A guide to financial support for full-time students in higher education 2014/15:

http://www.studentfinancen.co.uk/pls/portal/docs/PAGE/NPIPG001/NPIPS001/NPIPS129/SFNI_PURPLE%20BOOK_1415_V7_DC.PDF

¹¹⁴ Higher education – The Scottish system: <http://www.educationuk.org/global/articles/scottish-higher-education-system/>; The Scottish Government. Financial help for students:

<http://www.scotland.gov.uk/topics/education/universitiescolleges/16640/financial-help>

¹¹⁵ Student Awards Agency for Scotland: <http://www.saas.gov.uk/index.htm>

¹¹⁶ Which university? Scotland: <http://university.which.co.uk/advice/quick-guide-to-fees-and-finance-if-youre-studying-in-scotland>

¹¹⁷ Students from Scotland. 2015 Student loans and grants: <http://www.ed.ac.uk/schools-departments/student-funding/undergraduate/uk-eu/loans-grants/scotland>

sissetulek¹¹⁸. Toetuse ja laenu suurus sõltub sellest, kas üliõpilast käsitletakse täiskasvanu (*independent student*) või noorena (*young student*)¹¹⁹. Esimesel juhul lähtutakse toetuse määramisel üliõpilase vanemate sissetulekust ning teisel juhul üliõpilase (vajadusel ka üliõpilase elukaaslase) sissetulekust. Noore ja täiskasvanu eristamine sõltub üliõpilase vanusest (alla 25-aastased ja üle 25-aastased); sellest, kas üliõpilasel on lapsi; üliõpilase perekonnaseisust ja töökogemusest. Lisaks pakutakse õppelaenu, mille rahuldamisel ei lähtuta üliõpilase leibkonna sissetulekust¹²⁰.

Katkestamise põhjuste uuringud

Suurbritannias on palju analüüsitud nii kõrghariduse katkestamise põhjuseid kui ka katkestamist vähendavaid tegureid. Teema on aktuaalne peamiselt suurte rahaliste kulude tõttu, mida katkestajad tekitavad nii perekonnale, ülikoolile kui riigile, rääkimata psühholoogilistest kuludest ja sageli negatiivsest kogemusest inimesele endale. Üldiselt on lõpetamise määrad kõige kõrgemad meditsiini ja stomatoloogia erialadel ning kõige madalamad matemaatikas, arvutiteadustes ja inseneriteadustes (Johnes ja McNabb 2004, National Audit Office 2007, Higher Education Funding Council for England 2013b). Kõrgema katkestamise riskiga pärast esimest aastat on ka täiskasvanud õppijad ja teatud etnilise päritoluga üliõpilased, nt mustanahalised (Higher Education Funding Council for England 2013a, 2013b).

Üldiselt võib kirjanduse põhjal eristada seitset katkestamise põhjuste gruppi: isiklikud põhjused, vähesest lõimumisest tulenevad põhjused, rahulolematuse eriala ja/või ülikooliga, puudulik ettevalmistus, vale erialavalik, majanduslikud põhjused ja muu tulusa alternatiivi olemasolu (nt töötamine) (Jones 2008: 9–14, National Audit Office 2007: 23). Eelnevat loetelu võib täiendada, lisades põhjuste sekka ka halva kvaliteediga õpikeskkonna, liiga kõrged akadeemilised nõuded, rahulolematuse ülikooli asukoha ning ülikooli investeeringutega üliõpilaste olmesse ja õppevahenditesse¹²¹ (Yorke ja Longden 2008: 47–50). Tavaliselt ei ole võimalik katkestamisel välja tuua üht konkreetset põhjust – selleni viivad erinevate põhjuste koosmõjud (National Audit Office 2007: 23).

Üks kõige sagedamini uuritud ja hinnatud tegur ülikooliõpingute katkestamisel on üliõpilase eelnev akadeemiline ettevalmistus, sealhulgas lõpueksamite tulemused, sisseastumiseksamite tulemused ja keskkooli tase (Johnes ja McNabb 2004, Arulampalam jt 2005, Office for Fair Access 2014, Smith ja Naylor 2001a, 2001b, Soilemetzidis ja Dale 2013). Kõrgema väljalangemise riskiga on need üliõpilased, kellel on puudulikud eelteadmised õppekavast ja ülikoolist (Yorke ja Longden 2008). Puudulikud eelteadmised on otseselt seotud ka ootustega õppimisele ja ülikoolile – tajutav ebakõla võib viia katkestamiseni ning seda eriti juhul, kui puuduvad vastavad tugiteenused ja tugipersonal ei märka probleeme õigeaegselt (May 2004). Rahulolematuse ülikooli tugiteenustega ja töötajatega, kes nõustavad tudengit õppetootuste ja -laenude teemal (*encounter with the Cashier Office*), võib samuti suurendada katkestamise riski (Bennett jt 2007).

Üldiselt on leitud, et kehvema sotsiaalmajandusliku staatusega üliõpilased lõpetavad väiksema tõenäosusega (Bennett 2003, Johnes ja McNabb 2004, Office for Fair Access 2014, Powdthavee ja

¹¹⁸ Student Awards Agency for Scotland: http://www.saas.gov.uk/_forms/independent_young_status.pdf

¹¹⁹ Student Awards Agency for Scotland: http://www.saas.gov.uk/_forms/independent_young_status.pdf

¹²⁰ The Scottish Government. Financial help for students:

<http://www.scotland.gov.uk/topics/education/universitiescolleges/16640/financial-help>

¹²¹ Ülikooli investeeringute all mõeldakse eelkõige seda, kas ja kui palju vahendeid jagab ülikool majutusele (üliõpilaselamud) ning toetab nt toitlustamist. Samuti, kas on võimalik kasutada arvuteid.

Vignoles 2009, Smith ja Naylor 2001a, 2001b, Yorke ja Longden 2008). Nende üliõpilaste puhul viivad katkestamiseni majanduslikud raskused, mille leevendamisel on riigil täita oluline roll sotsiaal- ja õppetoetuste süsteemi vahendusel. Lähedaste inimeste ja vanemate taust võib kõrgharidusõpinguid nii soodustada kui takistada. Üldiselt on kergem nendel üliõpilastel, kelle vanematest on vähemalt ühel kõrgharidus. Samuti võivad madalama sotsiaalmajandusliku staatusega üliõpilaste katkestamisel olulist rolli mängida keskkonnategurid, sealhulgas kodukoha töötuse määr, mis otseselt mõjutab üliõpilase perekonna toimetulekut (Smith ja Naylor 2001b).

Vähem tähtis ei ole akadeemiline ja sotsiaalne lõimumine ülikooliellu (Lockhart 2004, Smith ja Naylor 2001b). Sotsiaalset ja akadeemilist lõimumist peavad väga oluliseks ka üliõpilased ise (Yorke ja Longden 2008). Hilisem õppeaasta alustamine (nt isiklikel põhjustel) võib samuti viia raskusteni õpingute edenemisel (Bennett 2003). Teiste üliõpilastega sotsiaalselt enam lõimunud üliõpilased (nt üliõpilased, kes elavad ülikoolilinnakus) katkestavad väiksema tõenäosusega, võrreldes nendega, kes elavad kodus või väljaspool ülikoolilinnakut (Johnes ja McNabb 2004, May 2004). Seoses akadeemilise ja sotsiaalse integratsiooni tähtsustamisega katkestamise ennetamisel on ülikoolides üliõpilaste ühtekuuluvus- ja seotustunde suurendamisega aktiivselt tegelema hakatud.

Ka nn akadeemiline enesekindlus ja iseseisvus, hakkamasaamine ja enesetõhusus soodustavad õpingute edenemist (Bennett 2003, Lockhart 2004). Majanduslikud raskused võivad omakorda mõjutada akadeemilist enesekindlust ja tulemuslikkust ning pühendumist – majanduslike raskuste tõttu võib õpingutele pühendumine väheneda ja akadeemiline edukus kannatada, lisaks suurendab see stressi (Bennett 2003).

Katkestamisega on seotud ka üldine õpikeskkond ja selle kvaliteet, sealhulgas õpetamise ja õppejõudude tase (Arulampalam jt 2005, Johnes ja McNabb 2004, Yorke ja Longden 2008). Rahulolematuse loengutega on katkestamisega seotud (Bennett jt 2007). Kõrgema õppekvaliteedi ja -standarditega ülikoolides on katkestamise tõenäosus madalam (Arulampalam jt 2005, Johnes ja McNabb 2004). See tähendab, et sisseastumisel toimub juba seleksioon ning vaid parimad ja kõige motiveeritumad üliõpilased pääsevad õppima. Samuti on katkestamise tõenäosus madalam ülikoolides, kus teadustöö kvaliteet on tugev.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et katkestamisega seotud tegurite hulgas on nii individuaalsed (ettevalmistus, ootused, enesetõhusus), perekondlikud (perekonna tugi) ja majanduslikud (toimetulek) kui ka institutsionaalsed (ülikooli personal, toetuste süsteem, õppekeskkond) tegurid. Ei ole võimalik välja tuua üht konkreetset katkestamist tingivat tegurit, vaid selleni viivad erinevate tegurite koosmõjud.

Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud

Katkestamise ennetamiseks rakendatavad meetmed on otseselt või kaudselt seotud katkestamiseni viivate teguritega. Suurbritannias tegutseb *Higher Education Academy (HEA)*¹²², mis on loodud koostöös kõrgharidusasutustega õpetamise ja õppimise kvaliteedi parandamiseks, sealhulgas parimate kogemuste vahetamiseks. HEA on koostöös ülikoolidega kaardistanud ja hinnanud, mis toetusmeetmed ja lähenemised katkestamise ennetamisel toimivad ja mis mitte. Sellest lähtuvalt on välja töötatud soovitusel ja ettepanekud üliõpilaste kõrgkoolikogemuse parandamiseks, milles rõhutatakse järgmiste tegurite tähtsust (The Higher Education Academy 2012):

¹²² Higher Education Academy: <http://www.heacademy.ac.uk/about>

- teadlik ja informeeritud sisseastumine (järelkult ka ootustele vastamine);
- sisseelamisprogramm;
- õppimise ja õpetamise toetamine (õpi- ja õpetamiskustude arendamine);
- sõpruskond ja kaastudengite tugi (*peer support*), mentorid;
- lõimumine ülikooliga (kaasatus ja osalemine erinevates ülikooliga seotud tegevustes, ühtekuuluvustunde tekke soodustamine);
- empiiriline (andmetel põhinev) lähenemine üliõpilaste kogemuse hindamiseks ja parandamiseks;
- üliõpilasele ülikoolist positiivse kogemuse kujundamine.

Teadlik sisseastumine tähendab realistlikke ootusi ja kaalutletud erialavalikuid. Need üliõpilased, kelle ootused ainekursuse (või tervikuna õppekava) suhtes ei ühildu tegelikkusega, kaaluvad suurema tõenäosusega katkestamist (Foster jt 2011). Kõrgkoolidel on võimalik üliõpilaste ootusi kõrgkoolis õppimisest kujundada, nt avatud uste päevade vahendusel ning koole külastades. Kuna need üliõpilased, kes erialavalikus kahtlevad, ei suuda erialavalikut sageli oma tuleviku karjäärivalikutega seostada, siis võib teadlikuma erialavalikuni viia selle seostamine edasiste karjäärivõimalustega (Foster jt 2011). Sisseelamise soodustamiseks on ülikoolides kasutusel erinevaid lähenemisi. Sotsiaalvõrgustike vahendusel püütakse sisseastujatega saada kontakti juba enne ülikooli saabumist (e-grupid, e-mentorid). Samuti on levinud tutvumisenädalad, mille käigus tutvustatakse ülikooli, inimesi, kursuseid ning ootusi üliõpilastele. Mõningatel erialadel (nt füsioteraapia) õppima asunutele pakuti eelnevalt küsimustiku täitmise võimalust, et hinnata üliõpilase sobivust õppekava nõuetega. Õppimise ja õpetamise toetamine on leidnud väljundi nii matemaatilise võimekuse arendamise kui ka isikliku akadeemilise tugisüsteemi loomise kaudu, millest viimane on erialapõhine ning kus töö toimub väikestes tugigruppides nende üliõpilastega, kellel on ilmnenud raskusi. On leitud, et tehnilisi alasiid ja täppisteaduste erialasiid õppima asunutel tuleks matemaatilisi alusteadmisi testida ja kontrollida ja vajadusel võimaldada lisaõpet, kasutades selleks individuaalseid õppeplaanid (Gallimore, Stewart 2014; *The Higher Education Academy* 2012: 46-50). Seejuures antakse üliõpilasele pidevalt tagasisidet selle kohta, mida ta peab tegema, et saada paremaid tulemusi ja kuidas seda teha (*assessment for learning*).

Sotsiaalseid ja akadeemilisi tegevusi on kasulik integreerida (nt rühmatööd koduste ülesannete lahendamisel), sest see seob üliõpilast nii teiste üliõpilastega, ülikooli personali aga ka õppekavaga ning selle tulemusena võib katkestamine väheneda (Boyle jt 2011). On tõendatud, et need üliõpilased, kes on enam ülikooliga lõimunud, mõtlevad vähem katkestamisele (Ruskin jt 2011). Seega on põhjendatud need sotsiaalsed ja akadeemilised tegevused, mis püüavad suurendada üliõpilase ühtekuuluvustunnet.

Kaastudengite tugi, tuutorlus ja mentorlus on osutunud väga olulisteks õpingute soodustamise mõjutusvahenditeks. On leitud, et üliõpilased eelistavad murede ja küsimuste korral enam tuutorite poole pöördumist kui traditsiooniliste üliõpilasnõustajate poole pöördumist (Ruskin jt 2011). Üleminekul gümnaasiumist ülikooli on üliõpilase suurimaks hirmuks sageli sõprade leidmine ning kohanemine. Kaastudengitest mentorid aitavad selliseid hirme vähendada ning luua kuuluvustunde (Andrews ja Clark 2011).

Empiiriline lähenemine üliõpilaste katkestamise kogemuse hindamisel keskendub efektiivsete meetmete ja projektide kaardistamisele ning nende tutvustamisele ja kasutuselevõtmise soodustamisele. Empiirilise lähenemise aluseks on regulaarselt kogutavad andmed ning üliõpilaste tagasisidega arvestamine. Seda

aitab ellu viia HEFCE¹²³ koostöös *Paul Hamlyni Foundation*¹²⁴, mis toetas ajavahemikul 2008–2011 programmi „*What Works? Student Retention and Success programme, 2008–2011*“ neid projekte, mille eesmärgiks oli tuvastada, hinnata ning jagada parimaid kogemusi katkestamise vähendamiseks ning õpingute lõpetamise toetamiseks¹²⁵.

Kokkuvõtlikult võib välja tuua, et Suurbritannias on kõrghariduse katkestamisele suurt tähelepanu pööranud. Üldiselt leitakse, et katkestamise ennetamisel ja vähendamisel on paremad võimalused kõrgkoolidel kui riigil.

¹²³ Higher Education Funding Council for England (HEFCE): <http://www.hefce.ac.uk/about/>

¹²⁴ Paul Hamlyn Foundation: <http://www.phf.org.uk/>

¹²⁵ Higher Education Funding Council for England (HEFCE). Student retention and success: <http://www.hefce.ac.uk/whatwedo/wp/current/retention/>

9. TAANI

Kõrgharidussüsteemi ülevaade

Praegune riiklik kõrgharidusasutuste rahastamissüsteem¹²⁶ põhineb üliõpilaste kogutud ainepunktidel (ehk sooritatud eksamitel) – ülikoolide rahastamine sõltub otseselt üliõpilaste tulemuslikkusest ning seda nimetatakse *taximeter* süsteemiks. Selles rahastamissüsteemis eristatakse täiendavalt veel õpetamiskuludega seotud osa (nt palgad, materjalid), infrastruktuuri ülalpidamiskuludega seotud osa ja üldkulude osa (nt administratsiooni- ja juhtimiskulud).

Lisaks tulemusrahastamise osale (ehk *taximeter* osa) saavad ülikoolid erinevaid baastoetusi (*basic grants*), mille suurus sõltub eelmistel aastatel saadud baastoetuste suuruselt, ning samal ajal konkureerivad ülikoolid omavahel teadusprojektide pärast (Oddershede 2009: 5–7, Ladefoged 2010).

Alates 2009. aastast saavad ülikoolid boonust, kui üliõpilased lõpetavad nominaalajaga¹²⁷. Selline süsteem juurutati, sest üliõpilaste õigeaegne lõpetamine on kujunenud Taani ühiskonnale tõsiseks väljakutseks. Taanlased on ühed kõige aeglasemad lõpetajad Euroopas ning seda olukorda soovitakse muuta (Myklebust 2013a). Bakalaureuseõppe lõpetajate pealt saavad ülikoolid lisavahendeid, kui üliõpilane lõpetab nominaalaja või nominaalaja lisa-aasta jooksul. Magistriõppe lõpetajate pealt saavad ülikoolid lisavahendeid, kui üliõpilane lõpetab ettenähtud ajaga (kaks aastat)¹²⁸. Viibinud lõpetamine tähendab ülikoolidele uute reformide valguses alates 2015. aastast eelarvekärpeid (Myklebust 2013a).

Nii 2013. kui ka 2014. aastal on Taani haridus- ja teadusministeeriumi esindajad teinud mitmeid muudatusettepanekuid senise süsteemi edasiseks reformimiseks. Enam kui 1500 õppekava ning rohkem kui neljakordistunud üliõpilaste arv võrreldes 1990. aastatega on tinginud haridus- ja teadusministeeriumi kriitika ligi 32 aastat kestnud *taximeter* süsteemi suhtes (Myklebust 2014, 2013b). Üliõpilase tulemuslikkusest lähtumine on ministeeriumi hinnangul liiga nõudluspõhine lähenemine ning toetab neid erialasid, mida üliõpilased soovivad õppida ega arvesta tööturu vajadustega. See on omakorda tinginud suured käärid haridussüsteemi ja tööturu vahel. Lisaks on praegu kehtivat süsteemi süüdistatud selles, et üliõpilaste meelitamiseks ning nende lõpetamise soodustamiseks ja seeläbi riigi rahastuse tagamiseks on ülikoolides langenud õppetöö kvaliteet. Ministeerium näeb lahendusena õppimise tasuliseks muutmist ning õppekavade koostamisel senisest enam tööturu vajadustest lähtumist. Konkreetsed tegevuskavad süsteemi muutmiseks siiski veel puuduvad.

¹²⁶ Danish Ministry of Education. The Taximeter System: <http://eng.uvm.dk/Education/General/The-Taximeter-System>; Ministry of Higher Education and Science. Funding for Education: <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/higher-education/danish-universities/the-universities-in-denmark/economics-of-university-sector/funding-for-education>

¹²⁷ Ministry of Higher Education and Science. Funding for Education: <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/higher-education/danish-universities/the-universities-in-denmark/economics-of-university-sector/funding-for-education>

¹²⁸ Ministry of Higher Education and Science. Funding for Education: <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/higher-education/danish-universities/the-universities-in-denmark/economics-of-university-sector/funding-for-education>

Kõrgharidusõpingute rahastamine

Taanlased ning Euroopa Liidu ja Euroopa Majandusühenduse riikidest pärit üliõpilased, samuti vahetusüliõpilased ei pea õppimise eest maksma¹²⁹. Teistest piirkondadest pärit üliõpilastele kehtivad õppemaksud. Elamiskulude ja õpingutega seotud kulude hüvitamiseks on loodud riiklik õppetoetuste ja -laenude süsteem (*Danish State Educational Grant and Loan Scheme – SU*)¹³⁰, mida koordineerivad Taani kõrgharidusamet (*Danish Agency for Higher Education*) koos kõrgharidusametuste ja Taani haridus- ja teadusministeeriumiga¹³¹.

Igal üliõpilasel on õigus igakuisele õppetoetusele, mille maksmise kestus sõltub õppimise perioodist ja millele vajadusel lisandub 12 lisakuud¹³². Maksimaalne võimalik toetatud kuude arv bakalaureuseõppest magistriõppeni on 70. Selle perioodi sees on lubatud ka eriala vahetada. Kui üliõpilane on kõik toetused ära kasutanud, siis viimase abinõuna on tal võimalik taotleda lõpetamise laenu (*completion loan*) – seda toetust pakutakse vaid nominaalaja viimasel aastal¹³³. Koos vanematega elavad üliõpilased saavad väiksemat toetust, võrreldes vanematest eraldi elavate üliõpilastega¹³⁴. Kui mingil õppeaastal ületab üliõpilase isiklik sissetulek seatud miinimumi, peab ta osa sellel õppeaastal saadud laenust ja toetusest tagasi maksma ning lisaks veel 7% saadud summast. Samas on võimalus tagasimaksmise asemel mingil perioodil toetusest keelduda. Teatud olukordades (nt haigus) on võimalik taotleda lisatoetusi. Lisatoetusi on võimalik taotleda ka vastset lapsevanemaks saanutel: emadel kuni 12 kuu ulatuses ning isadel kuni kuue kuu ulatuses. Toetustele lisaks on üliõpilastel õigus taotleda riigilt õppelaenu, mille intressimäär fikseerib parlament. Hiljemalt aasta pärast õpingute lõppemist peavad üliõpilased hakkama laenu tagasi maksma ning laenu tuleb tagasi maksta 15 aastaga.

Katkestamise põhjuste uuringud

Aarhuse ülikooli katkestajate uuring (Ostergaard 2013) näitas, et katkestanud ei suutnud seostada õpitavat eriala tulevase tööga. Selle tagajärjeks oli motivatsiooni langus ning ülikoolist väljalangemine. Tulemused on kooskõlas viimaste aastate aruteludega vajadusest seostada ülikoolis õpetatav rohkem tööturul nõutavaga, ent kehtiv *taximeter* rahastamissüsteem seda ei võimalda.

¹²⁹ Ministry of Higher Education and Science. The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark (SU): <http://ufm.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme>

¹³⁰ SU (The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark): <http://ufm.dk/lovstof/gaeldende-love-og-regler/uddannelsesstotte-mv/su>

¹³¹ Ministry of Higher Education and Science. The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark (SU): <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme>

¹³² Ministry of Higher Education and Science. The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark (SU): <http://ufm.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme>; *National Report regarding the Bologna Process Implementation 2009–2012. Denmark*: <http://www.ehea.info/Uploads/National%20reports/Denmark.pdf>

¹³³ Uddannelses- og Forskningsministeriet. Grants and Loans Amounts: <http://www.su.dk/English/Sider/amounts.aspx>; *National Report regarding the Bologna Process Implementation 2009–2012. Denmark*: <http://www.ehea.info/Uploads/National%20reports/Denmark.pdf>

¹³⁴ Ministry of Higher Education and Science. The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark (SU): <http://ufm.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme>

Teine samas Aarhusi ülikoolis tehtud katkestajate uuring (Larsen 2000) näitas, et stimuleeriv ja üliõpilase võimetele vastav akadeemiline keskkond on olulisem kui üldine sotsiaalne keskkond (eelkõige läbisaamine teiste üliõpilastega). Ootuspäraselt on leitud, et kui üliõpilane on seesmiselt kõrgelt motiveeritud, siis katkestab ta väiksema tõenäosusega (Larsen 2000, Joensen 2007). Katkestamise risk on madalam ka siis, kui valitud eriala on üliõpilase eelistatum valik ning tema gümnaasiumi lõpuhinded on kõrgemad (Larsen 2000).

Üldiselt on ka Taani andmetel leitud, et sarnaselt teiste riikidega on katkestamise põhjused mitmetahulised ning katkestamiseni viib kombinatsioon haridusega seotud, akadeemilistest (nt õpikeskkond, akadeemilised nõuded) ja isiklikest põhjustest (Troelsen 2011, DAMVAD 2013). Isiklike põhjuste hulgas tuuakse sagedamini välja depressioon, stress, raskused õpingute ja pereelu ühildamisel, samuti majanduslikud raskused. Isikliku laadi põhjused esinevad üldjuhul koos akadeemiliste põhjustega (DAMVAD 2013). Joensen (2007) tõendas, et kõrge akadeemilise võimekusega ja koolis kohalkäivad üliõpilased katkestavad õpingud väiksema tõenäosusega. Lisaks näitas ta, et nädalas vähem kui 20 tundi töötavate üliõpilaste akadeemilised tulemused on paremad, võrreldes nädalas rohkem kui 20 tundi töötavate üliõpilastega. Samas uuringus leiti, et nädalas vähem kui 20 tundi töötavad üliõpilased leiavad võrreldes mittetöötavate üliõpilastega tulevikus suurema tõenäosusega töökoha. Järelikult võib osalise ajaga töötamine õpingute kõrvalt üliõpilasele ka kasulik olla.

Katkestamise ennetamise meetmed ja meetmete mõju uuringud

Taanis kasutatakse katkestamise ennetamiseks kõikidel haridustasemetel laialdaselt personaalset juhendamist ja nõustamist (Danish Agency for Universities and Internationalisation 2012, Quinn 2013: 90). Lähtutakse põhimõttest, et katkestamise vältimiseks peavad noored ja ka täiskasvanud tegema oma haridusteel kaalutletud valikuid. Juhendamine ja nõustamine hariduses on reguleeritud seadustes¹³⁵. Juhendamist ning nõustamist pakutakse kõrgharidusele eelnevates astmetes aga ka näiteks noorte nõustamiskeskustes, regionaalsetes nõustamiskeskustes, e-nõustamisena, riiklikus nõustamisportaalil ja täiskasvanute hariduskeskustes (Danish Agency for Universities and Internationalisation 2012). Ülikoolid võimaldavad sisseastunutele nõustamist nii õppekava ja eriala kui ka edasiõppimis- (magistri- ja doktoriõppes) ning karjäärivõimaluste kohta. Lisaks pakutakse psühholoogilise nõustamise teenuseid – kõik need teenused on immatrikuleeritud üliõpilastele tasuta (National Report regarding the Bologna Process Implementation 2009–2012. Denmark).

Katkestamise ennetamise meetmete hulgas on ka enam kui pool aastat oma õpingutes maha jäänud üliõpilaste individuaalne jälgimine ning nõustamine tekkinud olukorra hindamiseks ja lahendamiseks (Danish Government 2009: 10–11, National Report regarding the Bologna Process Implementation 2009–2012. Denmark).

Katkestamise vähendamiseks karmistati Taanis 2009. aastal üleriigiliselt sisseastumistingimusi, et ühtlustada üliõpilaste taset (National Report regarding the Bologna Process Implementation 2009–2012. Denmark). Lisaks sisseastumistingimuste karmistamisele on suurendatud erialaspetsiifiliste sisseastumistestide osakaalu. Ka Taani andmetel (nt meditsiinitudengite näitel) on leitud, et rangemad kriteeriumid sisseastumisel (erialaspetsiifilised sisseastumistestid) aitavad välja valida võimekamad ja motiveeritumad ning seega väiksema katkestamise riskiga üliõpilased (O'Neill jt 2011, O'Neill jt 2014).

¹³⁵Danish Ministry of Education. Guidance: <http://www.eng.uvm.dk/Fact-Sheets/Guidance>

Sarnased tulemused saadi kehakultuuri õppima asunud üliõpilaste hulgas (O'Neill jt 2014) – õppekava eripäradega arvestavad sisseastumistestid tagavad üliõpilase ja õppekava vahel parema sobivuse (*better fit, matching*) kui gümnaasiumi lõpuhinnetel põhinev sisseastumissüsteem.

Samaaegselt üleriigiliste sisseastumistingimuste karmistamisega astuti konkreetseid samme selleks, et motiveerida noori õpingutega varem alustama (st kohe pärast keskkooli või muu nõutud haridusasutuse lõpetamist). Eelis anti neile üliõpilastele, kellel oli eelmise õppeastme lõpetamisest möödunud kuni kaks aastat. Selle tagamiseks saadeti noortele, kes polnud veel kõrgharidusõpingutega alustanud või neid lõpetanud, enam kui 43 000 isiklikku kirja üleskutsega omandada kõrgharidus (Danish Government 2009: 10–11).

Lisaks üleriigilistele meetmetele on üliõpilaste õpingute lõpetamise soodustamiseks loonud meetmeid ka ülikoolid. Need meetmed on ülikooliti väga erinevad. Arvatakse, et ülikoolid ise on kõige paremas positsioonis üliõpilaste õpingute edenemise jälgimiseks ja vajalikuks osutuvate meetmete väljatöötamiseks ja rakendamiseks (Ministry of Science, Technology and Innovation. The University Evaluation 2009: 56).

Näide ülikoolist

Aarhuse Inseneriteaduste Kolledži meetmed katkestamise vähendamiseks (Bennedsen 2011):

Kõige olulisemaks peetakse Aarhuse Inseneriteaduste Kolledžis vestlusi üliõpilastega ning mentorite kasutamist üliõpilaste juhendamisel ja nõustamisel. Inseneriteadustes on väljalangemine kõige suurem esimesel aastal. Katkestajad jagunevad üldiselt kaheks – need, kes valivad teise eriala, ning need, kes langevad kõrgharidussüsteemist välja. Väga oluliseks peetakse potentsiaalse üliõpilase põhjalikku ettevalmistust. Selleks korraldatakse õpilastele külaskäike ülikoolidesse, et tutvuda üliõpilaste ja õppejõudude ning õpikeskkonna ja õppekavaga. Kui keskkooli lõpetamise ja kõrgkooli astumise vahele jääb paus, on võimalik läbida nädalane matemaatika meeldetuletuskursus. Ülikoolis õppimise ajal jälgitakse sisseastunute osalemist kursustel, soovijatele pakutakse ainekursusi kõrgkoolis õppimise eripäradest (sh õpitehnikatest ja –oskustest). Esimese semestri keskel kutsutakse iga üliõpilane umbes kümneminutilise vestlusele üliõpilasnõustajaga. Vestluse käigus püütakse jõuda selgusele, kas värske üliõpilane suudab ja on võimeline valitud erialal õppimist jätkama või tuleks muid variante kaaluda (nt eriala vahetamine). Samuti selgitatakse vestluse käigus välja, kas üliõpilasel on muid probleeme, mida oleks vaja lahendada koostöös üliõpilasnõustajaga. Nendele üliõpilastele, kes on selleks soovi avaldanud või kes seda nõustaja hinnangul vajavad, pakutakse teatud abistavaid kursusi (nt eksamiteks valmistumise kursused). Üliõpilasmentorite tuge pakutakse kõikidele uutele sisseastunutele. Ühel mentoril (vanem üliõpilane) on reeglina 5–6 juhendatavat, kellega kohtutakse vähemalt viis korda semestris. Kui üliõpilane ei ilmu eksamile või kukub seal läbi, teavitatakse sellest üliõpilasnõustajat, kes võtab üliõpilasega ühendust ning pakub vajadusel abi ja nõustamist (nt igakuine raport õpingute edenemisest). Üldine idee, mida järgitakse ja väärtustatakse, on see, et sarnaste probleemidega üliõpilastele luuakse ühiseid (tugi)grupe.

Ülikoolide ja haridusasutuste koostöös on valminud nii rahvusvahelisel kui ka Taani kogemusel põhinev katkestamise ennetamise analüüsi ja järelduste raport, kus rõhutatakse järgmisi olulisi tegevusi (Larsen jt 2013: 150–156):

- oluline on eristada vabatahtlikku ja sunnitud katkestamist (ja sellest tingitud erinevat käitumist, erinevaid valikuid ja tagajärgi);
- valede erialavalikute vähendamine eeldab teavitustööd ja potentsiaalsetele üliõpilastele võimalikult varakult informatsiooni jagamist;
- katkestamise ennetamisel on kõige olulisem varajane ja individuaalne kontakt üliõpilasega (sisseelamisprogrammid, tutvustusüritused);
- ülikoolide poolt katkestamisega seotud andmete kogumine ja analüüsimine (katkestamise põhjused; küsitlused eksmatrikuleeritud üliõpilaste seas, selgitamiseks nende edasist käekäiku; heade kogemuste jagamine ülikoolide vahel);
- ülikoolide ja riigi poolt rakendatud meetmete tulemuslikkuse hindamine katkestamise ja lõpetamise kontekstis (seni on seda väga vähe tehtud);
- ülikoolide ja teaduskondade otsustuspädevusse kuuluvate tegevuste ja projektide (seminarid, ühised väljasõidud, arutelud, erialaseltsid jms) soodustamine, sest need suurendavad üliõpilaste lõimumist ülikooliga (akadeemiline ja sotsiaalne lõimumine);
- tähelepanu pööramine õpikeskkonnale, sealhulgas õpetamise kvaliteedile, õppe- ja eksamikorraldusele (julgestav, motiveeriv ja võimetele vastav õppekeskkond);
- ülikoolidel on võimalik üliõpilaste valikuid ning käitumist mõjutada teatud piirini (nt üliõpilase sotsiaalmajanduslik taust).

Vabatahtliku katkestamise all mõeldakse üldjuhul eriala vahetamist: katkestanud üliõpilane võib jätkata oma õpinguid teisel erialal, teises teaduskonnas või ülikoolis. Sunnitud katkestamise all peetakse silmas seda, et kuigi üliõpilane sooviks õpinguid jätkata, siis majanduslikel või tervislikel vms põhjustel ei ole see võimalik. Katkestanud üliõpilane võib kõrgharidussüsteemist lahkuda ning sinna mitte naasta. Ka riigi- ja ülikoolipoolsed võimalused sekkumiseks on erinevate katkestamise põhjuste ja käitumiste puhul erinevad. Teadlikud erialavalikud eeldavad head teavitustööd enne kõrgkooli astumist – sellega tegelevad eespool kirjeldatud noorte nõustamiskeskused, regionaalsed nõustamiskeskused jms. Üliõpilaste aktiivne nõustamine ja juhendamine on Taani kõrgharidussüsteemis väga olulisel kohal, ent tõendid nimetatud tegevuste efektiivsuse kohta katkestamise ja lõpetamise kontekstis puuduvad (seda ei ole analüüsitud). Teavitustöö alla kuulub ka gümnaasiumide ja kõrgkoolide vaheline koostöö (nt infopäevad, tutvustusüritused). Kuigi kõrgharidusasutustes peetakse katkestamise põhjuste analüüsimist vajalikuks, siis vähesed ülikoolid tegelevad sellega – ülikoolide tasandil ei ole katkestamisega seotud andmete kogumine muutunud tavapäraseks (nt katkestajate uuringud katkestamise ajal ja hiljem). Ühe ohuna tuuakse välja, et katkestanutega hilisem kontakteerumine võib kujuneda keeruliseks. Samuti on katkestamise kogemus sügavalt isiklik ning sellest rääkimine võib erinevatel põhjustel olla raske.

Taanis liitus vaid Aarhuse ülikool nn TRACKIT projektiga (*Tracking Learners` and Graduates` Progression Paths*), mida koordineeriti koostöös Rootsi ja Kreeka ülikoolide ning Iirimaa Ülikoolide Assotsiatsiooniga aastatel 2010–2012¹³⁶. Projekti eesmärgiks oli selgitada ja analüüsida Euroopa ülikoolides rakendatavaid üliõpilaste kõrghariduses edenemise jälgimise süsteeme, et hinnata, millised lähenemised on asjakohased ja mõjusad selleks, et tuvastada lõpetanud üliõpilaste liikumised kõrgharidussüsteemi sees ning sellest välja tööturule. Projektis vaadeldi olemasolevaid katkestamise kohta kogutavaid andmeid, ent eelnevalt

¹³⁶ European University Association. Tracking Learners` and Graduates` Progression Paths: Background: <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/building-the-european-higher-education-area/projects/tracking-learners-and-graduates-progression-paths.aspx>

kirjeldatud põhjustel ei ole ülikoolidel õnnestunud juurutada häid kogemusi andmete regulaarseks kogumiseks.

Taanis on läbi viidud vähe uuringuid, hindamaks erinevate reformide ja muudatuste mõju kõrghariduse katkestamisele. Selle üheks põhjuseks võib olla suhteliselt madal katkestamise määr võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega, ent fookuses on olnud õpingute õigeaegne lõpetamine nominaalaja piires. Seoses riiklike õppetoetuste ja -laenude süsteemiga on hinnatud seda, kuidas mõjutas 1988. aasta õppetoetuste tõstmise reform kõrgkooliõpingute katkestamist ja lõpetamist (Arendt 2008): ilmnes, et enamasti olid kõrgemad õppetoetused katkestamisega seotud negatiivselt, ent tulemused ei olnud kõikide mudelite puhul stabiilsed. Samuti ilmnes, et toetuse tõstmine oli vastupidises seoses üliõpilase palgatöötundide arvuga – kõrgem toetus vähendas üliõpilase palgatöötunde. Nielsen jt (2008) hindasid 1988. aasta reformi mõju sisseastumisele (nõudluspoolele) ning leidsid, et kõrgemad toetused suurendasid nõudlust kõrghariduse järele.

Kokkuvõttes saab tõdeda, et Taanis rakendatud suuna kohaselt peavad ülikoolid ise pingutama selleks, et välja selgitada kõrgharidusõpingute katkestamise põhjuseid ning seeläbi lahti mõtestama, kuidas ja milliste meetoditega katkestamist ennetada ja vähendada. Oluline on mõista, et kõiki katkestamiseni viivaid tegureid ei ole võimalik ülikoolil mõjutada (nt pere sotsiaalmajanduslik taust, mille mõjutamise vahendid on riigi käes eelkõige riikliku õppetoetuste ja -laenude süsteemi vahendusel), ent tugev akadeemiline (sh sotsiaalne) lõimumine ning kvaliteetne õpikeskkond on ülikoolide endi kujundada.

10. ARUTELUSEMINARIDE TULEMUSED

Aruteluseminaride eesmärgiks oli analüüsida välisriikides rakendatud tulemuslike meetmete kasutamise võimalikkust Eesti kontekstis. Kokku viidi läbi kaks aruteluseminari (Tartus ja Tallinnas). Esindatud olid haridus- ja teadusministeerium, Tartu ülikool, Eesti maaülikool, Tartu tervishoiu kõrgkool, Tallinna ülikool, Tallinna tehnikaülikool, Tallinna tehnikakõrgkool ning Eesti infotehnoloogia kolledž. Järgnevalt on teemade järgi välja toodud arutelude tulemused.

Andmete kogumine ja jagamine

Aruteluseminaril toodi välja see, et kuigi enamikes riikides ei koguta süstemaatiliselt andmeid katkestamise kohta, siis statistika korrastamisel väärriks esile tõstmist Holland, kus katkestamise ja lõpetamise määra jälgimisel on korruga kasutusel mitmed erinevad näitajad. Oluline on eristada ning jälgida nii neid tudengeid, kes vahetavad esimesel aastal eriala või ülikooli kui ka neid üliõpilasi, kes kukuvad kõrgharidussüsteemist välja. Kõrgkoolidel on võimalik teha andmete kogumisel ja jagamisel koostööd, et saada parem ülevaade sellest, kui suur osa üliõpilastest vahetab kõrgkooli ja kui paljud katkestavad esimesel aastal õpingud ning langevad seetõttu kõrgharidussüsteemist välja. Põhimõtteliselt on võimalik sellist analüüsi Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS) andmetel teha, ent seni ei ole seda tehtud.

Selleks, et Eesti katkestamise ennetamise süsteemi täiustada, tuleks regulaarselt läbi viia katkestanute uuringuid. Praegu puudub selles osas järjepidevus. Lisaks ei ole hinnatud seda, kuivõrd kulukas on katkestamine kõrgkoolile ja ühiskonnale laiemalt – ehk üldisemalt, kas katkestamise ennetamiseks tehtavad kulutused ja saadav kasu lõpetamisest on põhjendatud võrrelduna selle olukorraga, kui katkestamisi ei püütaks vältida.

Katkestamise kontekstis peab kõrgkoolide üleseks ühendavaks eesmärgiks olema see, et iga võimekas ja motiveeritud üliõpilane leiaks talle sobiva ning tema potentsiaali maksimaalselt avava eriala ja kõrgkooli. Sarnaselt teiste riikide kogemusele leidsid ka Eesti kõrghariduseksperdid, et katkestamine iseenesest ei ole halb ning teatud katkestamise määr on loomulik. Oluline on, et katkestanud noore või täiskasvanuga edasi tegeletaks. Siin tekib küsimus, kelle ülesanne peaks olema katkestanuga suhtlemine ja temaga edasi tegelemine, kui ta on eksmatrikuleerimisel või juba eksmatrikuleeritud. Ühe võimalusena nähti maakondlike nõustamiskeskuste kaasamist. Kõik katkestanud ei vaja sellist vestlust, ent see võimalus võiks olla. Muuhulgas oleks võimalik sellises vormis nõustamisel rõhutada, et inimesele jääb endiselt võimalus kõrgharidus või muu haridus omandada, sest aruteluseminaril osalenute kogemuse kohaselt on kõrgkoolis õppimine kahjuks endiselt seotud erinevate eelarvamuste ja stereotüüpidega (nt vanusepiirangud kõrgkoolis õppimisel või see, et pärast katkestamist ei saa kõrgkooli naasta).

Seniste projektide, programmide ja ellukutsutud portaalide efektiivsus

Kõrghariduseksperptide hulgas tekitab küsitavusi TULE programmi efektiivsus. Aruteluseminaril osalenute hinnangul tõi TULE programm küll kunagi kõrgkooliõpingud katkestanud tagasi õppima, kuid mingi aja pärast katkestavad paljud neist kõrgkooliõpingud uuesti. Seetõttu on tarvis hinnata, mis TULE programmi puhul toimis ja mis mitte ning kas ja millistel tingimustel on seda mõistlik tulevikus rakendada.

Kriitiliselt suhtuti aruteluseminaridel sellistesse projektidesse nagu „Tudengiveeb“, „Rajaleidja“ ja praegused maakondlikud nõustamiskeskused. Inimesed on küll formaalselt tööl, ent tööd, mida teha, ei

ole või on sellel vähe tulemust (vähe lehekülastusi, kuna tõenäoliselt ei ühildu inimeste ootused nende portaalide poolt pakutavaga). Lisaks puudub teave nende tulemuslikkuse ja tõhususe kohta. Maakondlikud nõustamiskeskused peaksid olema osa põhikooli-, gümnaasiumi- ja kõrgharidusvõrgustikust. Näiteks üleminekul ühelt haridustasemelt teisele võiks maakondlikku nõustamiskeskust kasutada vahelülina. See oleks sarnane Taani väga nõustamiskesksele süsteemile, kus maakondlikud, regionaalsed ja kohalikud nõustamiskeskused on populaarsed nii õpilaste kui üliõpilaste, aga ka täiskasvanud õppijate hulgas ning kus iga abivajajat nõustatakse individuaalselt lähtuvalt tema vajadustest.

Teadlik valik ja sisseastumine

Selleks, et üliõpilaste erialavalik oleks teadlikum ja varakult õige, käivad kõrgkoolid gümnaasiumides oma õppekavasid ning õppejõudusid tutvustamas. Aruteluseminaril osalenute hinnangul ei aita sellised massiüritused, mida saadavad lihtsad loosungid (nt „Tulge meile õppima, sest meil on kõige paremad lõunad“) ja pinnapealne info erialade kohta, tulevastel üliõpilastel teadlikumaid valikuid teha. Ka erialade tutvustamisel võiksid kõrgkoolid enam koostööd teha: tutvustusi peaks ühendama eriala propageerimine ja ühte eriala võiksid käia koostöös esitlemas erinevad kõrgkoolid. Praegu see ei toimi, sest kõrgkoolid konkureerivad omavahel.

Erialade ning kõrgkoolide tutvustamine peaks toimuma gümnaasiumides (võimalusel isegi põhikooliastmes) koostöös karjäärinõustamise ja -planeerimisega. Näiteks gümnaasiumides valikainena pakutava kursuse jooksul võiksid regulaarselt oma erialast ja tööst käia rääkimas erinevate valdkondade eksperdid. Tekib põhjendatud küsimus, kes peaks eriala tutvustama ja seda tulevaste üliõpilaste ees gümnaasiumis esindama, et järelkasvu kindlustada. Sellele küsimusele ei osanud arutelul osalenud kõrghariduseksperdid ühest vastust anda, aga välja pakuti nii koolide karjäärinõustajaid, kõrgkooli, erialaliite kui ka vastava eriala eksperte.

Tallinna tehnikakõrgkoolis on erialaspetsiifilised sisseastumiseksamid näidanud, et nende eduka sooritamise tulemusena kõrgkooli sissesaanud üliõpilased lõpetavad suurema tõenäosusega kui need, kes on sisseastunud vaid lõpueksamite põhjal. See on kooskõlas ka teiste riikide kogemusega. Lisaks muudavad sisseastumiseksamid ja ka üldiselt rangemad vastuvõtukriteeriumid ning lävendite kasutamine üliõpilaskonna homogeensemaks (sarnasele tulemusele on jõutud teistes riikides, kus on üleriigilist sisseastumist rangemaks muudetud, nt Taanis). Eesti kõrgkoolide senine kogemus on näidanud, et vanemate surve ning kaaslaste eeskujul kõrgkooli ja eriala valimine viib varem või hiljem katkestamiseni või erialaga mitte seotud tööle. See tekitab omakorda küsimuse õpitud eriala otstarbekusest.

Eesti infotehnoloogia kolledži kogemus on näidanud, et neil on järjest vähem vale erialavaliku tõttu katkestanuid. Selle tingib ühelt poolt väga spetsiifiline eriala, kuid teisalt on kasvanud nende teadlike ja kogenumate üliõpilaste hulk, kes on juba mingi kõrgkooli või eriala lõpetanud ning soovivad ennast just infotehnoloogia valdkonnas täiendada.

Tööandja, töötamine ja õppimine

Tallinna tehnikaülikooli kogemus on näidanud, et kuigi kuni 70% üliõpilastest töötavad, siis see ei ole katkestamise peamine põhjus – enamik saavad siiski edukalt õpingute ja töötamise ühildamisega hakkama. Oluline on ka praktika sooritamine ja seeläbi esmase töökogemuse saamine, mis võib tulevikus õpingute tulemuslikkust parandada (suurem erialateadlikkus, kompetents, pühendumus). Samas tööandja

suhtumine õpingutesse sõltub erinevatest teguritest (eriala, töötamise sektor ja tegevusala, kasu tööandjale jne) ning tööandja võib õpingute alustamise ka tööle värbamisel tingimuseks seada. See ei pruugi lühiajaliselt ühilduda tööle asuva inimese motivatsiooniga: töötaja ei ole kõrgkooliõpingutest huvitatud, ent kuna see on tööle asumise tingimus, siis astub ta kõrgkooli. Kõrgharidusekspertid leiavad, et tööandjad võiksid kõrgharidust enam väärtustada. Sageli aga ei vaata tööandjad (nii avalikus sektoris kui ka erasektoris) akadeemilisi tõendeid, mis aineid ja millistele hinnetele on inimene läbinud. Akadeemilises tõendis sisaldub aga oluline taustainformatsioon töötaja huvidest, tugevustest ja nõrkustest.

Aruteluseminaridel osalenud kõrgharidusekspertid väärtustasid ka koostööd tööandjaga, sest see võimaldab erialakesksemate õppekavade välja töötamist ning enam tööturu ja tööandja vajadustest lähtumist. Selle tulemusena mõistavad värsked üliõpilased kiiremini, millist eriala nad on õppima asunud. Lisaks on olulised erialasse sissejuhatavad ained, mis toimuvad kõrgkoolide esindajate hinnangul kõikides kõrgkoolides. Samas tuleb teadvustada, et on erialasid, kus tööturu võimalused ja perspektiiv on laiemad, ning on erialasid, kus need on kitsamad.

Riskirühmadesse kuuluvad õppijad (täiskasvanud, erivajadustega õppijad) Eesti kõrgkoolides esitavad uusi nõudmisi akadeemilisele ja administratiivsele personalile. Näiteks täiskasvanud õppijad, kes üldjuhul omandavad kõrgharidust töötamise kõrvalt, vajavad teistsugust lähenemist kui statsionaarse õppe üliõpilased. Täiskasvanud õppijate puhul on olulisem paindlikkus, ent järeleandmisi ei tohiks teha õpioskuste arendamisel ning õpitulemuste saavutamisel, samuti õpieesmärkide seadmisel. Sarnaselt statsionaarse õppe üliõpilastele väärtustavad kõrgharidusekspertide hinnangul ka täiskasvanud üliõpilased loengutes ja seminarides kohalkäimist ning teiste üliõpilaste ja õppejõududega silmast-silma kohtumist.

Hea akadeemiline ja sotsiaalne keskkond

Eesti kõrgharidussüsteemis töötavad inimesed ei soosi sellist kõrgharidussüsteemi, kus inimesel on võimalik sisuliselt igavesti üliõpilaseks jääda (nt Rootsi). Kõrgharidusekspertide hinnangul ei ole selline süsteem efektiivne. Ressursside kasutamine kõrgharidussüsteemis peab olema väheneva üliõpilaste arvu taustal tulemuslik ja efektiivne. Soome näitel subsideeritud lõunate võimaldamine on Eesti oludes liiga kallis – kõik üliõpilased ei vaja subsideeritud toitlustamist. Sellest tähtsam on ühine ruum ja keskkond, kus näiteks koos teiste kaasüliõpilaste, administratiivse personali ja õppejõududega lõunat süüakse või muul viisil vaba aega veedetakse (nt vaba aja ruumis lauatennist mängides).

Katkestamise ennetamisel hinnatakse õppetoetuste tõstmisest tähtsamaks hea akadeemilise keskkonna kujundamist – üliõpilaste ja õppejõudude tihedamat suhtlemist ja tundmaõppimist soosib ühine keskkond (loengud, seminarid, praktikumid, erialaseltside õhtud jms). Väljaspool õppetööd on ühist aega, kohta, motivatsiooni ja eesmärki kogunemiseks leida märksa keerulisem.

Hea akadeemilise ja sotsiaalse keskkonna kujundamise aluseks on toimivad tuutori- ja mentorprogrammid. Igal õppejõul võiks olla teatud arv üliõpilasi, kellele ta on õpingute jooksul mentoriks. Mentoriks olemine eeldab lisaks erialasele pädevusele teatud isiksuseomadusi ja sotsiaalseid oskusi, mille arendamine on aluseks süsteemi kestlikule toimimisele. Hiljutine uurimus üliõpilaste ja õppejõudude rollidest ülikoolis (Vadi jt 2014) näitas samuti, et kui üliõpilased ootavad õppejõult enam käitumist innustava liidrina ja eestvedamist, siis õppejõud ise väärtustavad erialast kompetentsi ja pühendumust.

Katkestamise ennetamisel ja vähendamisel on seetõttu olulisem just kollegiaalsete suhete väärtustamine, mille aluseks on üliõpilaste ja õppejõudude koostöö ning partnerlus. See on suund, mille on omaks võtnud ka teiste riikide kõrgkoolid (eriti Suurbritannias) – tugev ühtekuuluvus- ja seotustunne loovad positiivse kõrgkoolikogemuse ja soodustavad kõrgharidusõpingute edenemist.

Tallinna ülikoolis on katkestamist ennetava meetmena leidnud rakendust nõustajate ja üliõpilaste vahelised nn ennetavad grupikohtumised ja -vestlused, kus arutatakse ühiselt tekkinud muresid ning püütakse neile koos lahendus leida. Grupikohtumine on toimiv viis nende lahendamiseks. Osalenud üliõpilaste tagasiside rühmakohtumistele on positiivne.

Tuutorid on kõrgkoolide struktuuris nähtaval ja olulisel kohal. Tuutorid seisavad nii sotsiaalses kui psühholoogilises mõttes esmakursuslastele lähemal ning on seetõttu oluliseks vahelülis enne administratiivse või akadeemilise personali juurde pöördumist. Loodud vahelüli aitab jagada positiivseid kogemusi, aga ka tuvastada sotsiaalseid probleeme, mis ei pruugi jõuda teema tundlikkuse tõttu kõrgematele tasanditele (nt koolikiusamine). Eesti tuutorprogrammid on kõrgharidusekspertide hinnangul edukad ning nende rakendamine esimesel õppeaastal on levinud praktika. Samas on oluline, et ühistegevused jätkuksid ka järgnevatel aastatel.

Sagedamini arutatakse kõrgharidusõpingute jätkamist või katkestamist sõprade ning perekonnaliikmetega, mistõttu nõustaja või õppekorraldusspetsialisti juurde jõutakse alles eksmatrikuleerimisdokumentide esitamisel – siis on aga sageli hilja, et katkestajaga kontakti saada ja tema otsust mõjutada. See viitab vajadusele juba hariduse varasematel astmetel kujundada positiivseid hoiakuid nõustamise ja nõustajate suhtes. Üliõpilane pöördub üliõpilasnõustaja poole siis, kui tal on olemas varasem kogemus või ta on teadvustanud ja saanud erinevate infokanalite vahendusel aru pöördumise vajalikkusest.

Üldiselt ilmnes arutelu käigus, et katkestamise ennetamisel ja katkestanute tagasitoomisel on kõrgkoolidel endil paremad võimalused, see tähendab nii koordineerimise, katkestanutega kontakti saamise, aga ka vastavate tugiteenuste kujundamise seisukohast. Haridus- ja teadusministeeriumi ülesandena nähakse nende ülesannete ja meetmete realiseerimiseks ja rakendumiseks vajalike ressursside jagamist.

Õppimine ja õpetamine

Kõrgkoolide senine kogemus on näidanud, et arvestades sisseastujate erinevat tausta on teatav tasemete ühtlustamine tasanduskursuste kaudu vajalik. Tasanduskursused on levinud sisuliselt kõikides kõrgkoolides, ent need nõuavad lisaressusse (õppejõud, koht ja materjalid) ning sageli ei registreeru nendele üliõpilased, kes neid tegelikult vajavad. Tasanduskursuste puhul on probleemiks nende vabatahtlikkus. Kõrgkoolide ülesanne on akadeemiliselt võimekate ja motiveeritud üliõpilastega tegeleda ning need üliõpilased eduka lõpetamiseni suunata. Üliõpilaste järeleaitamine ja tasemete ühtlustamine on võimalikud ning mõistlikud teatud piirini, edasi tuleb juba kaaluda valitud eriala sobilikkust üliõpilasele ning tehtavate kulutuste põhjendatust.

Kõrgkoolid pakuvad karjääriplaneerimise, õpioskuste, enesetõhususe arendamise ja motivatsioonikursusi, mille eesmärgiks on parandada üliõpilase akadeemilist hakkamasaamist ja tema õpikogemust kõrgkoolis. Samas on need kursused, mis toimivad paremini väiksemates rühmades, mitte „massiloengu“ vormis. Seetõttu ei võimaldata neid kõigile (ei ole kohustuslikud). Paradoksaalselt domineerivad esimesel kursusel ja esimesel semestril üldised, sissejuhatavad nn „massiloengud“, mis on mõeldud korruga mitme eriala

üliõpilastele. See võib muuta üliõpilastega kontakti saavutamise keeruliseks, aga ka erialakaugeks (st ei tajuta täpselt, mida ikkagi on õppima tulnud). Sellistel loengutel on keerulisem jälgida ka üliõpilaste kohalkäimist ja õppimise aktiivsust.

Aruteluseminaril osalenute hinnangul vajab Eesti kõrgharidussüsteem rohkem oma eriala entusiastlikult ja kirglikult edasiandvaid õppejõudusid, kes suudaksid samal ajal enda eriala ainetes arendada üliõpilaste üldiseid oskusi ja spetsiifilisi õpioskusi. Õppejõudude metoodilist pagasit tuleb kõrgharidusekspertide hinnangul kindlasti järjepidevalt parandada. Seminaridel osalenute hinnangul ei tohiks esimesel semestril lasta tekkida olukorral, kus õppejõud annab vaid loenguid ning hinne kujuneb semestri lõpus toimuva eksami tulemusena. See on liiga järsk üleminek gümnaasiumist kõrgkooli ning metoodiliselt nõrk lähenemine. Kui gümnaasiumis nõutakse regulaarselt kodutöid ja vastamisi, siis kõrgkoolis esimesel semestril täiesti vastupidise olukorra tekitamine mõjub tulemustele ning edasijõudmisele üldjuhul halvasti¹³⁷. Üliõpilased ei oska veel oma aega planeerida ning samuti puudub neil kogemus ja arusaam sellest, millises mahus tööd nõuab tegelikult 1 EAP.

Ka ebapiisav tagasiside ja tunnustamine pärsivad üliõpilaste õpingute edenemist. Õppejõudude ajanappuse leevendamiseks on erinevates kõrgkoolides loodud õppeassistentide ametikohad. Praktikumide andmine on usaldatud edasijõudnud kaastudengitele. See teenib samaaegselt kahte eesmärki: leevendab õppejõu koormust ja annab üliõpilastele võimaluse julgelt küsida ja aktiivsemalt praktikumides osaleda (kaasüliõpilaste poole on reeglina lihtsam pöörduda kui õppejõu poole).

Kõrgharidusekspertide hinnangul aitab katkestamisi ennetada ja õigel ajal reageerida see, kui üliõpilaste kohalolekut loengutes ja seminarides enam jälgitaks ja fikseeritaks. Teatud arvu puudumiste korral saadetak üliõpilasele personaalne kiri või võetak temaga muul viisil ühendust. See kasvataks ka üliõpilase vastutust oma õpingute ja ülikooli ees.

Kõrgharidusõpingute rahastamine, õppetoetused ja õppelaenud

Kõrgkoolide esindajate hinnangul on erialastipendiumid (eeldavad vähemalt 30 EAP kogumist), vajaduspõhised õppetoetused ja tulemuspõhised stipendiumid ning nende saamisega kaasnevad nõuded¹³⁸ tõstnud üldist õpingutes edasijõudmist (kogutakse rohkem ainepunkte). Seda, kas õppetoetustel ja stipendiumidel on ka positiivne mõju lõpetamisele, saab hinnata alles mõne aasta pärast, võrreldes nende erialade lõpetamist, kus näiteks erialastipendiumid olid, nende erialadega, kus erialastipendiume ei olnud. Muuhulgas ei peaks üliõpilane esimesel aastal eriala vahetades kartma toetusest ilmajäämist. Esimesel aastal võiks eriala vahetamine olla administratiivselt lihtne. Toetuste tõstmise seoseid lõpetamise ja katkestamisega saab alles pikemas perspektiivis hinnata, seetõttu ei ole õppetoetuste „lihtsalt“ tõstmine põhjendatud.

Kõrgkoolide esindajate sõnul on õppelaenud ka edaspidi oluline finantsallikas üliõpilaste majanduslikuks toimetulekuks. Sarnaselt Taanile võiks ka Eestis toimida nn lõpetamise laen, mida võimaldatakse siis, kui õppetoetused on ära kasutatud ning üliõpilasel on vaja teha vaid lõputöö (või lõpueksam), mis eeldab muudest kohustustest aja mahavõtmist (sh madalamat töökoormust). Kindlasti kaasneks selle võtmisega kohustus laen tagasi maksta ning seda ka siis, kui lõpetamine siiski mingil põhjusel ei õnnestu.

¹³⁷ Loomulikult on võimalikud erandid.

¹³⁸ Üldiselt eeldavad need täiskoormusel õppimist.

Arutelu tulemusena käidi välja ka mõtte, et selle asemel, et lugeda lõpetajate arvu, tuleks enam tähelepanu pöörata kogutud ainepunktidele. Õppimine ja ainepunktide kogumine on kõrgkoolides soositud selles mõttes, et erinevalt varasemast ei pea üliõpilased maksma ületatud ainepunktide ja seega selle eest, kui nad õpivad rohkem. Üldine kõrgkoolide rahastamismudel, mis sõltub lõpetajate arvust, on seetõttu samuti küsitav ning tekitab sarnaseid probleeme, mida arutatakse näiteks seoses Taani kõrgharidussüsteemi rahastamisega (liiga nõudluspõhine).

Kokkuvõte

Eesti kõrgkoolide senine kogemus on näidanud, et katkestamine on mitmetahuline nähtus. Katkestamiseni viivad reeglina erinevad põhjused koos, sealhulgas vale erialavalik, akadeemiline edasijõudmatus, madal ühtekuuluvus- ja seotustunne, võimetele mitte vastav õpe, raske majanduslik toimetulek jms. Katkestamise ennetamine ja katkestanute kõrgharidussüsteemi tagasitoomine on teatud piirini mõistlikud tegevused. Küll aga on olemas ratsionaalne piir, millest edasi tuleb kaaluda tehtavate kulutuste ja jagatava tähelepanu põhjendatust ning üliõpilase sobivust kõrgkooli või motiveeritust kõrgkoolis õppida. Siiski on oluline jälgida, et tähelepanuta ei jääks võimekad ja motiveeritud õppurid.

11. KOKKUVÕTE

Debatt tasuta või tasuta kõrghariduse üle on uuritud riikides vägagi aktuaalne. Analüüsitud riikide hulgas oli üliõpilase jaoks nii tasuta kõrghariduse (Taani, Iirimaa, Soome, Rootsi ja osaliselt Saksamaa) kui ka tasuta kõrgharidusega (Suurbritannia (v.a Šotimaa), Holland ja Hispaania) riike. Mõningates uuritud riikides (Taani ja Iirimaa) minnakse tõenäoliselt lähiaastail üle tasuta kõrgharidussüsteemile. Selle on tinginud tihe konkurents prioriteetsete valdkondade vahel riigi rahastuse pärast ning 2008. aasta ülemaailmse majandus- ja finantskriisi tugevad mõjud. Seetõttu on kõrgkoolide rahastamine ja juhtimine muutunud enam tulemuspõhiseks. Kõrgkoolide rahastamine on sõltuvalt riigist seotud nii sisseastunud üliõpilaste ja lõpetajate arvu kui ka edukalt eksamid läbinud ja seega ainepunkte kogunud üliõpilaste arvuga.

Õppetoetuste ja -laenude süsteemid on uuritud riikides üldiselt sarnased ning nende saamine eeldab üldjuhul täiskoormusel õppimist. **Õppetoetustele kvalifitseerumise tingimused on sageli viidud sõltuvusse üliõpilase ja tema pereliikmete sissetulekust.** Tihti on õppetoetuse suurus diferentseeritud sõltuvalt sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega või nendest eraldi. Vanematega elavate üliõpilaste õppetoetused on väiksemad. Õppetoetuste saamise aluseks võivad olla ka üliõpilase vanus ja akadeemiline edukus. Vanemate üliõpilaste jaoks on vähem võimalusi ja soodustusi oma õpingute rahastamiseks. Üldiselt võib välja tuua, et **loodud on nii kõikidele üliõpilastele ühesuguse suurusega nn baastoetusi kui ka täiendavaid toetusi hea õppe edukuse korral. Lisaks on loodud toetusi üliõpilaste majandusliku toimetuleku parandamiseks** (sh nt elamiskulude toetused ja transporditoetused).

Eesti läks 2013/2014. õppeaastal üle tasuta kõrgharidusele. Riikide praktika on seoses kõrgharidussüsteemi rahastamise ja üliõpilaste toetamisega erinev ning sõltub laiemalt nii traditsioonidest ja väärtustest kui ka riigirahanduse olukorrast ja majanduslikust võimekusest. **Katkestamise kontekstis puudub ühtselt eelistatud lähenemine kõrghariduse rahastamisel ning üliõpilaste õpingute majanduslikul toetamisel.**

Analüüsitud riikide uuringud katkestamise põhjustest viitavad sellele, et **katkestamiseni ei vii vaid üks konkreetne põhjus, vaid katkestamise otsuse taga on samaaegselt mitu erineva subjektiivse kaaluga põhjust** (DAMVAD 2013, Georg 2009, Heublein jt 2009, Heublein ja Wolter 2011, National Audit Office 2007, Quinn 2013, Troelsen 2011, Schwarzenberger 2008). Kirjanduse põhjal võib välja tuua kaheksa peamist katkestamise põhjuste gruppi:

- vale erialavalik ja väärad ootused;
- ebapiisav ettevalmistus ja puudulikud eelteadmised;
- individuaalsed tegurid (võimekus, pühendumus ja motivatsioon);
- nõrk akadeemiline enesetõhusus ja ebaefektiivsed õpioskused;
- madal sotsiaalne ja akadeemiline lõimumine;
- rahulolematuse õpikeskkonnaga (õppimise ja õpetamisega, õppe ülesehitusega);
- majanduslikud raskused;
- muud isiklikud põhjused (terviseprobleemid, stress ning raskused töös, pere ja õpingute ühildamisel).

Kõige sagedasem põhjus kõrgkooliõpingute katkestamiseks on vale erialavalik, millega on otseselt seotud väärad või ebarealistlikud ootused erialale ning õppekavale. Eesti kõrgkoolides on selle

põhjuseks ka vanemate soovid ja eelistused ning sõprade mõju. Õige erialavalik eeldab kaalutletud otsust. Välisriikides on selle soodustamiseks suurendatud üldiselt nõustamise ja spetsiifiliselt karjäärinõustamise osakaalu koolides ning kõrgkoolides. **Karjäärinõustamise võib siduda esimese semestri kohustusliku õppenõustamise vestlusega, mille eesmärgiks on veenduda erialavaliku õigsuses üliõpilase jaoks.** Rahvusvahelise praktika kohaselt võib selline vestlus toimuda nii esimese semestri keskel kui ka esimese semestri lõpus, ent teise semestri alguseks peab olema selge, kes üliõpilastest jätkavad valitud erialal ja kes mitte.

Tehtud erialavaliku õigsust aitavad hinnata ka spetsiifilised sisseastumiseksamid. Üldiselt on leitud, et need üliõpilased, kes sooritavad edukalt eriala sisseastumiseksamid, lõpetavad oma õpingud suurema tõenäosusega kui need üliõpilased, kes on sisseastunud lõputunnistuse või lõpueksami(te) tulemuste alusel. Spetsiifilised sisseastumiseksamid aitavad välja selekteerida kõige motiveeritumad ja pühendunud üliõpilased. Nendel üliõpilastel on ka realistlikum arusaam valitud erialast.

Kõrgharidusekspertide hinnangul on Eesti koolides karjäärinõustamine pigem tagasihoidlik. Esmalt on karjäärinõustamise maht väike (praktikas vaid testide põhine) ning teisalt ei saa eeldada karjäärinõustajalt kõikide erialade adekvaatset tundmist ning tutvustamist tulevastele üliõpilastele. **Karjäärinõustamine põhikoolides ja gümnaasiumides peab olema järjekindel, metoodiline ning tulevikku suunatud.** See tähendab, et **lisaks testidele peab lähenemine sisaldama individuaalseid vestlusi, erialaekspertide külaskäike ja loenguid ning koolide vastukülaskäike ekspertide juurde (ehk nende loomuliku töökeskkonda).** Kehtivas süsteemis on tagasihoidlikult rakendust leidnud maakondlike nõustamiskeskuste potentsiaal ning seos põhikooli- ja gümnaasiumivõrguga.

Aruteluseminarides jäi vastuseta küsimus, kes peaks hea seisma erialade tutvustamise eest koolides – kas nõustajad, kõrgkoolid või erialaliidud. Kõrgkoolide tutvustusi koolides saadab tihe konkurents. Need toimuvad massiürituse vormis, kus püütakse jagada võimalikult kiiresti suhteliselt pinnapealset ja kergesti meelde jäävat informatsiooni, mille tulemusena on lähenemine loosunglik. **Kõrgkoolide üleseks ühendavaks eesmärgiks tutvustustel peaks olema eriala populariseerimine ning see, et iga tulevane üliõpilane leiaks enda huvidele ja võimetele vastava eriala ning kõrgkooli.** See eeldab ülevaate andmist õppekavast, tulevases erialast ning võimalikest töökohtadest (ja töö iseloomust). Lisaks on oluline välja tuua, milliseid süvendatud teadmisi eri valdkondadest eriala nõuab.

Varasem hariduslik taust ja õpitulemused ennustavad suhteliselt täpselt õpingute edenemist ja hakkamasaamist kõrgkoolis. Kui tulevase üliõpilase hariduslik taust on nõrk, võivad raskused tekkida ka kõrgkoolis õppides. **Üliõpilaste taseme ühtlustamiseks on nii välismaa kui Eesti kõrgkoolides levinud tasanduskursused.** Samas eeldavad need kõrgkoolidelt täiendavaid ressursse ning sageli ei registreeru nendele üliõpilased, kelle jaoks need tegelikult mõeldud on. **Seetõttu vabatahtlikul osalemisel põhinevad tasanduskursused oma eesmärgi ei täida.** Samuti on üliõpilaste järeleaitamine mõistlik teatud piirini, kust edasi tuleb kaaluda tehtavate kulude asjakohasust.

Kõrgkooli katkestamise põhjuste individuaalsete ja psühholoogiliste tegurite hulka kuuluvad võimekus, pühendumus ja motivatsioon. Kõrgkooliõpingud lõpetavad suurema tõenäosusega need üliõpilased, kes on nii võimekad, õpingutele pühendunud kui ka motiveeritud. Neid individuaalseid tegureid toetab võimetele vastav õpikeskkond. Õpikeskkonna moodustavad nii õppimise kui ka õpetamisega seotud tegurid. Uuringud on näidanud, et **kõrgkooliõpingute edenemist soodustavad aktiivne õpikeskkond ja aktiivõppe rakendamine ja perioodõpe.** Nimetatud tegurid seavad kõrgeid nõudmisi õppejõududele,

kelle pedagoogiline ning metoodiline pagas ja erialaline kompetents on aluseks aktiivsele ja motiveerivale õpikeskkonnale.

Eesti kõrgkoolide senine kogemus näitab, et vaja on rohkem võimekaid ja inspireerivaid õppejõude, kes suudaksid aktiivõppe meetodeid ulatuslikult ja edukalt kasutada. Esimesel kursusel ei tohiks ainekursus põhineda vaid vabatahtlikel suure auditooriumiga erialakuugetel loengutel. Paradoksaalselt on Eesti kõrgharidussüsteemi esimene aasta just sel viisil üles ehitatud. Massiloengute kaudu on keeruline saavutada üliõpilastega kontakti ning anda neile individuaalset tagasisidet. **On oluline, et üliõpilased saaksid esimesel kursusel võimalikult kiiresti õige ettekujutuse õpitavast erialast.** Selle tarvis on Eesti kõrgkoolides spetsiaalsed ainekursused „Sissejuhatus erialasse“ vms, ent sellest jääb sageli väheks, sest teised ainekursused ja nende ülesehitus ei toeta seda.

Sarnaselt välisriikide praktikale pakutakse ka Eesti kõrgkoolides akadeemilise enesetõhususe ja õpioskuste kursusi, mis toimuvad väikestes rühmades, ent ei ole üldjuhul kohustuslikud kõigile esimese aasta üliõpilastele. Akadeemiline enesetõhusus ja hakkamasaamine on otseselt seotud ka indiviidi enesekindluse ja rahuloluga. Kui üliõpilane ei saa hakkama, siis võib see alandada üliõpilase enesehinnangut ja motivatsiooni õpinguid jätkata. Seetõttu saavad need üliõpilased, kes on vastavad ainekursused läbinud, üldiselt paremini hakkama. **Alternatiiv on akadeemilisi õpioskusi arendada juba gümnaasiumis.** Uuringud ei ole üheselt tõendanud ühe paremust teise suhtes, ent sarnane õpikeskkond ja sarnaste õppemeetodite kasutamine tagab sujuvama ülemineku ühelt õppeastmelt teisele ning kiirendab kohanemist.

Sotsiaalne ja akadeemiline lõimumine põhinevad suhtel kaastudengite ning akadeemilise personaliga. Üldiselt on leitud, et mida suurem on üliõpilase ühtekuuluvus- ja seotustunne, seda väiksema tõenäosusega ta katkestab. Ühtekuuluvus- ja seotustunde suurendamiseks korraldatakse analüüsitud välisriikides **õppetööväliseid ühistegevusi ning püütakse luua ühist jagatud keskkonda, kus üliõpilased ja õppejõud saaksid kohtuda** (nt ühise lõunalaua taga). Lisaks tõstetakse ühtekuuluvustunnet sisseelamis- ja tutvumisprogrammide abil. **Ainekursuste õige metoodiline ülesehitus soodustab samuti akadeemilist lõimumist. Eesti praktikas oleks mõeldav erialaseltside või muude erialaste organisatsioonide** (nt TÜ tudengite turundusklubi, SÜLEM – sotsioloogia üliõpilaste liit Eestimaal, Eesti psühholoogiaüliõpilaste ühendus, Eesti arstiüliõpilaste selts vms) **aktiivsem tegevus ja koostöö õppetoolidega.** Laialdast kasutust on nii rahvusvahelises praktikas kui Eesti kõrgkoolides leidnud ka **tuutorlus ja mentoritest õppejõud** ning üliõpilased. Kaastudengitest tuutorid on oluliseks vahelülis akadeemilise personali ja üliõpilaste vahel, kelle poole pööratakse julgemalt kui õppejõudude poole. Vahetu kokkupuude soodustab oma kogemuse jagamist, olgu see siis positiivne või negatiivne. Väliskogemuse põhjal on õppejõududest ja vanematest üliõpilastest mentorid leidnud üliõpilaste poolt positiivset vastukaja, kuigi nende efektiivsust ja mõju lõpetamisele ja katkestamisele on vähe hinnatud. Mentoriks olemine eeldab teatud isiksuseomadusi ja sotsiaalseid pädevusi. Süsteemi toimimiseks on vajalik mentoreid koolitada.

Üliõpilaste sotsiaalmajanduslik taust on seotud kõrgkooliõpingute edenemisega. Kehvema sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilased katkestavad suurema tõenäosusega. Kõrge sotsiaalmajandusliku staatusega perekondadest pärit üliõpilaste puhul moodustab vanemate toetus nende sissetulekus olulise osa. Madala sotsiaalmajandusliku staatusega üliõpilaste toimetulek seevastu sõltub rohkem enda sissetulekust (õppetoetus, laenud, tööne tulu) ning kui üliõpilane töötab selleks, et majanduslikult toime tulla, siis jääb tal töötamise kõrvalt vähem aega õpingutele pühendumiseks. Rahalised raskused on Euroopas üks olulisematest kõrgharidusõpingute katkestamise põhjustest

(Schwarzenberger 2008). **Seetõttu on riiklik õppetoetuste ja -laenude süsteem just kehvemal majanduslikul järjel perekondadest tulevate üliõpilaste puhul kriitilise tähtsusega.** Kui õppetoetuste saamine on sõltuvusse viidud vanemate sissetuleku suurusest, siis on riigil võimalik neid võimekaid, motiveeritud ja pühendunud üliõpilasi õppetoetuste vahendusel toetada. Alternatiiv toetustele on võtta õppelaenu, mille tagasimaksmine algab pärast õpingute lõpetamist (või katkestamist). Õppelaenu intressid on reeglina riigi poolt fikseeritud ning seetõttu üliõpilastele soodsad. Kui üliõpilane ei kvalifitseeru toetustele ega võta õppelaenu, on tal võimalik oma õpinguid finantseerida õpingute kõrvalt töötades. Õpingute ajal töötamine võib kiirendada töö leidmist pärast õpingute lõpetamist. Erialane töö aga võimaldab õpitut otseselt töötamisega seostada ja tööturul rakendada – seeläbi muutub arusaam erialast lähedasemaks. Kaudselt on seeläbi ka tööandja õppeprotsessi kaasatud. Samas võib õpingute kõrvalt töötamine ka suurendada katkestamise riski – töötamine võib muuta õpingutele pühendumise keerulisemaks, sest siis tuleb aega nende kahe vahel jagada.

Muude isiklike põhjuste all mõeldakse katkestamise kontekstis enamasti üliõpilase toimetulekut õpingutest tuleneva stressiga, samuti terviseiga seotud põhjusi. Siia alla kuuluvad ka raskused õpingute, pere ja töö ühildamisel. Killustumine erinevate tegevuste vahel ja kontrollitunde vähenemine võivad soodustada stressi teket. **Taani kõrgkoolides on levinud praktika, et sarnaste probleemidega üliõpilastele luuakse tugigruppe,** kus arutatakse tekkinud probleeme ning püütakse koos lahenduseni jõuda. Tallinna ülikoolis on sarnasel eesmärgil rakendust leidnud nn ennetavad grupikohtumised nõustajaga.

Kõrgharidusõpingute katkestamise peamised põhjused ja tegevused, millega on võimalik katkestamist ennetada, on toodud allolevas tabelis 1.

Tabel 1. Kokkuvõte katkestamise peamistest põhjustest ja tegevustest, millega on võimalik katkestamist ennetada.

Peamised põhjused katkestamiseks	Tegevused, millega on võimalik katkestamist ennetada
vale erialavalik ja väärad ootused	<ul style="list-style-type: none"> • karjäärinõustamine põhikoolis, gümnaasiumis ja kõrgkoolis • terviklik ja integreeritud lähenemine karjäärinõustamisele (testid, individuaalne vestlus, erialaekspertide külastused ja loengud, koolide vastukülastused) • kohustuslik õppenõustamise vestlus esimese semestri jooksul • erialaspetsiifilised sisseastumiseksamid • põhikooli- ja gümnaasiumivõrgu seotus maakondlike nõustamiskeskustega • koolides kõrgkoolide tutvustamine eri kõrgkoolide koostöös lähtuvalt erialast • üliõpilastele võimalikult varakult õpitavast erialast ettekujutuse andmine
ebapiisav ettevalmistus	<ul style="list-style-type: none"> • kohustuslikud tasanduskursused (lähtuda kulust ja tulust)
individuaalsed tegurid	<ul style="list-style-type: none"> • võimetele vastav aktiivne õpikeskkond
nõrk akadeemiline enesetõhusus	<ul style="list-style-type: none"> • akadeemilise enesetõhususe ja õpioskuste kursused esimesel semestril väikestes rühmades • akadeemiliste õpioskuste arendamine gümnaasiumis
madal sotsiaalne ja akadeemiline lõimumine	<ul style="list-style-type: none"> • õppetöövälised ühistegevused • ühine jagatud keskkond • sisseelamis- ja tutvustusprogrammid • ainekursuste tugev metoodiline ülesehitus • erialaseltside või muude erialaliste organisatsioonide aktiivne tegevus • tuutorlus • mentoritest õppejõud ja kaastudengid

rahulolematus õppekeskkonnaga	<ul style="list-style-type: none"> • aktiivsed õpetamise meetodid (õppejõudude tugev metoodiline taust ja kogemus, probleemipõhine õpe) juba esimesel kursusel • perioodõpe
majanduslikud raskused	<ul style="list-style-type: none"> • õppetoetuste sihtotstarbelisus (suunatud riskirühmadesse kuuluvatele gruppidele nt vähemusrahvused jms) ja diferentseerimine sõltuvalt vanemate sissetulekust ja elukohast • õppelaenud
muud isiklikud põhjused	<ul style="list-style-type: none"> • individuaalne nõustamine • tugigrupid sarnaste probleemidega üliõpilastele

* Tabelis on koondatud välisriikide kogemuse ülevaate ning aruteluseminaride tulemused

Allikas: autorite koostatud.

Katkestanute kõrgharidusse tagasitoomise meetmeid rakendavad ülevaate tegijatele teadaolevalt analüüsitud riikidest Iirimaa ja Rootsi. Iirimaa on selleks tööhõive seisukohast kehvema sotsiaalmajandusliku staatusega rühmadele loodud nn tagasi haridusse toetus, millele on õigus nendel üliõpilastel, kes on juba kord katkestanud. Rootsis on katkestanute õpingute jätkamise toetamisega seotud võimalus mistahes ajal oma õpinguid jätkata. Lisaks võimaldatakse õpingute edenemise toetamiseks palgata õppepuhkust, mille jooksul on üliõpilasel lubatud võtta mistahes ajal nii pikaks perioodiks kui vajalik õppepuhkust, kaotamata seejuures oma tööd. Saksamaal peetakse katkestajate kõrgharidussüsteemi tagasitoomisest olulisemaks nende haridussüsteemis hoidmist ja neile väljaõppe võimaldamist ning loodud on programme, mille eesmärgiks on pakkuda kõrgharidusõpingute katkestajatele alternatiivseid väljakutseid kutseharidussüsteemis.

Senine Eesti kõrgkoolide praktika on näidanud, et formaalselt TULE programm katkestanute tagasitoomisel toimib, ent sisuliselt esineb puudujääke. Need üliõpilased, kes on kord juba katkestanud ning tagantjärele otsustanud oma õpinguid jätkata, võivad taas suure tõenäosusega katkestada. **Seetõttu on oluline hinnata TULE programmi tulemuslikkust**, et analüüsida, kas sellisel lähenemisel on Eesti kontekstis mõtet ka tulevikus.

VIIDATUD ALLIKAD

- A guide to financial support for full-time students in higher education 2014/15. (Kättesaadav: http://www.studentfinancenl.co.uk/pls/portal/docs/PAGE/NPIPG001/NPIPS001/NPIPS129/SFNI_PURPLE%20BOOK_1415_V7_DC.PDF; Vaadatud: 14.11.2014)
- Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders (NVAO)*: New Definitions of Dropout rates, success rates, student-teacher ratio, qualifications of the teaching staff and education intensity. (Kättesaadav: http://nvaio.com/news/item/new_definitions_of_dropout_rates_success_rates_student-teacher_ratio_the_qualifications_of_teaching_staff_and_education_intensity/48; Vaadatud: 16.10.2014).
- Adams, R. (2014). Lower Government Funding will hit university teaching budgets in England. *The Guardian*. (Kättesaadav: <http://www.theguardian.com/education/2014/mar/26/lower-government-funding-university-teaching-england>; Vaadatud: 21.10.2014).
- Andrews, J. & Clark, R. (2011). Peer mentoring works. How peer mentoring enhances student success in higher education. (Kättesaadav: <https://www.heacademy.ac.uk/workstreams-research/themes/retention-and-success/widening-access-programmes-archive/what-works>; Vaadatud: 21.10.2014)
- Arco, J. L., Fernández, F. D., Espín, A. & Castro, M. (2006). A Cross-Age Peer Tutoring Program to Prevent Academic Failure and Drop-Out among First Year University Students. 36th ASEE/IEEE Frontiers in Education Conference, Session M2E. (Kättesaadav: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=4117038>; Vaadatud: 10.10.2013).
- Arendt, J. N. (2008). The impact of public student grants on drop-out and completion of higher education – evidence from a student grant reform. University of Southern Denmark, Health Economics Papers. (Kättesaadav: http://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Om_SDUCentre/c_ist_sundoke/Forskningdokumenter/publications/Working%20papers/200810.pdf; Vaadatud: 24.10.2014).
- Arulampalam, W., Naylor, R. A. & Smith, J. P. (2005). Effects of in-class variation and student rank on the probability of withdrawal: cross-section and time-series analysis for UK university students. *Economics of Education Review*, 24, 251–262.
- Baird, K. (2002). An inquiry into Withdrawal from College. A study conducted at Trinity College Dublin. (Kättesaadav: http://www.tcd.ie/Student_Counselling/research-reports/Report_for_withdrawal_study.pdf; Vaadatud: 20.10.2014).
- Barry, A. (2014). Universities are under financial pressure – here's how they can survive. *The Journal*. (Kättesaadav: <http://www.thejournal.ie/grant-thornton-university-finances-1406536-Apr2014/>; Vaadatud: 20.10.2014).
- Beekhoven, S., De Jong, U. & Van Hout, H. (2003). Different courses, different students, same results? An examination of differences in study progress of students in different courses. *Higher Education*, 46, 37–59.
- Bennedsen, J. (2011). Active Student Care – lowering student dropout. Engineering College of Aarhus. Proceedings of the 7th International CDIO Conference, Technical University of Denmark, Copenhagen,

June 20 - 23, 2011. (Kättesaadav: http://www.cdio.org/files/document/file/61_paper.pdf; Vaadatud: 24.10.2014).

Bennett, R. (2003). Determinants of Undergraduate Student Drop Out Rates in a University Business Studies Department. *Journal of Further and Higher Education*, 27, 123–141.

Bennett, R. Kottasz, R., Nocciolino, J. (2007) Catching the early walker: an examination of potential antecedents of rapid student exit from businessrelated undergraduate degree programmes in a post-1992 university. *Journal of Further and Higher Education*. Vol.31, No.2, 109-132.

Bildung in Deutschland 2012. (Kättesaadav: http://www.bildungsbericht.de/daten2012/bb_2012.pdf; Vaadatud: 14.03.2014).

Blaney, C. & Mulkeen, S. (2008). Student Retention in a Modular World: a study of student retention UCD entrants 1997-2007. Retention, Modularisation, Orientation, What's changed? (Kättesaadav: <http://www.ucd.ie/t4cms/student%20retention%20in%20a%20modular%20world.pdf>; Vaadatud: 20.10.2014).

Boyle, A., Allison, S., Archibald, K., Smales, K., Hopkins, C., Wysocki, L., Donbavand, S., Stephenson, M. University of Hull, Newcastle University, University of Sunderland. (2011) Good practice in student retention: an examination of the effects of student integration on non-completion. Final Report. (Kättesaadav: <https://www.heacademy.ac.uk/workstreams-research/themes/retention-and-success/widening-access-programmes-archive/what-works>; Vaadatud: 23.10.2014)

British Council. Universitites and Colleges. (Kättesaadav: <http://www.educationuk.org/global/articles/higher-education-universities-colleges/>; Vaadatud: 12.11.2014)

Bruinsma, M. & Jansen, E. P. W. A. (2009). When will I succeed in my first-year diploma? Survival analysis in Dutch higher education. *Higher Education Research & Development*, 28, 99–114.

Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz: BGB §1610 Maß des Unterhalts. (Kättesaadav: http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_1610.html; Vaadatud: 31.10.2014).

Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz: Einkommensteuergesetz § 32: Kinder, Freibeträge für Kinder. (Kättesaadav: http://www.gesetze-im-internet.de/estg/_32.html; Vaadatud: 31.10.2014).

Bundesministerium für Bildung und Forschung und Bundesministerium für Wirtschaft und Energie: Praktisch Unschlagbar: Anerkennung und Anrechnung von Studienleistungen auf die berufliche Aus- und Weiterbildung. (Kättesaadav: www.praktisch-unschlagbar.de/content/3294.php; Vaadatud: 06.06.2014).

Bundesministerium für Bildung und Forschung. Bundesausbildungsförderungsgesetz – BaföG. (Kättesaadav: <http://www.bafög.de/de/bundesausbildungs--foerderungsgesetz---bafog-204.php>; Vaadatud: 31.10.2014).

Bundesministerium für Bildung und Forschung. Das Bildungskreditprogramm. (Kättesaadav: https://www.bmbf.de/pub/Bafog2000_2001-Kapitel_B.pdf; Vaadatud: 31.10.2014).

-
- Bundesministerium für Bildung und Forschung. Jobstarter: Aktuelle Förderbekanntmachung. (Kättesaadav: <http://www.jobstarter.de/de/aktuelle-foerderbekanntmachung-1254.php>; Vaadatud: 31.10.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung. Jobstarter: Die JOBSTARTER-Projekte. (Kättesaadav: <http://www.jobstarter.de/projekte-98.php>; Vaadatud: 06.06.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: § 17 Förderungsarten. (Kättesaadav: <http://www.xn--bafg-7qa.de/de/-17-foerderungsarten-239.php>; Vaadatud: 31.10.2014)
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: Deutschlandstipendium. (Kättesaadav: <http://www.deutschlandstipendium.de/>; Vaadatud: 20.03.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: Deutschlandstipendium. Zahl der Deutschlandstipendien wächst auf 14.000. (Kättesaadav: <http://www.deutschlandstipendium.de/de/2325.php>; Vaadatud: 31.10.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: Deutschlandstipendium. Zahlen und Fakten: das Deutschlandstipendium. (Kättesaadav: <http://www.deutschlandstipendium.de/de/2157.php>; Vaadatud: 31.10.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: Qualitätspakt Lehre. Die politische Zielsetzung. (Kättesaadav: <http://www.qualitaetspakt-lehre.de/>; Vaadatud: 06.06.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: So viel Geld braucht ein Student. (Kättesaadav: <http://www.bafoeg-aktuell.de/News/2013/06/27/so-viel-geld-braucht-ein-student/>; Vaadatud: 31.10.2014).
- Bundesministerium für Bildung und Forschung: Wer hat Anspruch auf Leistungen? (Kättesaadav: <http://www.xn--bafg-7qa.de/de/wer-hat-anspruch-auf-leistungen--370.php>; Vaadatud: 31.10.2014).
- Cabrera, L., Bethencourt, J. T., Alvarez Pérez, P. & González Afonso, M. (2006). The problem of university dropout. RELIEVE, 12, 171–203.
- Citizens Information: Third level student fees and charges. (Kättesaadav: http://www.citizensinformation.ie/en/education/third_level_education/fees_and_supports_for_third_level_education/fees.html; Vaadatud: 20.10.2014).
- Clark, L. (2012). More than a fifth of university students fail to finish their degree. Mail Online. (Kättesaadav: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2122591/More-fifth-university-students-fail-finish-degree.html>; Vaadatud: 21.10.2014).
- Corominas, E. (2001). La transición a los estudios universitarios. Abandono o cambio en el primer año de universidad. Revista de Investigación Educativa, 19, 1, 127-151. Viidatud Cabrera, L., Bethencourt, J. T., Alvarez Pérez, P. & González Afonso, M. (2006). The problem of university dropout. RELIEVE, 12, 171–203.

Crul, M. & Wolff, R. (2002) Talent gewonnen, Talent verspild? EEN kwantitatief onderzoek naar de instroom en doorstrom van allochtone studenten in het Nederlands hoger onderwijs 1997-2001, (Finding talent: Wasting talent?): Utrecht:ECHO.

DAMVAD (2013). Frafald på de tekniske og merkantile uddannelser. (Kättesaadav: http://www.damvad.com/media/69254/via_frafaldsunders%C3%B8gelse_p%C3%A5_de_tekniske_og_merkantile_uddannelser.pdf; Vaadatud: 24.10.2014).

Danish Agency for Universities and Internationalisation (2012). Guidance in education – the educational guidance system in Denmark. Euroguidance Denmark. (Kättesaadav: http://fivu.dk/en/publications/2012/files-2012/guidance_in_education_2012.pdf; Vaadatud: 24.10.2014).

Danish Government (2009). Denmark's national reform programme: First Progress Report. Contribution to the EU's Growth and Employment Strategy. (Kättesaadav: file:///C:/Users/admin/Downloads/case_studies_denmark_EN.pdf; Vaadatud: 24.10.2014).

Danish Ministry of Education. Guidance. (Kättesaadav: <http://www.eng.uvm.dk/Fact-Sheets/Guidance>; Vaadatud: 24.10.2014)

Danish Ministry of Education. The Taximeter System. (Kättesaadav: <http://eng.uvm.dk/Education/General/The-Taximeter-System>; Vaadatud: 25.10.2014)

Davies, J., Weko, T., Kim, L. & Thulstrup, E. (2009). OECD Reviews of Tertiary Education. Finland.

De Boer, H., Epping, E., Faber, M., Kaiser, F. & Weyer, E. (2013). Continuing Higher Education. Part One: General Impressions of an International Inventory and Explorative Analysis of Policies concerning Flexibility in Continuing Higher Education for Workers. International Higher Education Monitor. Thematic report. (Kättesaadav: <http://www.ihem.nl/themereports/Continuing%20Higher%20Education%20Part%201%20CHEPS.pdf>; Vaadatud: 04.04.2014).

Dekker, G. W., Pechenizkiy, M. & leeshouwers, J. M. (2009). Predicting Students Drop Out: A case study. Educational Data Mining, 41–50. (Kättesaadav: <http://www.educationaldatamining.org/EDM2009/uploads/proceedings/dekker.pdf>; Vaadatud: 17.10.14).

Demmer, M. & Weltzel, Z. (2002). PISA... und was in Deutschland anders ist. Ergebnisse – Analysen – Konsequenzen. (Kättesaadav: http://www.gew.de/Binaries/Binary34599/pisa_broschuere.pdf; Vaadatud: 17.03.2014).

Department for Business, Innovation and Skills (2010). Interim impact assessment. Urgent reforms to higher education funding and student finance. (Kättesaadav: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/32410/10-1309-interim-impact-assessment-he-funding-and-student-finance.pdf; Vaadatud: 21.10.2014).

Department for Business, Innovation and Skills (2012). Making the Higher Education System more efficient and diverse. (Kättesaadav: <https://www.gov.uk/government/policies/making-the-higher-education-system-more-efficient-and-diverse>; Vaadatud: 23.10.2014).

Department of Education and Skills: Higher education. (Kättesaadav: <http://www.education.ie/en/The-Education-System/Higher-Education/>; Vaadatud: 20.10.2014).

Department of Social Protection: Third-level option. (Kättesaadav: <http://www.welfare.ie/en/Pages/thirdleveloption.aspx>; Vaadatud: 21.10.2014).

Dienst Uitvoering Onderwijs. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (Kättesaadav: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/international-student/student-finance/how-does-it-work.asp>; Vaadatud: 16.10.2014)

Dienst Uitvoering Onderwijs. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (Kättesaadav: <http://www.ib-groep.nl/particulieren/international-student/student-finance/a-supplementary-grant.asp>; Vaadatud: 16.10.2014)

Donnelly, K. (2013). First Years in ITs are three times more likely to drop out. Independent. (Kättesaadav: <http://www.independent.ie/irish-news/firstyears-in-its-are-three-times-more-likely-to-drop-out-29870871.html>; Vaadatud: 20.10.2014).

Ecapedia: Higher Education system in Spain. (Kättesaadav: http://ecahe.eu/w/index.php/Higher_education_system_in_Spain; Vaadatud: 10.06.2014).

Eggens, L., van der Werf, M., Bosker, R.,J. (2008). The influence of personal networks and social support on study attainment of students in university education. Higher Education, Vol.55, No.5, 553-573.

Eurofound: Sweden – Study leave. (Kättesaadav: <http://www.eurofound.europa.eu/emire/SWEDEN/ANCHOR-STUDIELEDIGHET-SE.htm>; Vaadatud: 10.06.2014).

European Commission. National Student Fee and Support Systems 2014/15. Eurydice Facts and Figures. (Kättesaadav: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/fees_support.pdf; Vaadatud: 26.10.2014)

European Lifelong Learning Project 2008–2010. Access and Retention: Experiences of Non-traditional Learners in HE. An overview of national statistics on retention and withdrawal. (Kättesaadav: http://www.dsw.edu.pl/fileadmin/www-ranlhe/files/national_stat.pdf; Vaadatud: 10.06.2014).

European University Association. Tracking Learners` and Graduates` Progression Paths:Background. (Kättesaadav: <http://www.eua.be/eua-work-and-policy-area/building-the-european-higher-education-area/projects/tracking-learners-and-graduates-progression-paths.aspx>; Vaadatud: 24.10.2014).

Eurydice Network (2012). The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report. (Kättesaadav: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/138EN.pdf; Vaadatud: 29.04.2014).

Eurypedia – European Encyclopedia on National Education Systems. Deutschland. (Kättesaadav: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Deutschland:%C3%9Cberblick>; Vaadatud: 20.03.2014).

Eurypedia – European Encyclopedia on National Education Systems. Spain. (Kättesaadav: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Spain:Overview>; Vaadatud: 10.06.2014).

Eurypedia – European Encyclopedia on National Educational Systems. Sweden. (Kättesaadav: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Sweden:Overview>; Vaadatud: 10.06.2014).

Fellenberg, F. & Hannover, B. (2006). Kaum begonnen, schon zerronnen? Psychologische Ursachenfaktoren für die Neigung von Studienanfängern, das Studium abzubrechen oder das Fach zu wechseln. Empirische Pädagogik: Zeitschrift zu Theorie und Praxis erziehungswissenschaftlicher Forschung, 20 (4), 381–399.

Ferguson, R. (2012). Thematic Review of Academic Student Supports. A case study. University College of Dublin. Pp.1-7.

Fleming, T. & Finnegan, F. (2011). Cultural and Institutional Perspectives on Access and Retention Three Irish Higher Education Institutes. Access and Retention: Experiences of Non-traditional Learners in Higher Education. (Kättesaadav: http://www.dsw.edu.pl/fileadmin/www-ranlhe/files/Final_Irish_WP8_report_for_Web.pdf; Vaadatud: 20.10.2014).

Foster, E., Lawther, S., Keenan, C., Bates, N., Colley, B., Lefever, R. (2011). Nottingham Trent University, Bournemouth University, University of Bradford. The HERE Project Higher Education: Retention and Engagement 2008-2011. (Kättesaadav: <https://www.heacademy.ac.uk/workstreams-research/themes/retention-and-success/widening-access-programmes-archive/what-works>; Vaadatud: 23.10.2014)

Franssen, R. & Nijhuis, J. (2011). Exploring Student Attrition in Problem-based learning: Tutor and Student Perceptions on Student Progress. Advances in Business Education and Training, 3, 139–146.

Gallimore, M., Stewart, J. (2014) Increasing the impact of mathematics support on aiding student transition in higher education. Teaching Mathematics and its applications. Vol.33, 98-109.

Georg, W. (2009). Individual and institutional factors in the tendency to drop out of higher education: a multilevel analysis using data from the Konstanz Student Survey. Studies in Higher Education, 36 (6), 647–661.

Glocker, D. (2009). The Effect of Student Aid on the Duration of Study. Discussion Papers of DIW Berlin. (Kättesaadav: http://www.diw.de/english/products/publications/discussion_papers/27539.html; Vaadatud: 29.04.2014).

Glocker, D. (2011). The Effect of Student Aid on the Duration of Study. Economics of Education Review, 30, 177-190.

-
- Government of the Netherlands. (2014). Higher Education. (Kättesaadav: <http://www.government.nl/issues/education/higher-education>; Vaadatud: 16.10.2014)
- Government UK. Recognised UK degrees. (Kättesaadav: <https://www.gov.uk/recognised-uk-degrees#recognised-bodies>; Vaadatud: 12.11.2014)
- Herfs, P. G. P. (2003) Retention Policy for Ethnic Minority Students. Higher Education in Europe. Vol.28, No. 3, 361-369
- Heublein, U. & Wolter, A. (2011). Studienabbruch in Deutschland. Definition, Häufigkeit, Ursachen, Maßnahmen. Zeitschrift für Pädagogik, 57 (2), 214–236.
- Heublein, U., Hutzsch, C., Schreiber, J., Sommer, D. & Besuch, G. (2009). Ursachen des Studienabbruchs in Bachelor- und in herkömmlichen Studiengängen. Ergebnisse einer bundesweiten Befragung von Exmatrikulierten des Studienjahres 2007/2008. Hannover: HIS Forum Hochschule.
- Heublein, U., Richter, J., Schmelzer, R. & Sommer, D. (2014). Die Entwicklung der Studienabbruchquoten an den deutschen Hochschulen. Statistische Berechnungen auf der Basis des Absolventenjahrgangs 2012. Hannover: HIS Forum Hochschule.
- Higher education – The Scottish system. (Kättesaadav: <http://www.educationuk.org/global/articles/scottish-higher-education-system/>; Vaadatud: 14.11.2014)
- Higher Education Academy. (Kättesaadav: <http://www.heacademy.ac.uk/about>; Vaadatud: 21.10.2014).
- Higher Education Funding Council for England (HEFCE). Student retention and success. (Kättesaadav: <http://www.hefce.ac.uk/whatwedo/wp/current/retention/>; Vaadatud: 23.10.2014)
- Higher Education Funding Council for England: About HEFCE. (Kättesaadav: <http://www.hefce.ac.uk/about/>; Vaadatud: 21.10.14).
- Hiltunen, K. (Toim.) (2009). Centres of Excellence in Finnish University Education 2010–2012. Publications of the Finnish Higher Education Evaluation Council, 3.
- Hochschulrektorenkonferenz (2013). Statistische Daten zu Studienangeboten an Hochschulen in Deutschland. Studiengänge, Studierende, Absolventen. Wintersemester 2013/2014. Statistiken zur Hochschulpolitik 1/2013. (Kättesaadav: http://www.hrk.de/uploads/media/HRK_Statistik_WiSe_2013_14_mit_Cover_01.pdf; Vaadatud: 17.03.2014).
- Hofman, A. & van den Berg, M. (2000). Determinants of Study Progress: The Impact of Student, Curricular, and Contextual Factors on Study Progress in University Education. Higher Education in Europe, XXV (1), 93–110 .
- Hofman, W. & van den Berg, M. (2003) Ethnic-Specific Achievements in Dutch Higher Education. Higher Education in Europe, Vol.28, No.3, 371-389
- How much will university cost. (Kättesaadav: http://www.studentfinancenl.co.uk/portal/page?_pageid=54,1266341&_dad=portal&_schema=PORTAL; Vaadatud: 14.11.2014)

Häkkinen, I. (2004). Do university entrance exams predict academic achievement? Working Paper, Department of Economics, Uppsala University, 16.

Irish Universities Association. Grants and Scholarships. (Kättesaadav: <http://www.iua.ie/students-graduates/student-support/grants-scholarships/>; Vaadatud: 20.10.2014)

Jansen, E. P. W. A. & van der Meer, J. (2012). Ready for university? A cross-national study of students' perceived preparedness for university. *The Australian Educational Researcher*, 39 (1), 1–16.

Jansen, E. P. W. A. (2004). The influence of the curriculum organization on study progress in higher education. *Higher Education*, 47 (4), 411–435.

Jansen, E.P.W.A. & Bruinsma, M. (2005) Explaining Achievement in Higher Education. *Educational Research and Evaluation.*, Vol.11, No. 3, Pp.235-252.

Jansen, P. W. A. & Suhre, C. J. M. (2010). The effect of secondary school study skills preparation on first-year university achievement. *Educational Studies*, 36 (5), 569–580.

Joensen, J. S. (2007). Academic and labor market success: The impact of student employment, abilities, and preferences. (Kättesaadav: http://www.iza.org/conference_files/TAM_08/joensen_i2613.pdf; Vaadatud: 24.10.2014).

Johnes, G. & McNabb, R. (2004). Never Give Up the Good Times: Student Attrition in the UK. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 66, 23–47.

Jones, R. (2008). Student Retention and Success: a Synthesis of research. Pp.1-43. (Kättesaadav: https://www.heacademy.ac.uk/resources/detail/inclusion/wprs/WPRS_retention_synthesis; Vaadatud: 23.10.2014)

Jongbloed, B. (2010) Funding higher education: a view across Europe. Centre for Higher Education Policy Studies. University of Twente, The Netherlands. (Kättesaadav: http://www.utwente.nl/mb/cheps/publications/Publications%202010/MODERN_Funding_Report.pdf; Vaadatud: 16.10.2014)

KELA: Financial aid for students. (Kättesaadav: <http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students>; Vaadatud: 02.06.2014).

KELA: Government guarantee for student loans. (Kättesaadav: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_government-guarantee-for-student-loans; Vaadatud: 02.06.2014).

KELA: Help with student loan interest payments. (Kättesaadav: <http://www.kela.fi/web/en/interest-assistance>; Vaadatud: 26.10.2014).

KELA: Housing supplement. (Kättesaadav: http://www.kela.fi/web/en/housing-supplement_amount; Vaadatud: 02.06.2014).

KELA: How other income affects financial aid? (Kättesaadav: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_how-other-income-affects-financial-aid; Vaadatud: 26.10.2014).

KELA: Meal subsidy for higher education students. (Kättesaadav: <http://www.kela.fi/web/en/meal-subsidy>; Vaadatud: 26.10.2014).

KELA: Student loan compensation or tax deduction for higher education students. (Kättesaadav: <http://www.kela.fi/web/en/student-loan-tax-deduction>; Vaadatud: 26.10.2014).

KELA: Study grant. (Kättesaadav: http://www.kela.fi/web/en/financial-aid-for-students_study-grant; Vaadatud: 26.10.2014).

KELA: Study progress. (Kättesaadav: <http://www.kela.fi/web/en/academic-progress>; Vaadatud: 26.10.2014).

Kinnunen, P. & Malmi, L. (2006). Why students drop out CS1 course? (Kättesaadav: <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=1151604>; Vaadatud: 19.06.2014).

Kliegl, C. & Müller, U. M. (2012). Diversity und Studienabbruch im Zeitalter von Bologna. Bedingungsfaktoren für Studienabbruchsgedanken in den alten und neuen Studiengängen an der Universität Duisburg-Essen. Die Hochschule, 1/2012, 73–90.

Ladefoged, S. (2010) The Danish Funding System. PLA on new funding models – Costing of Research Activities. Murcia, 6-8 September. Danish Ministry of Science Technology and Innovation. (Kättesaadav: [http://www.um.es/prinum/PLA/files/presentations/DK%20-%20Susanne%20Ladefoged\[1\].pdf](http://www.um.es/prinum/PLA/files/presentations/DK%20-%20Susanne%20Ladefoged[1].pdf); Vaadatud: 25.10.2014)

Larsen, M. S., Kornbeck, K. P., Kristensen, R. M., Larsen, M. R. & Sommersel, H. B. (2013). Dropout Phenomena at Universities: What is Dropout? Why does Dropout Occur? What Can be Done by the Universities to Prevent or Reduce it? A systematic review. Clearinghouse Research Series, 15. (Kättesaadav: http://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgivelser/Clearinghouse/Review/Evidence_on_dropout_from_universities_technical_report_May_2013.pdf; Vaadatud: 24.10.2014)

Larsen, U. (2000). Frafald og studiemiljø. Århus: Studenterrådet ved Aarhus Universitet. Viidatud Larsen, M. S., Kornbeck, K. P., Kristensen, R. M., Larsen, M. R. & Sommersel, H. B. (2013). Dropout Phenomena at Universities: What is Dropout? Why does Dropout Occur? What Can be Done by the Universities to Prevent or Reduce it? A systematic review. Clearinghouse Research Series, 15 vahendusel.

Lassibille, G. & Gómez, L. N. (2008). Why do higher education students drop out? Evidence from Spain. Education Economics, 16: 89–105.

Lockhart, P. (2004). An investigation into the causes of student drop out behaviour. (Kättesaadav: <http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/localed/docs/lockhart.pdf>; Vaadatud: 21.10.2014).

Lohmar, B. & Eckhardt, T. (2013). Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2011/2012. Darstellung der Kompetenzen, Strukturen und bildungspolitischen Entwicklungen für den Informationsaustausch in Europa. (Kättesaadav: http://www.kmk.org/fileadmin/doc/Dokumentation/Bildungswesen_pdfs/dossier_de_ebook.pdf; Vaadatud: 17.03.2014).

López-Pérez, V. M., Pérez-López, M. C. & Rodríguez-Ariza, L. (2011). Blended learning in higher education: Students' perceptions and their relation to outcomes. *Computers & Education* 56: 818–826.

Malm, J., Bryngfors, L. E. & Mörner, L.-L. (2010). Supplemental Instruction (SI) at the Faculty of Engineering (LTH), Lund University, Sweden. An evaluation of the SI-program at five LTH engineering programs autumn 2008. *Journal of Peer Learning*, 3 (1), 38–50.

Mathews, N. & Mulkeen, S. (2002). Staying the course? A study of student retention: UCD entrants 1999–2001. Ireland: Ireland College Dublin. (Kättesaadav: <http://www.ucd.ie/registry/admissions/Retention%20Study%201999-2001.pdf>; Vaadatud: 20.10.2014)

May, S. (2004). Investigation of Student Retention Through an Analysis of the First-year Experience of Students at Kingston University. *Widening Participation and Lifelong Learning*, 6, 42–48.

Meeuwisse, M., Severiens, M. & Born, M. Ph. (2010). Learning Environment, Interaction, Sense of Belonging and Study Success in Ethnically Diverse Student Groups. *Research in Higher Education*, 51 (6), 528–545.

Meinefeld, W. (2007). Studienabbruch und Studienfachwechsel in der Soziologie: Ein Blick hinter die Zahlen. *Soziologie*, 36 (1), 45–62.

Middendorff, E., Apolinarski, B., Poskowsky, J., Kandulla, M. & Netz, N. (2013). Die wirtschaftliche und soziale Lage der Studierenden in Deutschland 2012: 20. Sozialerhebung des Deutschen Studentenwerks durchgeführt durch das HIS-Institut für Hochschulforschung. (Kättesaadav: http://www.bmbf.de/pub/wsldsl_2012.pdf; Vaadatud: 14.03.2014).

Ministry of Education and Culture (2012). Education and Research 2011–2016. A development plan. (Kättesaadav: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm03.pdf>; Vaadatud: 14.03.2014).

Ministry of Education and Culture: Administration and finance. (Kättesaadav: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoytus/?lang=en; Vaadatud: 26.10.2014).

Ministry of Education and Culture: Financing of Education. (Kättesaadav: <http://www.okm.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/rahoytus/?lang=en>; Vaadatud: 26.10.2014).

Ministry of Education and Culture: Polytechnics (Universities of Applied Sciences). (Kättesaadav: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/ammattikorkeakoulut/?lang=en>; Vaadatud: 16.10.2014).

Ministry of Education and Culture: Student financial aid reform. (Kättesaadav: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/opintotuki/opintotukijaerjestelmae/?lang=en>; Vaadatud: 26.10.2014).

Ministry of Education and Culture: Universities and University Networks. (Kättesaadav: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/yliopistot/?lang=en>; Vaadatud: 16.10.2014).

- Ministry of Education and Culture: University Education in Finland. (Kättesaadav: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/yliopistokoulutus/?lang=en>; Vaadatud: 26.10.2014).
- Ministry of Education, Finland (2009). University Reform in Finland. 10th Baltic Seminar of University Administrators. 14 May 2009. (Kättesaadav: www.lu.lv/materiali/eng/bsua/baltic_seminar_140509ilkkaturunen.ppt; Vaadatud: 04.06.2014).
- Ministry of Higher Education and Science. Funding for Education. (Kättesaadav: <http://fivu.dk/en/education-and-institutions/higher-education/danish-universities/the-universities-in-denmark/economics-of-university-sector/funding-for-education>; Vaadatud: 24.10.2014)
- Ministry of Higher Education and Science. The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark (SU). (Kättesaadav: <http://ufm.dk/en/education-and-institutions/grants-and-loans/su-2013-the-danish-student-s-grants-and-loans-scheme>; Vaadatud: 24.10.2014)
- Ministry of Science, Technology and Innovation. The University Evaluation 2009. Evaluation Report. (Kättesaadav: <http://fivu.dk/en/publications/2009/files-2009/danish-university-evaluation-2009.pdf>; Vaadatud: 24.10.2014).
- Mooney, O., Patterson, V., O'Connor, M. & Chantler, A. (2010). A Study of Progression in Irish Higher Education. (Kättesaadav: http://www.heai.ie/sites/default/files/study_of_progression_in_irish_higher_education_2010.pdf; Vaadatud: 20.10.2014).
- Moore, S. (2004). Inter-Universities Retention Network. A submission to the OECD Review Team on the Irish Higher Education System in Irish Universities. (Kättesaadav: file:///C:/Users/admin/Downloads/Report_2.pdf; Vaadatud: 20.10.2014).
- Morgan, M., Flanagan, R. & Kellaghan, T. (2001). A study of non-completion in undergraduate university courses. (Kättesaadav: <http://odtl.dcu.ie/mirror/hea/non-completion.pdf>; Vaadatud: 20.10.2014).
- Mäkinen, J., Olkinuora, E. & Lonka, K. (2004). Students at risk: Student's general study orientations and abandoning/prolonging the course of studies. Higher Education, 48, 172–188.
- Myklebust, J. P. (2013a). In Denmark students protest efforts to speed up time to graduation. The Chronicle of Higher Education. (Kättesaadav: <http://chronicle.com/article/In-Denmark-Students-Protest/143535/>; Vaadatud: 24.10.2014).
- Myklebust, J. P. (2013b). Productivity Commission calls for overhaul of education. University World News, 301. (Kättesaadav: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20131219134718800>; Vaadatud: 24.10.2014).
- Myklebust, J. P. (2014). Universities feel stabbed in the back by minister. University World News, 304. (Kättesaadav: <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20140124130958826>; Vaadatud: 24.10.2014).

National Audit Office (2007). Staying the course: The retention of students in higher education. Report by the comptroller and auditor general. HC 616 Session 2006-2007. (Kättesaadav:

<http://www.ihep.org/assets/files/gcfp-files/BRITRETENTION.pdf>; Vaadatud: 21.10.2014).

National Report regarding the Bologna Process Implementation 2009–2012. Denmark. (Kättesaadav:

<http://www.ehea.info/Uploads/National%20reports/Denmark.pdf>; Vaadatud: 24.10.2014).

Nedermeijer, J., Groot, K. & van der Rijst, R. (2010). Freedom versus responsibility in higher education: Towards enhancing student participation and deep learning approaches. (Kättesaadav:

<http://www.srhe.ac.uk/conference2010/abstracts/0100.pdf>; Vaadatud: 17.10.2014).

Nielsen, H. S. Sørensen, T. & Taber, C. (2008). Estimating the effect of student aid on college enrollment: Evidence from a government grant policy reform. Discussion Paper No. 3785. (Kättesaadav:

<http://www.nber.org/papers/w14535.pdf>; Vaadatud: 24.10.2014).

O'Neill, L., Hartvigsen, J., Wallstedt, B., Korsholm, L., Eika, B. (2011). Medical school dropout—testing at admission versus selection by highest grades as predictors. *Medical Education*, 45 (11), 1111–1120.

O'Neill, L.D., Christensen, M.K., Vonsild, M.C., Wallstedt, B. (2014) Program specific admission testing and dropout for sports science students: a prospective cohort study. *Dansk Universitetspaedagogisk Tidsskrift*, Artikel, argang 9, nr 17. (Kättesaadav:

<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/dut/article/viewFile/15540/15873>; Vaadatud: 25.10.2014)

Oddershede, J. (2009). Danish universities – a sector in change. *Universities Denmark*, 1–15. (Kättesaadav:

<http://dkuni.dk/English/~media/Files/Publikationer/A%20sector%20in%20change.ashx>; Vaadatud: 24.10.2014).

OECD (2008). *Education at a Glance 2008: OECD Indicators*. OECD Publishing.

OECD (2010). *Education at a Glance 2010: OECD Indicators*. OECD Publishing.

OECD (2013). *Education at a Glance: 2013: OECD Indicators*. OECD Publishing.

Office for Fair Access (2014). Do bursaries have an effect on retention rates? An interim report.

(Kättesaadav: <http://www.offa.org.uk/wp-content/uploads/2014/03/OFFA-2014-02.pdf>; Vaadatud: 23.10.14).

Olani, A. (2009). Predicting first year university students' academic success. (Kättesaadav:

http://www.investigacion-psicopedagogica.com/revista/articulos/19/english/Art_19_376.pdf; Vaadatud: 16.10.2014).

Ostergaard, P. (2013). The importance of clear learning outcomes descriptions and job markets:

investigation of dropout at programmes in Languages for Special Purposes and Communication at Aarhus University', presentation at PLA on Drop-out in Higher Education, 2013, Prague 4–6th March. Viidatud

Quinn, J. (2013). Drop-out and completion in Higher Education in Europe among students from under-represented groups. An independent report authored for the European Commission vahendusel.

(Kättesaadav: <http://www.nesetweb.eu/sites/default/files/HE%20Drop%20out%20AR%20Final.pdf>; Vaadatud: 24.10.2014)

Paul Hamlyn Foundation. (Kättesaadav: <http://www.phf.org.uk/>; Vaadatud: 23.10.2014)

Polytechnics Act 351/2003. (Kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030351.pdf>; Vaadatud: 31.10.2014).

Powdthavee, N. & Vignoles, A. (2009). The socio-economic gap in university drop out. (Kättesaadav: http://www.powdthavee.co.uk/resources/socio_econ_edu_powdthavee_vignoles.pdf; Vaadatud: 21.10.2014).

Quinn, J. (2013). Drop-out and Completion in Higher Education in Europe among students from under-represented groups. An independent report authored for the European Commission. (Kättesaadav: <http://www.nesetweb.eu/sites/default/files/HE%20Drop%20out%20AR%20Final.pdf>; Vaadatud: 26.10.2014).

Redmond, B., Devitt, C., Archbold, J. (2011) A qualitative investigation into the reasons why students exit from the first year of their programme and UCD. Pp.1-88. (Kättesaadav: <http://www.ucd.ie/t4cms/Reasons%20Why%20Students%20Leave.pdf>; Vaadatud: 20.10.2014)

Retention and Access of Non-Traditional Students in Higher Education. RANLHE (2011). Statistical Profile. Viidatud Quinn, J. (2013). Drop-out and completion in Higher Education in Europe among students from under-represented groups. An independent report authored for the European Commission vahendusel. (Kättesaadav: <http://www.nesetweb.eu/sites/default/files/HE%20Drop%20out%20AR%20Final.pdf>; Vaadatud: 24.10.2014)

Rodríguez-Gómez, D., Feixas, M., Gairín, J., Muñoz, J. L. (2012). Understanding Catalan University dropout from a comparative approach. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 46, 1424–1429.

Rodríguez-Gómez, D., Feixas, M., Gairín, J., Muñoz, J. L. (2014). Understanding Catalan university dropout from a cross-national approach. *Studies in Higher Education*, DOI: 10.1080/03075079.2013.842966.

Ruskin, A., McCary, J., Pankhurst, S., Valentine, H., Berry, A. (2011) A comparative evaluation of the roles of student adviser and personal tutor in relation to undergraduate student retention. Final report. (Kättesaadav: <https://www.heacademy.ac.uk/workstreams-research/themes/retention-and-success/widening-access-programmes-archive/what-works>; Vaadatud: 21.10.2014)

Santiago, P., Tremblay, K., Basri, E. & Arnal, E. (2008). *Tertiary Education for the Knowledge Society*, Volume 1. Paris: OECD Publishing.

Schmidt, H. G., Cohen-Schotanus, J. & Arends, L. R. (2009). Impact of problem-based, active learning on graduation rates for 10 generations of Dutch Medical students. *Medical Education*, 43, 211–218.

Schwarzenberger, A. (2008). *Public/private funding of higher education: a social balance*. Hannover: Hochschul- Informations-System GmbH.

Schwarz-Hahn, S. & Rehburg, M. (2004). Study Costs and Direct Public Student Support in 16 European Countries – Towards a European Higher Education Area? *European Journal of Education*, 39 (4), 521–532.

- Severiens, S. & Wolff, R. (2008) A comparison of ethnic minority and majority students: social and academic integration, and quality of learning, *Studies in Higher Education*, Vol.33, No.3, 253-266.
- Smith, J. P. & Naylor, R. A. (2001a). Determinants of degree performance in UK universities: a statistical analysis of the 1993 student cohort. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 63 (1), 29–60.
- Smith, J. P., Naylor, R. A. (2001b). Dropping out of university: a statistical analysis of the probability of withdrawal for UK university students. *Journal of Royal Statistical Society*, A 164, 389–405.
- Soilemetzidis, I. & Dale, C. (2013). Student Retention in UK Higher Education: Exploring the Link between Entry Grades and Attrition Trends. *European Academic Research*, 1, 2326–2349.
- Staatsinstitut für Schulqualität und Bildungsforschung München (2011). Übersicht über Schulstrukturen der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. (Kättesaadav: http://www.laenger-gemeinsam-lernen.de/fileadmin/igl/Download/Laender/Schulstrukturen_der_Laender_2011-1.pdf; Vaadatud: 17.03.2014).
- Statistics Finland: Discontinuation of education decreased. (Kättesaadav: http://www.stat.fi/til/kkesk/2012/kkesk_2012_2014-03-20_tie_001_en.html; Vaadatud: 02.06.2014).
- Statistisches Bundesamt (2013). Bildung und Kultur. Studierende an Hochschulen. Wintersemester 2012/2013. (Kättesaadav: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/BildungForschungKultur/Hochschulen/Studierend_eHochschulenEndg2110410137004.pdf?__blob=publicationFile; Vaadatud: 31.10.2014).
- Statistisches Bundesamt. Hochschulen insgesamt. (Kättesaadav: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/BildungForschungKultur/Hochschulen/Tabellen/HochschulenHochschularten.html>; Vaadatud: 31.10.2014).
- Student Awards Agency for Scotland. (Kättesaadav: http://www.saas.gov.uk/forms/independent_young_status.pdf; Vaadatud: 14.11.2014)
- Student Awards Agency for Scotland. (Kättesaadav: <http://www.saas.gov.uk/index.htm>; Vaadatud: 14.11.2014)
- Student finance Wales. Student Finance New Full-time students 2014/2015. (Kättesaadav: http://www.studentfinancewales.co.uk/media/8634/sfw_1415_fshe_en_d_a.pdf; Vaadatud: 14.11.2014)
- Student finance. Disabled Students` Allowances. (Kättesaadav: <https://www.gov.uk/disabled-students-allowances-dsas>; Vaadatud: 23.10.2014)
- Student finance. Extra help. (Kättesaadav: <https://www.gov.uk/student-finance/extra-help>; Vaadatud: 23.10.2014)
- Student Finance. Fund for Students with disabilities. Avutivõrgus. (Kättesaadav: <http://www.studentfinance.ie/mp7582/other-supports-and-services-for-students-with-disabilities/index.html>; Vaadatud: 21.10.2014)
- Student finance. Loans and grants . (Kättesaadav: <https://www.gov.uk/student-finance/loans-and-grants>; Vaadatud: 23.10.2014)

Student finance. Overview. (Kättesaadav: <https://www.gov.uk/student-finance/overview>; Vaadatud: 23.10.2014)

Student Finance. Student Assistance Fund. (Kättesaadav: <http://www.studentfinance.ie/mp7235/student-assistance-fund/index.html>; Vaadatud: 21.10.2014)

Student Finance. Student Grant. (Kättesaadav: <http://www.studentfinance.ie/mp7232/maintenance-grant/index.html>; Vaadatud: 21.10.2014)

Student Grant Scheme 2014. (Kättesaadav: http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Grant-Scheme-2014_1.pdf; Vaadatud: 20.10.2014)

Student retention. Overview on the situation in Finland and in Aalto University School of Science and Technology. (Kättesaadav: http://www.attractproject.org/sites/default/files/document/Student_retention_FI_v2_2010-12-20_0.pdf; Vaadatud: 02.06.2014).

Student Support Act 2011. (Kättesaadav: <http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Support-Act-2011website.pdf>; Vaadatud: 20.10.2014)

Student Support Regulations 2014. (Kättesaadav: http://www.susi.ie/Susi/media/Updated-docs-2014/Student-Support-Regulations-2014_1.pdf; Vaadatud: 20.10.2014)

Students from Scotland. 2015 Student loans and grants. (Kättesaadav: <http://www.ed.ac.uk/schools-departments/student-funding/undergraduate/uk-eu/loans-grants/scotland>; Vaadatud: 14.11.2014)

Study in Holland. How does studiefinanciering work. (Kättesaadav: http://www.studyinholland.co.uk/loans_and_grants.html; Vaadatud: 16.10.2014)

Study in Holland. How Dutch Student Finance Work. (Kättesaadav: http://www.studyinholland.co.uk/loans_and_grants.html; Vaadatud: 16.10.2014)

Study in Holland. Tuition fees in the Netherlands. (Kättesaadav: http://www.studyinholland.co.uk/tuition_fees.html; Vaadatud: 16.10.2014)

Study in Holland. Tuition fees. (Kättesaadav: http://www.study-in-holland.com/450,1,tuition_fees.html; Vaadatud: 16.10.2014)

Studyportals taking you further. Studying in the Netherlands. Tuition Fees and Funding. (Kättesaadav: <http://www.mastersportal.eu/articles/341/studying-in-the-netherlands-tuition-fees-and-funding.html>; Vaadatud: 16.10.2014)

SU (The State Education Grant and Loan Scheme in Denmark). (Kättesaadav: <http://ufm.dk/lovstof/gældende-love-og-regler/uddannelsesstotte-mv/su>; Vaadatud: 24.10.2014)

Suhre, C. J. M., Jansen, E. P. W.A. & Harskamp, E. G. (2007). Impact of degree program satisfaction on the persistence of college students. Higher Education, 54, 207–226.

SUSI. Student Grant Legislation. (Kättesaadav: <http://www.susi.ie/SUSI-information/The-Student-Grant-Scheme-2013.aspx>; Vaadatud: 20.10.2014)

Swedish Council for Higher Education: The Swedish Higher Education System. (Kättesaadav: http://www.uhr.se/Documents/Bed%C3%B6mning%20av%20utbildning/the_swed_high_system.pdf; Vaadatud: 03.06.2014).

Swedish Higher Education Authority (2013). Higher Education in Sweden. 2013 status report.

Swedish Higher Education Authority (2014). Higher Education in Sweden. 2014 status report.

Swedish Higher Education authority: Funding. (Kättesaadav: <http://english.uk-ambetet.se/highereducation/funding.4.4149f55713bbd917563800011054.html>; Vaadatud: 03.06.2014).

Swedish Higher Education Authority: Studying at higher education institutions. (Kättesaadav: <http://english.uk-ambetet.se/highereducation/studyingathighereducationinstitutions.4.4149f55713bbd917563800011069.html>; Vaadatud: 03.06.2014).

Zimmer, U. & Drossou, U. (2011). Öffnung der Hochschule. Chancengerechtigkeit, Diversität, Integration. Berlin: Heinrich-Böll-Stiftung.

The Education (Student Support) Regulations 2011, No.1986, Education England. (Kättesaadav: <http://www.legislation.gov.uk/uksi/2011/1986/made>; Vaadatud: 23.10.2014)

The European Education Directory. The Netherlands. (Kättesaadav: <http://www.euroeducation.net/prof/netherco.htm>; Vaadatud: 16.10.2014)

The Higher Education Academy. (2012) *Compendium of effective practice in higher education retention and success*. (Kättesaadav: https://www.heacademy.ac.uk/resources/detail/what-works-student-retention/Compendium_Effective_Practice; Vaadatud: 23.10.2014).

The Higher Education Ordinance. Swedish Code of Statutes, (SFS) No. 1993:100. Arvutivõrgus (Kättesaadav: <http://www.uhr.se/sv/Information-in-English/Laws-and-regulations/The-Higher-Education-Ordinance/>; Vaadatud: 17.10.2014)

The Scottish Government. Financial help for students. (Kättesaadav: <http://www.scotland.gov.uk/topics/education/universitiescolleges/16640/financial-help>; Vaadatud: 14.11.2014)

The Swedish Higher Education Act. Swedish Code of Statutes (SFS) No 1992:1434. Arvutivõrgus (Kättesaadav: <http://www.uhr.se/sv/Information-in-English/Laws-and-regulations/The-Swedish-Higher-Education-Act/>; Vaadatud: 17.10.2014)

Tinto V. (2010). From Theory to Action: Exploring the Institutional Conditions for Student retention, In J.C. Smart (Ed.), *Higher Education: Handbook of Theory and Research* 25 (pp.51-87). New York: Springer: New York. Viidatud Malm, J., Bryngfors, L. E. & Mörner, L.-L. (2010). Supplemental Instruction (SI) at the Faculty of Engineering (LTH), Lund University, Sweden. An evaluation of the SI-program at five LTH engineering programs autumn 2008. *Journal of Peer Learning*, 3 (1), 38–50.

Tippelt, R. (2011). Drop out im Bildungssystem – Situation und Prävention. Zeitschrift für Pädagogik, 57 (2), 145–152.

Torenbeek, M., Jansen, E. & Hofman, A. (2010). The effect of the fit between secondary and university education on first-year student achievement. Studies in Higher Education, 35 (6), 659–675.

Troelsen, R. (2011). Frafald på de videregående uddannelser –hvad ved vi om årsagerne? Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift, 10, 37–44. (Kättesaadav: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/dut/article/view/5558>; Vaadatud: 24.10.2014)

Uddannelses- og Forskningsministeriet. Grants and Loans Amounts. (Kättesaadav: <http://www.su.dk/English/Sider/amounts.aspx>; Vaadatud: 24.10.2014)

Univeristy of Gothenburg. Student meets students: The peer help programme at the univeristy of Gotheburg. (Kättesaadav: http://www.utbildning.gu.se/digitalAssets/1280/1280672_PH.GU_doc.draft_2006-2009.pdf; Vaadatud: 20.10.2014)

Universities Act 558/2009. (Kättesaadav: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>; Vaadatud: 26.10.2014).

Universities in Spain. Public and Private Universities and Colleges in Spain by Region. (Kättesaadav: http://www.altillo.com/en/universities/universities_spain.asp; Vaadatud: 26.10.14).

University of Gothenburg: Peer Help Programme. (Kättesaadav: http://www.utbildning.gu.se/education/academic-life/student-services/peer-help-programme/Peer_Help_Programme/; Vaadatud: 04.06.2014).

University of Limerick. University of Limerick found to have stong student retention rate. (Kättesaadav: <http://www2.ul.ie/web/WWW/Services/News?did=951806762&pageUrl=/WWW/Services/News>; Vaadatud: 21.10.2014)

University of Limerick: Supporting You. (Kättesaadav: <http://www3.ul.ie/courses/supportingyou.shtml>; Vaadatud: 21.10.2014).

Univesities UK (2013). The funding challenge for universities. (Kättesaadav: <http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2013/FundingChallengeForUniversities.pdf>; Vaadatud: 21.10.2014).

Vadi, M., Reino, A., Aidla, A. (2014). Õppejõud ja üliõpilane: rollikäsitluse vaade. Uuringu lõpparuanne. Tartu: Tartu Ülikool.

Van den Berg, M.N., & Hofman, W.H.A. (2005) Student success in university education: A multi-measurement study of the impact of student and faculty factors on study progress. Higher Education. 50: 413–446.

Van der Hulst, M. & Jansen, E. (2002). Effects of Curriculum Organisation on Study Progress in Engineering Studies. Higher Education, 43, 489–506.

Van Stolk, C., Tiessen, J., Clift, J. & Levitt, R. (2007). Student Retention in Higher Education Courses. International Comparison. (Kättesaadav: http://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2007/07/0607616_international.pdf; Vaadatud: 20.10.2014).

Which university? Quick guide to fees and finance if You`re studying in Wales. (Kättesaadav: <http://university.which.co.uk/advice/quick-guide-to-fees-and-finance-if-youre-studying-in-wales>; 14.11.2014)

Which university? Scotland. (Kättesaadav: <http://university.which.co.uk/advice/quick-guide-to-fees-and-finance-if-youre-studying-in-scotland>; Vaadatud: 14.11.2014)

Yorke, M. & Longden, B. (2008). The first-year experience of higher education in the UK: Final report. (Kättesaadav: <http://jisctechdis.ac.uk/assets/documents/archive/FYEFinalReport.pdf>; Vaadatud: 23.10.2014).

LISA 1. LÜHIÜLEVAADE KÄSITLETUD RIIKIDE KÕRGHARIDUSSÜSTEEMIDEST

	Taani	Inglismaa	Iirimaa	Soome	Rootsi	Hispaania	Saksamaa	Holland
Tasuta/tasuline kõrgharidus	tasuta	tasuline	tasuta ¹³⁹	tasuta	tasuta	tasuline	tasuta ¹⁴⁰	tasuline
Õppetootuste maksmise alus (mida arvestatakse)	Toetuste saamine sõltub sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega või üksi ja üliõpilase sissetulekust eelneval õppeaastal.	Toetuste saamine sõltub vanemate sissetuleku suuruselt ja sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega, elukoha asukohast ning eeldab reeglina täiskoormusel õppimist.	Toetuste saamine sõltub kodakondsusest, elukohast, eelneva aasta (nii isiklikust kui leibkonna) sissetulekust ja üliõpilase vanusest.	Toetuse saamine sõltub üliõpilase sissetulekust ning eeldab täiskoormusel õppimist.	Toetuse saamine sõltub üliõpilase sissetulekust ja õppekoormusest.	Toetuse saamine sõltub pere taustast, sissetulekust ja kapitalist ning üliõpilase akadeemilisest edukusest.	Toetuse saamine sõltub kodakondsusest, õppetulemustest, vanusest ning üliõpilase enda ja tema vanemate/ abikaasa sissetulekust.	Toetuse saamine sõltub sellest, kas üliõpilane elab koos vanematega või üksi ja vanemate sissetulekust eelneval aastal. Lisaks seotud vanusega ja eeldab täiskoormusel õppimist.
Muud toetused üliõpilastele	<ul style="list-style-type: none"> • lõpetamise laen 	<ul style="list-style-type: none"> • elamiskulude toetus • elamiskulude laen • õppelaen (<i>tuition fee loan</i>) • riiklik stipendiumide programm • spetsiaaltoetus • muud täiendavad toetused 	<ul style="list-style-type: none"> • elamiskulude toetus • õppeteenustasu toetus • doktoriõpingute stipendium • üliõpilastoetusfond (<i>student assistance fund</i>) • toetused kõrghariduse katkestanud riskigrupi kuuluvatele 	<ul style="list-style-type: none"> • eluaseme-toetus • subsideeritud lõunad • õppelaen (võimalik saada riigilt hiljem tuge laenu või intresside tasumisel) 	<ul style="list-style-type: none"> • eluasemetoetus • toetused üliõpilastele, kel on lapsed • õppelaen 	<ul style="list-style-type: none"> • õppemaksu soodustused/vabastused erinevatesse riskirühmadesse kuuluvatele üliõpilastele • õppelaenu süsteemi ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> • riigi poolt toetatud õppelaen • riigi- ja erasektori kaasfinantseeritav stipendium andekatele üliõpilastele • usuorganisatsioonide, poliitiliste parteide ja sihtasutuste stipendiumid 	<ul style="list-style-type: none"> • kolledžilaen

¹³⁹ Enamik ülikoole on kehtestanud üliõpilase teenuste aastase maksu.

¹⁴⁰ Kõrghariduse küsimused (sh see, kas kõrgharidus on üliõpilasele tasuta või mitte) on Saksamaal liidumaade otsustada. Enamus liidumaid on otsustanud tasuta kõrghariduse kasuks. Üliõpilased maksavad osades liidumaades ülikoolile eraldi haldus- ja/või sotsiaalmaksu (Verwaltungsgebühr/Sozialbeitrag vms).

Lisa 1. Lühiülevaade käsitletud riikide kõrgharidussüsteemidest

		riskirühmadess e kuuluvatele üliõpilastele	inimestele (nt üksikvanemad, töötud)					
Riiklikud meetmed katkestamise ennetamiseks	<ul style="list-style-type: none"> • personaalne juhendamine ja nõustamine kõrghariduse eelnevates astmetes (nõustamiskeskused) • karmimad sisseastumistingimused kogu riigis 	<ul style="list-style-type: none"> • parimate praktikate kogumine ja jagamine • välja töötatud üldised soovitusel (ministeeriumid ja teised kõrgharidusasutused) 	<ul style="list-style-type: none"> • parimate praktikate kogumine ja jagamine 				<ul style="list-style-type: none"> • karjäärinõustamine • õppetingimuste ja õppekvaliteedi edendamine 	<ul style="list-style-type: none"> • akadeemiliste oskuste arendamine juba gümnaasiumi tasandil
Riiklikud meetmed katkestamiste tagasi- toomiseks			<ul style="list-style-type: none"> • „tagasi haridusse toetus“ (<i>back to education allowance</i>) 		<ul style="list-style-type: none"> • võimalik õpinguid alati jätkata • palgata õppepuhkus nii mitmeks aastaks kui tarvis ning töökoht säilitatakse 		<ul style="list-style-type: none"> • katkestajatele mõeldud infoteenuste edendamine (alternatiivsed edasiõppimise võimalused) • lühendatud õppeajaga kutsehariduse omandamise võimaldamine 	
Olulisemad meetmed ülikoolides katkestamise ennetamiseks	<ul style="list-style-type: none"> • nõustamine ja juhendamine (juba madalamates kooliastmetes) 	<ul style="list-style-type: none"> • rangemad sisseastumistingimused • üliõpilaste aktiivsuse ja kohalolu jälgimine, registreerimine 	<ul style="list-style-type: none"> • katkestamise intervjuu • rangemad sisseastumistingimused • üliõpilaste aktiivsuse ja kohalolu 	<ul style="list-style-type: none"> • sissejuhatavad kursused uutele üliõpilastele – oluline, et nad tunneks end akadeemilise pere osana 	<ul style="list-style-type: none"> • kaaslaste abi programm – koolitatud vanemad üliõpilased aitavad ja nõustavad nooremaid nende 	<ul style="list-style-type: none"> • üliõpilastest kaaslastest tuutorlusprogramm – esimese aasta üliõpilasi juhendatakse ja abistatakse 1,5 tundi 	<ul style="list-style-type: none"> • õppetingimuste ja õppekvaliteedi edendamine 	<ul style="list-style-type: none"> • teadlik valik • gümnaasiumi ja kõrgkooli vaheliste seoste väljatoomine • tasandus- ja sissejuhatavad kursused esimesel

	<ul style="list-style-type: none"> eriala seostamine tulevase tööga (töölaadad) enam kui pool aastat oma õpingutes mahajäänud üliõpilaste individuaalne jälgimine, nõustamine, individuaalne vestlus olukorra hindamiseks teadlik ja informeeritud sisseastumine (personaalne nõustamine, juhendamine) 	<p>ja õigel ajal reageerimine</p> <ul style="list-style-type: none"> kaastudengite tugi, üliõpilasmentorid empiiriline ehk andmetel põhinev lähenemine üliõpilaste kogemuse hindamiseks (iga ülikool kogub andmeid ja analüüsib neid) osalemine, kuulumine, kaasatus, lõimumine ülikooliga 	<p>jälgimine, registreerimine ja õigel ajal reageerimine</p> <ul style="list-style-type: none"> kaastudengitest mentorid tugiteenuste juurutamine ja parandamine (sh karjääri-, õpi-, eluoskused) spetsiifilised nn õppekeskused (matemaatika, keeled, arvuti) õpioskuste arendamine katkestajate fookuseeritud uurimine tutvustus- ja sisseelamis-programmid 	<ul style="list-style-type: none"> suur konkurents 	<p>probleemide puhul</p> <ul style="list-style-type: none"> keerukamatel kursustel on üliõpilastel võimalik saada õpiabi vanematelt üliõpilastelt tugi madala sotsiaalmajandusliku taustaga ja etnilistest vähemustest üliõpilastele – mentorlus, keeletugi, pidev nõustamine ja toetus kõrgkoolides on osakonnad, kus aidatakse üliõpilasi esseele kirjutamisel ja üliõpilastööde metoodika küsimustes. 	<p>nädalas</p> <ul style="list-style-type: none"> lektorite poolne sagedasem juhendamine 		<p>aastal</p> <ul style="list-style-type: none"> sissejuhatavad ja sisseelamisprogrammid tuutorite ja õppenõus õppenõustajate aktiivne kasutamine esimese semestri kohustuslik õppenõustamise vestlus motiveeriv õppekeskkond tähelepanu pööramine riskigruppidesse kuuluvatele üliõpilastele
--	---	---	---	---	---	---	--	---

LISA 2. ARUTELUSEMINARIDEL OSALENUTE NIMEKIRI

TARTU ARUTELUSEMINAR, 09.06.2014

Nimi	Organisatsioon	Ametikoht
Hansen, Ele	Tartu Tervishoiu Kõrgkool	Õppekorralduse koordinaator
Kaimre, Paavo	Maaülikool	Õppeprorektor
Klooster, Karin	Haridus- ja Teadusministeerium	Programmi ekspert
Laurfeld, Brita	Tallinna Tehnikakõrgkool	Kvaliteedijuht
Lillepuu, Ivi	Haridus- ja Teadusministeerium	Kõrghariduse peaekspert
Lorenz, Anneli	Maaülikool	Õppeosakonna juhataja
Ploom, Kristi	Haridus- ja Teadusministeerium	Programmijuht
Rutiku, Siret	Tartu Ülikool	Õppeosakonna juhataja
Tina, Annika	Tartu Ülikool	Rektoraadi büroo juhataja
Tõnisson, Eve	Haridus- ja Teadusministeerium	Analüütik

TALLINNA ARUTELUSEMINAR, 10.06.2014

Nimi	Organisatsioon	Ametikoht
Ader, Ethel	Tallinna Tehnikaülikool	Elukestva õppe spetsialist
Keskpaik, Mari-Liis	Tallinna Ülikool	Õppekorralduse peaspetsialist
Puustusmaa, Raiko	Tallinna Ülikool	Üliõpilaskonna juhatuse aseesimees
Schults, Kärolin	Tallinna Tehnikaülikool	sotsiaalpoliitika valdkonnas
Urbla, Anne	Tallinna Tehnikaülikool	Õppeosakonna analüütik
Vau, Inga	Tallinna IT Kolledž	Vastuvõtu- ja õppenõustamistalituse juhataja
Vihand, Tiia	Tallinna Tehnikaülikool	Õppeosakonna juhataja
		Õppeosakonna juhataja